

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

# ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уређивачки одбор:

*др Алексић Радомир, др Бошковић Радосав, др Гришкајић Ирена, др Коларич Рудолф,  
Конески Блаже, др Николић М. Берислав, др Павловић Миливој, др Пецо Асим  
др Пешикан Мићар, др Стевановић Михаило, др Храсиће Мајје*

Главни уредник

**М. СТЕВАНОВИЋ**

књ. XXVIII — св. 1—2.

БЕОГРАД

1969.

ОЛГА РИСТИЋ

ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКЕ ОДЛИКЕ  
ТВОРБЕ ИМЕНИЦА У НЕКИХ СРПСКИХ  
И ХРВАТСКИХ РОМАНТИЧАРСКИХ ПЕСНИКА

Докторска дисертација, одбрањена 4. III 1966. године на Филолошком  
факултету у Београду, пред комисијом коју су сачињавали:

*др Михаило Сивановић,*  
редовни професор Београдског универзитета

*др Људевит Јонке,*  
редовни професор Загребачког универзитета

*др Асим Пецо,*  
доцент Београдског универзитета

## С К Р А Ћ Е Н И Ц Е

- АЈ: Adamović Julije, Francusko-hrvatski rječnik, Zagreb 1901.  
 БР: Бранко Радичевић, Песме, Београд 1924.  
 ВРј: Српски рјечник Вука Стеф. Караџића  
 грч.: грчки  
 Ђ Ј I, II, VIII — X: Дела Ђуре Јакшића, књ. I Песме лирске, Београд 1882; књ. II Песме епске, Београд 1882; књ. VIII, IX, X Дrame, Београд 1883.  
 ЂП: Ђорђе Поповић, Српско-немачки речник, II издање  
 ЈЂ: Јован Ђорђевић Латинсћ, ко-српски речник, Београд 1886.  
 ЈЈЗ: Певанија Змај-Јована Јовановића, Нови Сад 1882.  
 лат.: латински  
 мађ.: мађарски  
 н: наслов  
 нем.: немачки  
 НП I, II, III: Настас Петровић, Француско-српски речник, св. I (1875), св. II (1883), св. III (1888), Београд  
 ПП: Петар Прерадовић, Дела, Загреб 1932.  
 Р: Речник српскохрватског књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности  
 РЈА: Rječnik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti  
 рус.: руски  
 СВ: Stanko Vraz, Djela hrvatskih pisaca, Zagreb 1954.  
 тал.: талијански  
 тур.: турски  
 фр.: француски  
 /: усправна црта означава крај једног стиха  
 [ ]: у угластој загради дате су допуне примерима према контексту

## УВОД

1. Вукова борба за књижевни језик и правопис, с једне, и илирски покрет, с друге стране, мада потекли у различитим друштвеним и историјским приликама и из различитих културних потреба, доводе до једног јединственог српскохрватског књижевног језика. На истоку код Срба уводи се народни језик у књижевност који је потиснуо неприродну мешавину српског, црквенословенског и руског језика, а на западу код Хрвата усваја се штокавски дијалекат у књижевности која је већ била на народном језику. Тако ће половином деветнаестог века народни језик на штокавској основици постати заједнички књижевни језик за цело српскохрватско језичко подручје. Њиме ће, поред других, одмах писати и најизразитији и најплоднији романтичарски песници Бранко Радичевић, Станко Враз, Петар Прерадовић, Јован Јовановић — Змај и Ђура Јакшић, песници чији смо језик одабрали за наш рад. Од њих се Бранко Радичевић и Станко Враз нешто издвајају: Радичевић својим песничким стваралаштвом на народном језику доприноси победи Вукових начела, те је његов значај „у пуном творачком усвајању Вукова духа“<sup>1</sup>, а Враз, Словенац, напушта писање на свом матерњем језику и прихвата у даљем раду штокавски дијалекат српскохрватског језика, али „За разлику од већине Илираца, који су пјевуцкали или према старокласичним, или њемачким, или дубровачким узорима, Враз је задатком свога покољења држао: треба створити књижевност, која ће бити по вриједности умјетничка, а по духу и стилу народна“<sup>2</sup>; ту уметничку вредност Враз је увидео у народној књижевности, и у њеном садржају, и у њеном изразу<sup>3</sup>. Али не само он, него и остали романтичарски песници које смо одабрали, захваћени општим европским таласом романтизма у коме се буди живо интересовање за народне умотворине, надахњивали су се свежином, јасноћом и лепотом израза наших

<sup>1</sup> А. Белић, Вук и Даничић, Чланци и расправе, Београд 1947, 67.

<sup>2</sup> Antun Baras, Stanko Vraz, Djela hrvatskih pisaca, Zagreb 1954, 23.

<sup>3</sup> *op. cit.*, 26.

народних песама. У том смислу они представљају јединство — поборнике истих начела. Извесне лексичке разлике, условљене посебним историјским и друштвеним приликама, не замућују нимало заједничку основицу истог, народног језика и не нарушавају принципе у погледу творбе речи и њиховог семантичког развоја. Из тих разлога лексички фонд који пружају њихова дела биће посматран као једна целина.

2. Утицај народних умотворина, које су послужиле, дакле, као узор романтичарским песницима, у нашем случају не треба посматрати у вези са метром, својственим народној поезији, нити у вези са усталеним синтагмама које се понекад јављају без обзира на стварно значење (као: *бело лице, бело грло, сиње море, зелена горица* и сл.), већ у одабирању постојећих народних речи и у даљем грађењу у том духу.

3. То даље стваралаштво наших песника распламсало је и само доба романтизма, доба у којем бујност маште, снажна патриотска осећања и непосредни љубавни изливи захтевају и свој израз: додавање нових значења већ постојећим речима, стварање нових и одабирање речи одговарајуће семантике. Наш задатак управо и лежи у томе: колико су ови непосредни „поствуковци“ заслужни за даљи развој нашег језика и шта је карактеристично у њиховом песничком стваралаштву.

4. Да бисмо дошли до овог резултата, ексцерпирали смо речи, и наше и стране етимологије, са јасним односом основе и суфикса, односно са јасним односом саставних елемената; да би се уочила и нијанса значења или да је неки необичнији облик у вези са сликом, ексцерпирали смо и стихове у којима су те речи заступљене. Тако се истовремено може пратити и облик и његово значење. Добивена грађа сврстана је најпре по азбучном реду како би се лакше извршила провера јесу ли све речи засведочене у Вуковом Рјечнику и Рјечнику Југославенске академије зпаности и умјетности, као и у грађи за Речник српскохрватског књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности. Као нова значења и нове творевине сматрамо оне које су, према загребачком Рјечнику и поменутој речничкој грађи, ушле у наш језик од средине деветнаестог века. Критеријум да нека реч сигурно није творевина романтичара, јесте њено присуство у Вуковом Рјечнику или у неком извору пре средине деветнаестог века, а што пружа грађа за Речник Српске академије наука и уметности. Свакако да је у стваралаштву наших српских романтичара било утицаја и књижевности која је непосредно претходила романтизму, али ту везу није могуће испитати услед недостатка одговарајућег речника. Поред овога, ни Рјечник Југославенске академије не обухвата све изворе ранијег и свога времена са западног

језичког подручја. Због тога ће се, у овом смислу, добити приближна слика доприноса песника романтичарског доба.

5. Ако би се грађа романтичарских песника посматрала кроз призму односа основе и суфикса, односно саставних елемената речи, добила би се само слика статистичког прегледа. Из тог разлога анализирали смо и значења сваке поједине речи, које она добија од свог целокупног облика и у вези са контекстом. Најзад, према њиховим општијим значењима, сврстали смо их у одређене значењске категорије.

6. Несумњиво да би од врло велике користи био преглед целокупне творбе речи, али с обзиром на сложеност проблема у вези са сваком врстом речи понаособ, на начин посматрања и с обзиром на обиље грађе, овом приликом биће изложене само именице. Уосталом, оне су као једина самостална језичка категорија са својом структуралном и семантичком проблематиком у суштини најбитније за наше испитивање.

7. Што се тиче творбе речи, у чијем оквиру мислимо првенствено на именице, Вуков научни чланак Главна свршивања суштествителни и прилагателни имена у српском језику<sup>4</sup> и Даничићеве Основе<sup>5</sup> први су зачеци код нас у проучавању поменуте области као посебног дела науке о језику, дела који проучава облике речи, његов постанак и значење. Наведени радови, а првенствено Даничићев, приказују формалне елементе у саставу неке изведене или сложене речи, односно представљају потпун попис свих суфикса у српскохрватском језику, као и врсту основе којој се они могу додати. Ова почетна фаза науке о творби речи само је збирка примера, по речима А. Белића<sup>6</sup>, односно анализа постојећих речи, њихова филолошка обрада која не осветљава принципе грађења нових речи у нашем језику. На ово питање не даје одговор ни Вуков целокупан рад, недељиво везан и за област творбе речи почевши од његове реформаторске делатности око увођења народног језика у књижевност и непрестаног настојања да се одстране туђи елементи, непотребне стране речи и речи начињене противно духу нашег језика<sup>7</sup>. Ни Вуков поступак одабирања продуктивних суфикса за уобличавање нових речи при превођењу Новог завета, а које би „казао... и најпростији

<sup>4</sup> Вук Стефановић Караџић, Главна свршивања суштествителни и прилагателни имена у српском језику, Даница 1828, Беч, 96—104.

<sup>5</sup> Ђуро Даничић, Основе српскога или хрватскога језика, Београд 1876.

<sup>6</sup> А. Белић, О грађењу нових речи, Наш језик књ. IV, 131.

<sup>7</sup> Скупљени граматички и полемички списи Вука Стеф. Караџића, књ. III, Београд 1894—1896, 152, 153.

Србин, само кад би му затребале“<sup>8</sup> не доводи до јаснијег решења, изузев што указује на аналошки пут према постојећим речима, а што би, опет, зависило од језичког осећања сваког појединца.

8. Међутим, појава Науке о грађењу речи А. Белића<sup>9</sup>, који своје поставке детаљно разматра у делу О језичкој природи и језичком развојку<sup>10</sup>, доводи до суштинских објашњења природе творбе речи у нашем језику. Ту се процес творбе речи посматра не само у вези са облијем речи као изведенице или композите, већ и у вези са њеном функцијом и значењем. Овакав лингвистички метод који у својој синтези обухвата и филолошку анализу, указује да и сама промена функције условљава промену значења, односно прелазак речи једне категорије у речи друге категорије. То и лежи у основи грађења изведених речи, које обично добијају и одређени наставак као спољашње обележје промене функције и новог, изведеног значења<sup>11</sup>.

9. Ове принципе поред А. Белића нарочито разматра проф. Михаило Стевановић<sup>12</sup> који као најбитније истиче значењски елеменат, то јест семантички развој сваког суфикса понаособ, а што приказује на обиљу примера поглавито из савременог књижевног језика.

10. Из до сада наведених разлога и наше ће испитивање бити усмерено у том правцу, тј. именички материјал заступљен у нашој грађи биће тако и разврстан. Али, иако се у „Грађењу речи“ и „Савременом српскохрватском језику“ полази од поделе на појединачне суфиксе, где је у исто време дато и значење, за наш рад погоднији је обрнут пут: најпре подела према значењу која ће обухватити именице субјективне оцене, апстрактне именице, именице са значењем носиоца неке доминантне особине, именице са значењем вршиоца неке глаголске радње, акције, именице које означавају разна оруђа, справе, предмете уопште, имена животиња, имена биљака, цвећа, имена етника, збирне именице, имена места, сложене речи и изведенице условљене поетским законима (метром или сликом)<sup>13</sup>; затим, при оваквој подели, у оквиру сваког значењског

<sup>8</sup> Предговор Новог завета, ор. cit., 267.

<sup>9</sup> А. Белић, Наука о грађењу речи, Београд 1949.

<sup>10</sup> А. Белић, О језичкој природи и језичком развојку, лингвистичка испитивања, Београд 1941; књ. II, Београд 1959.

<sup>11</sup> А. Белић, Грађење речи, 9.

<sup>12</sup> М. Стевановић, Савремени српскохрватски језик, Београд, 1964, 401—624.

<sup>13</sup> У овој књизи Јужнословенског филолога објавиће се прве четири семантичке категорије, тј. именице субјективне оцене, апстрактне именице, именице са значењем носиоца неке доминантне особине и именице са значењем вршиоца неке глаголске радње, акције.

типа именица, обратиће се пажња и на појединачне нијансе у вези са контекстом, и на прелазак једног значења у друго, њему сродно значење; именички материјал обухваћен сваком значењском нијансом биће разврстан по азбучном реду суфикса. Такав распоред грађе пружиће одмах и преглед заступљености појединих суфикса.

**11.** У области посебних значењских категорија именица, поред поменутих дела која их садрже у своме обиму, од велике су важности за наш рад посебне студије А. Белића<sup>14</sup> и проф. Р. Бошковића<sup>15</sup>, као и други мањи радови и чланци који третирају понеки проблем у вези са творбом речи.

---

<sup>14</sup> A. Belić, Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplificativsuffixe, *Archiv für slavische Philologie*, XXIII, с. 134—206; Природа и происхождение существительных субъективной оценки, *Јужнословенски филолог* XXII, 131—139.

<sup>15</sup> Р. Бошковић, Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници, *Јужнословенски филолог* XV, 1—154.

15 Јужнословенски филолог



## ИЗВЕДЕНЕ РЕЧИ

### I

#### ИМЕНИЦЕ СУБЈЕКТИВНЕ ОЦЕНЕ

**12.** По завршеном ексцерпирању и семантичкој класификацији именичког материјала, уочава се да су неке значењске категорије, према броју примера, далеко заступљеније од других. То су на првом месту именице субјективне оцене чијом су честом употребом романтичарски песници изражавали своју непосредност осећања, своја снажна, искрена одушевљења или тугу, а што је уопште карактеристично за њихов књижевни правац. Из тог разлога именице субјективне оцене биће најпре приказане.

**13.** Даље, ако се упореде именице субјективне оцене са другим изведеним речима, запажа се битна разлика међу њима. У погледу творбе ове се именице изводе готово само од именица, док остале речи настају ређе од именица, а углавном од придева и глагола. С обзиром на значење и синтаксички однос њихових саставних делова, ове последње у свом општем, детерминативном делу имају придевско значење којим се ближе одређује друга именица која се садржи у пуном значењу целе речи. Поменути први, тј. детерминативни део такође има придевску функцију и у речима које се изводе од именица, где општи именички део атрибуцки одређује другу именицу<sup>1</sup>.

Међутим, речи личног става разликују се и у творби, како смо већ поменули, и у односу саставних делова. Именичко значење, односно именичка функција, садржи се у самој именици. То се значење, значи, не мења и именица представља, према томе, управни део, а суфикс који се додаје именичком делу има придевско значење, односно заступа

---

<sup>1</sup> Исп. укућани „кућни људи“, „домаћи“, А. Белић, Природа и происхождение существительных субъективной оценки, Јужнословенски филолог XXII, 131.

детерминативни део изведенице. Овде је, дакле, обрнут однос: најпре именица, па одредба, што се противи законима нашег језика, јер конкретно *кућица* нпр., значи „кућа мала (драга, пријатна)“, а *кућерина* „кућа велика (одвратна, ружна, стара)“. Значења, пак, која уносе суфикси којима се изводе речи личног става своде се на модификацију значења именице која је у основи неке изведенице, односно овим суфиксима показује се нешто што је мало, слабо или велико, јако и сл. Оваква значења одговарају природи придева који могу значити особину у мањем или већем степену, односно неку позитивну или негативну особину, и од којих су се, тј. придева, могли у извесним случајевима пренети на именицу већ готови наставци са одређеном значењском нијансом<sup>2</sup>. Али оваква значења могла су се добити и од самих именица. Од речи као *дејте*, *звере*, које значе нешто младо, мало, могао се аналогично пренети суфикс *-е* (< *е*) и на друге речи дајући им деминутивно или хипокористично значење.

Углавном, речи личног става граде се на тај начин што се на именице, које не мењају своје основно значење, додају суфикси са већ одређеним значењем индивидуалне оцене модификујући у извесном смислу основно именичко значење.

14. Поменућемо да су најновија испитивања показала да и међу осталим изведеницама које не припадају речима личне оцене има оваквог синтаксичког односа њихових саставних делова (нпр. *лавица*, *џауница* и сл.), као што и именице *мазало*, *Шойлук* и др. носе у себи погрдно нијансу, само с том разликом што она не зависи од суфикса, већ од других услова (од значења општег дела или од саме ситуације, тј. када се и на кога примењује)<sup>3</sup>.

15. Но, исти суфикс и код речи субјективне оцене може дати разна значења једној истој речи<sup>4</sup> што зависи од ситуације у којој је употребљена. Тако *кућица* може бити и деминутив и хипокористик и пејоратив. Због тога ће се наш материјал, који је богат оваквим образовањима карактеристичним за романтичарске песнике, тако и посматрати. Из тих разлога нисмо се при разврставању материјала могли ослонити само на оно што би својим обликом потврђивало један логичан

<sup>2</sup> А. Белић, *op. cit.*, 132—133.

<sup>3</sup> М. Stevanović, *Sintaksički odnos delova izvedenih imenica*, Ivšićev zbornik, Zagreb 1963, 335—339.

<sup>4</sup> Деминутивна значења лако се могу развити у хипокористична, а аугментативна у пејоративна слабије или јаче изражена, А. Belić, *Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplifikativsuffixe*.

ред у природним односима. Сасвим је разумљиво да *каменчић* означава мали камен с обзиром да према њему у природи постоји велики камен, да се и у *цвећић* и у *цвећак* такође показује величина, нешто мало, а и мање од нечег другог исте врсте. Можда би се тако могло говорити и о облицима *крваца*, *жећца* ако се одмеравају према количини, односно такође према некој мери уопште. Међутим, примена ових и других сличних облика у нашем материјалу не потврђује поменути однос. Ту се може говорити о значењу речи у вези са датом ситуацијом или, пак, о стилским ефектима који каткад прелазе у манир не допуштајући одређивање стварног значења.

I. ИМЕНИЦЕ СА ДЕМИНУТИВНИМ, ДЕМИНУТИВНО-ХИПОКОРИСТИЧНИМ И ХИПОКОРИСТИЧНИМ ЗНАЧЕЊЕМ

16. Мада су деминутивна значења врло честа код романтичарских песника, ипак преовлађују речи обојене емоционалношћу. Она су одраз њиховог песничког заноса, одушевљења, осећања, уопште њиховог става према свему што их окружује, а што даје и посебну живост, свежину њиховом стилу. Али, с друге стране, претерана, уобичајена употреба извесних деминутива и хипокористика по негде је довела и до друкчијег ефекта: извесна значења су безбојна, неизразита, јер је готово сваки дан — данак, земља — земљица, а жесток, велик бој — бојак (можда је бојак, обично „љути“, „крвави“, употребљен одмила ако се претпостави да је израз жеље за борбом у циљу победе, али можда је и један од стилских ефеката као контраст уз епитете *љући* и *крвави*, *сипрашни* а можда је и последица утицаја народне поезије у којој данак, земљица, бојак нису ретки у сличним ситуацијама). Зато је при одређивању значења сваки облик посматран у вези са околностима, односно као манифестација одређене ситуације.

17. Ради прегледности суфикса дат је најпре целокупан материјал деминутивних, деминутивно-хипокористичних и хипокористичних образовања, а у т. 20. изложена су значења суфикса у вези са ширим контекстом према коме је класификација и извршена.

A) *Именице са деминутивним значењем, иј.* са значењем нечег малог, младог, сипног, слабог, ипихог

а) мушки род

-ак : гласак (ЈЈЗ 147, ЂЈ II 65), градак (ЈЈЗ 144), грумечак (ЈЈЗ 28, 341), змајак (ЈЈЗ 359), камечак (ПП 66), колућак (ЂЈ X 146), крајичак (ЂЈ X 7), кућак (ЂЈ II 30), леићак (ЂЈ X 148), облачак

(БР 205), *осмејак* (ЈЈЗ 75), *џајерак* (ЂЈ X 180), *џламичак* (ЈЈЗ 387, 458, ЂЈ IX 24, 219), *џојочак* (ПП 198), *џрашак* (СВ 132, ПП 48, 134, ЈЈЗ 280, 439), *редак* (СВ 208), *сићушак* (ЈЈЗ 504), *џрунак* (ПП 46, 114, ЈЈЗ 81, 282, ЂЈ VIII 57), *часак* (БР 53, 65, 79, 80, 87, 107, 111, 368, 401, ПП 34, 54, 62, 65, 73, 90, 234, 250, ЈЈЗ 3, 18, 66, 73, 114, ЂЈ I 5, 23, 24, 73, 133, II 69, 77, VIII 65), *чунак* (БР 332), *џбунак* (ЈЈЗ 348);

*-ић(-чић)* : *барјачић* (ЈЈЗ 45, 259), *белчић* (БР 273), *брежичић* (БР 204), *бродичић* (ПП 6), *венчић* (БР 351), *в(ј)ејџрић* (БР 25, 37, 53, 54, 55, 69, 110, 111, 190, 198, 201, 204, 240, 302, 303, СВ 118, 120, 145, 146, 154, 171, 172, ПП 10, 75, 189, 213, ЈЈЗ 33, 177, ЂЈ II 68), *гавранић* (ЂЈ II 44), *госјодичић* (ЈЈЗ 432), *госјодичић* (СВ 1, 67, ЈЈЗ 96), *градичић* (СВ 132), *грошић* (ЈЈЗ 204, 591), *јелечичић* (ЂЈ X 55), *кљуничић* (ЂЈ VIII 46), *ковчежичић* (ЂЈ X 55), *козичић* (БР 280, ЈЈЗ 403), *колуџичић* (ЂЈ X 42), *комадић* (ЈЈЗ 82, 245), *кончић* (ЂЈ X 93), *крсџичић* (БР 218, 395, ЈЈЗ 82), *лејџирић* (БР 53), *лисџичић* (ЂЈ II 61), *лончић* (БР 278), *ме[х]џрић* (ЂЈ X 11), *мишић* (СВ, 208), *момчић* (БР 318, 332, ЈЈЗ 92), *мосџичић* (БР 354), *новчић* (ПП 138), *ножичић* (БР 89, ЈЈЗ 267, ЂЈ II 83), *носић* (ЈЈЗ 55), *облачић* (БР 55, СВ 220, ПП 70), *оричић* (БР 391, ЂЈ II 9, 10), *џејџичић* (ЈЈЗ 468), *џојочичић* (БР 68, ПП 88, 96, 356, ЈЈЗ 33, 76, ЂЈ II 117), *џрозорчић* (СВ 170), *џруџичић* (БР 108, ЈЈЗ 142), *џџџичић* (БР 35), *рубинчић* (ЂЈ X 112), *саџичић* (ЈЈЗ 51), *синчић* (БР 40, СВ 207, ЈЈЗ 89, ЂЈ I 179), *сноџичић* (ПП 286), *сџолић* (СВ 186), *џиџрић* (ЈЈЗ 227), *џрунић* (ЂЈ X 123), *[х]расџичић* (БР 357, 364), *џејџичић* (БР 53, 56, 69, 81, 99, 186, 204, ЈЈЗ 63, 76, 92, ЂЈ VIII 39, 67), *џојџић* (ЈЈЗ 227), *џрџић* (ЈЈЗ 240, ЂЈ VIII 84), *џојџрић* (ЈЈЗ 231), *џеџирић* (ЈЈЗ 90, 92);

*-аџ* : *облачаџ* (СВ 158), *џеџараџ* (ЈЈЗ 409), *чунаџ* (СВ 111);

б) женски род

*-ка* : *зенка* (ЈЈЗ 433), *сџворка* (ЈЈЗ 266);

*-џа* : *р(иј)еџџа* (БР 197, 290, 319, 379, 387, СВ 107, 110, 127, 143, 152, 192, 219, ПП 53, 116, 179, 263, ЈЈЗ 66, 143, ЂЈ I 111, 159, II 99, VIII 11, 22), *сџџарџа* (СВ 124);

*-џа(-чиџа)* : *брадиџа* (ЂЈ IX 244), *бундиџа* (ЈЈЗ 264), *ваџџриџа* (ЈЈЗ 457), *џрулиџа* (ЈЈЗ 571), *главиџа* (ПП 62), *гранчиџа* (ПП 5, 33, 148, 196, ЂЈ IX 63), *гредџа* (ЈЈЗ 438), *засџавиџа* (ЈЈЗ 453, 469), *здравџиџа* (ЈЈЗ 602), *џзбиџа* (БР 275), *џкониџа* (ЈЈЗ 133), *џскриџа* (ПП 37, 62, 63, 110, 198, 213, 408, ЂЈ IX 219), *џагодиџа* (БР 67), *џкаџиџа* (СВ 213,

ЈЈЗ 358), *кайљица* (БР 78, ПП 50, 65, 96, 213, 272, ЈЈЗ 53, ЂЈ I 49, II 67), *киџица* (ПП 136), *кишица* (ПП 14), *колебица* (ЈЈЗ 558), *колибица* (ПП 35), *колијевчица* (СВ 153), *кошчица* (ЈЈЗ 419), *куџицица* (ЈЈЗ 408, 579), *кућарица* (ПП 35, 322), *кућица* (БР 79, ЈЈЗ 350, 358), *лађица* (БР 64, 107, 223, 407, 409), *ламџица* (СВ 216), *машиџица* (ЈЈЗ 537), *молбица* (ЈЈЗ 271), *мрвица* (ПП 139, 146), *обалица* (БР 206), *обућица* (ЈЈЗ 157), *џарица* (БР 70), *џегица* (ЈЈЗ 431), *џлевица* (ПП 36), *џоучица* (ЈЈЗ 335), *џредичица* (ЈЈЗ 228), *џчелица* (ПП 85), *речица* (БР 221, 376, ЈЈЗ 29, ЂЈ VIII 21, IX 11, X 148), *рибица* (БР 13, ПП 23, 24, 211, 212, ЈЈЗ 351, ЂЈ VIII 29), *рујица* (ЈЈЗ 350), *саћурица* (ЈЈЗ 231), *свеђица* (БР 70, ЈЈЗ 25, 374), *собица* (ПП 368, ЈЈЗ 133, ЂЈ I 4), *соничице* (ЈЈЗ 581) *сџазица* (БР 8, 23, 30, СВ 125, ПП 12, 104, 210, ЈЈЗ 8), *сџрелица* (СВ 112, 114, 147), *сулица* (БР 193), *џавица* (БР 234), *џамбурица* (БР 71, СВ 107, 108, ПП 35), *џишквица* (ЂЈ X 57), *џорбица* (ЂЈ I 28), *џрумбейџица* (ЈЈЗ 566), *ћелиџица* (ЈЈЗ 380), *удичица* (БР 13), *харџиџица* (ЈЈЗ 214), *хрџица* (ПП 357), *цркџица* (СВ 203, ПП 189, ЈЈЗ 318), *чакишрице* (ЈЈЗ 55), *чашица* (ПП 174, ЈЈЗ 15, ЂЈ I 171), *чесџица* (ЂЈ I 83, X 181), *чеџица* (ЈЈЗ 457), *шибица* (ПП 286), *шумица* (ЂЈ I 65);

в) средњи род

-це (-анце, -енце, -ашице, -ишице): *враџиоца* (БР 194, ЈЈЗ 242, 247, 432), *вреоце* (БР 94), *гр'оце* (ПП 211), *звонце* (БР 323, ПП 53), *зрнице* (ПП 204, 320, ЂЈ IX 41), *јајце* (ЈЈЗ 549), *језерце* (ПП 209), *кандилце* (ЈЈЗ 321), *криоце* (БР 62, ПП 129, 141, 153, 188, 254), *џерце* (ЈЈЗ 71, 432, ЂЈ IX 78), *сеоце* (БР 363), *словце* (БР 395, СВ 165, 170, 192, ЈЈЗ 55, 122, ЂЈ IX 27), *сџакоце* (ЈЈЗ 178); *мјесџанце* (ПП 67, 109, 164); *деџенце* (БР 62, ЈЈЗ 89, 395), *сџакленце* (БР 311); *брдашице* (БР 218, ПП 87, ЂЈ I 112), *враџашица* (ПП 387), *гњездашице* (СВ 135); *д(ј)еџишице* (БР 223, СВ 186, ЈЈЗ 193);

-че: *богальче* (БР 228), *брежључе* (ЈЈЗ 455), *враџче* (ЂЈ X 147), *голуждравче* (ЂЈ X 47), *голуџче* (ЈЈЗ 65, 384, ЂЈ II 111), *гуџче* (ЂЈ X 55), *гусларче* (ЈЈЗ 118), *д(ј)евоџче* (БР 30, 41, ПП 12, 187, 189, 343, ЈЈЗ 29, 53, 144, 145, 387), *ђаче* (ЈЈЗ 138, 294, 347, 448), *јединче* (СВ 115, ЈЈЗ 203, ЂЈ II 33), *јеленче* (ЈЈЗ 396), *кандилче* (ЈЈЗ 570), *клуџче* (БР 322, ЂЈ IX 153), *Лайџинче* (ЂЈ IX 7), *момче* (БР 5, 15, 16, 144, 258, 296, СВ 110, 117, 194, ПП 6, 86, ЈЈЗ 29, 49, 50, 146, 393, ЂЈ II 18, 21), *џасџорче* (ЂЈ X 188), *џолеџарче* (ЈЈЗ 347н), *џосмрџенче* (ПП 59), *џрвенче* (ЈЈЗ 327, ЂЈ IX 19), *рибарче* (БР 13), *самоуче* (ЂЈ I 82), *Срџче* (БР 110, ЈЈЗ 70, 72, 84, 353), *Талиџанче*

(ЂЈ IX 135), *ѿиче* (БР 8, 62, ЈЈЗ 352, 407, 500), *унуче* (ЈЈЗ 142, ЂЈ I 36, VIII 61), *шевче* (ЈЈЗ 65).

Б) Именице које иакође значе деминутивне речи од којих су изведене, али са ѿримесом хѿикофорисѿичног значења, односно са деминутивно-хѿикофорисѿичним значењем

а) мушки род

- ак : *анђелак* (СВ 122, ЈЈЗ 28), *бр'језак* (ПП 208, 209), *везак* (БР 45), *врлеѿак* (БР 32, 208), *врѿак* (ПП 248, 416, ЈЈЗ 71), *гласак* (БР 53, 199, 224, СВ 124, 130, ПП 53, 117, 274, ЈЈЗ 4, 74, 157, ЂЈ II 105), *гробак* (ЈЈЗ 156, 319, 417), *дафак* (БР 198, 199, СВ 112, ЂЈ I 19, VIII 122), *даѿак* (СВ 118), *домак* (ПП 62), *жеруѿак* (ЈЈЗ 328), *звучак* (ПП 65), *значак* (ЈЈЗ 290), *зрачак* (ЈЈЗ 43, ЂЈ I 119, II 68, 72, 111, VIII 44, 99), *јасѿучак* (ЈЈЗ 564), *крајак* (ПП 52, ЈЈЗ 94), *крајчак* (ЂЈ X 94), *куѿак* (ЂЈ VIII 13), *кућерак* (ЈЈЗ 431), *лисѿак* (БР 25, СВ 109, ПП 22, 65, 165, 172, 180, 181, 301, ЈЈЗ 30, 36, 393, 454, ЂЈ I 31, 64, 65, 70, 108, 156, II 58, 67, 117, VIII 44), *ѿламак* (ЈЈЗ 113), *ѿлодак* (ПП 156), *сјајак* (ПП 69, ЈЈЗ 606), *славујак* (ЈЈЗ 3, 19, 292, 601), *соколак* (ЈЈЗ 601), *сѿоменак* (БР 357, ЈЈЗ 56н), *сѿанак* (БР 243, 330, СВ 143, 195, ПП 35, 202, ЈЈЗ 407, ЂЈ I 8), *сѿручак* (ЈЈЗ 54, 66, 157, 334, ЂЈ II 100, 102, 105), *уздаѿак* (СВ 187), *(х)ладак* (БР 60, 67, СВ 117, ПП 210, 211, ЂЈ II 8), *хумак* (СВ 164), *цв(и)еѿак* (БР 32, 60, 193, 197, 308, СВ 118, 171, 194, ПП 18, 34, 62, 85, 88, 92, 109, 165, 187, 196, 220, 314, ЈЈЗ 33, 51, 63, 64, 68, 72, 131, 145, 373, ЂЈ I 14, 138, II 77, VIII 13, 44, IX 48), *црвак* (ПП 62), *шлемак* (ЈЈЗ 445, 461); *брежуљак* (СВ 144, 177, ПП 82, 86, 87, 208, 209, 210, ЈЈЗ 439, 455), *славуљак* (СВ 144);
- ко : *нейослушко* (ЈЈЗ 564), *несѿашко* (ЈЈЗ 564);
- ић(-чић) : *анђелчић* (ЈЈЗ 48), *врагчић* (БР 136, 138), *врѿић* (СВ 129), *гласић* (ЂЈ IX 84), *ћулић* (ЈЈЗ 69 72, 75), *зубић* (СВ 127, 565), *куѿић* (ЈЈЗ 62, 301), *носић* (ЈЈЗ 357), *обрашчић* (ЈЈЗ 145, 282), *славујић* (ЈЈЗ 39, 76), *соколић* (БР 88, СВ 120, ПП 112), *славић* (СВ 117, 130), *Срѿчић* (БР 109, 131, 260);
- ац : *зрачац* (СВ 116), *мосѿац* (ПП 5, 25), *уздаѿац* (СВ 138, 184, 192);

б) женски род

- ца : *(к)ћерца* (СВ 154, 118, 120, 139, 166, ПП 77, 283);
- ица : *баѿиѿица* (ЈЈЗ 347), *д(ј)ечица* (БР 164, 390, СВ 128, 136, 167, ПП 25, ЈЈЗ 131, ЂЈ I 3), *долаѿица* (ЂЈ I 106), *долиѿица* (ЂЈ I 114, II 98), *зв(и)ездица* (БР 52, 69, 72, 114, 162, 241, 385, СВ 117, 122,

151, 183, 190, ПП 45, 47, 135, 175, ЈЈЗ 4, 6, 7, 29, 46, 70, 82, 373, ЂЈ I 38, 105, 137, II 24, 63, VIII 21), *кайица* (БР 108), *кесица* (ЈЈЗ 270), *кокица* (БР 234), *којреница* (СВ 116), *кућица* (ЈЈЗ 97, 223), *молийвица* (ЈЈЗ 131, 373, ЂЈ I 31), *ножница* (БР 47, 66, 225, ПП 96, ЈЈЗ 168, ЂЈ I 121), *овчица* (БР 227, 280), *јосићелица* (ЈЈЗ 104), *(й)йичица* (БР 10, 101, 103, 271, СВ 127, 172, ПП 5, 10, 22, 127, 153, 211, 213, ЈЈЗ 582), *ријица* (ЂЈ I 119), *ружица* (СВ 112, 113, 144, 174, ПП 33, 70, 173, 191, 348, ЈЈЗ 25, 62, 127, ЂЈ I 24, 41, 42), *ручица* (БР 308, СВ 121, 142, ПП 20, 88, 96, 100, 249, ЈЈЗ 29, 355, ЂЈ II 111, IX 43), *собница* (СВ 186), *Србијица* (ЈЈЗ 173), *срница* (СВ 111, 112), *Срјкињица* (ЈЈЗ 82, 83, 194), *јойолица* (БР 219), *ћерица* (ЈЈЗ 25), *ћерчица* (БР 112, 158, 295);

в) средњи род

-*че* (-*анице*, -*ашице*, -*ешице*): *јерце* (ЈЈЗ 202), *чеоце* (БР 238, ПП 95, ЈЈЗ 157); *м(ј)еситанице* (БР 62, ПП 50, 185, 187), *чеданице* (ЈЈЗ 570); *звонанице* (БР 406), *невинашице* (ЈЈЗ 28, 72, 163), *сиротишанице* (ЂЈ I 106), *усташница* (ЈЈЗ 17, 579, ЂЈ II 111); *увешце* (ЈЈЗ 186);  
-*че*: *бейче* (ЂЈ IX 47), *мезимче* (СВ 143, ЈЈЗ 157).

**В) Именице са хипокористичним значењем**

а) мушки род

-*а/-ја* (-*о/-јо*): *браиша* (ЈЈЗ 523), *госа* (БР 115, 314, ЈЈЗ 35, 36, 216, 372, 423, 446, ЂЈ X 61), *дора* (ЈЈЗ 462), *ђога* (БР 149, ЈЈЗ 146, 423), *кона* (ЈЈЗ 34), *меда* (ЈЈЗ 261), *Моја* (БР 85), *Пега* (БР 85, 91), *јобра* (БР 89, 94, 111, 255), *јоша* (ЈЈЗ 140, 202), *уја* (ЈЈЗ 237), *уча* (ЈЈЗ 202, 263), *Цига* (ЈЈЗ 48, 555), *шегра* (ЈЈЗ 541); *вуја* (БР 72, 75, 227); *доро* (ЈЈЗ 155), *ђого* (БР 143, ЈЈЗ 146, ЂЈ I 24), *кушљо* (БР 75), *јобро* (БР 131, 340, СВ 106, ЂЈ II 142), *Циго* (ЈЈЗ 176, 177), *Чиво* (ЂЈ I 175), *шаро* (ЈЈЗ 146);  
-*е*: *јобре* (БР 152, 130, 244, ПП 119);  
-*ак*: *бојак* (БР 88, 135, 141, 149, 173, 286, 313, ПП 144, ЈЈЗ 98, 162, 378, 379), *власак* (ЈЈЗ 390), *данак* (БР 6, 18, 25, 41, 42, 48, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 61, 64, 82, 109, 215, 237, 238, 240, 364, 369, СВ 116, 117, 118, 130, 155, 195, 201, ПП 4, 6, 9, 10, 31, 44, 56, 77, 81, 82, 84, 85, 86, 95, 104, 115, 129, 148, 156, 168, 171, 181, 199, 209, 212, 213, 263, ЈЈЗ 4, 48, 54, 69, 107, 115, 133, ЂЈ I 13, 17), *жшйак* (БР 30, 215), *знојак* (ЈЈЗ 458), *ловак* (БР 115, ЈЈЗ 244), *јојак* (БР 222), *санак* (БР 14, 18, 48, 52, 55, 60, 87, 109, 125, 165, 209, 303, 374, СВ 116, 122, 136, 141, 148, 156, 163, 195, ПП 4, 6, 21, 31, 33, 59, 81, 129,

- 144, 148, 163, 167, 171, 178, 189, 212, 213, 236, 240, 285, 314, ЈЈЗ 4, 9, 17, 21, 28, 32, 56, 61, 62, 68, 69, 72, 96, 102, 114, 119, 139, 148, 374, 407, ЂЈ I 27, II 59, 127, VIII 47), *синак* (БР 19, 74, 158, 279, СВ 110, 123, 126, 150, 152, 212, 213, ПП 6, 14, 22, 24, 44, 45, 77, 84, 86, 88, 89, 90, 95, 103, 104, 109, 131, 158, 179, 241, 320, ЈЈЗ 84, 88, 112, 116, 136, 147, 198, 236, ЂЈ I 38, 75, II 56), *сиромашак* (ЈЈЗ 53), *смејак* (ЈЈЗ 51);
- ка: *вока* (ЈЈЗ 393, ЂЈ I 21, II 13), *дека* (ЈЈЗ 181, 388);
- ко: *бабајко* (БР 127, 128, 195, ЈЈЗ 70, 72, 419), *брајко* (СВ 106, 136, ЈЈЗ 29, 195, 196, 290), *дивко* (ЈЈЗ 388, 389), *шајко* (ЈЈЗ 524), *ћако* (БР 21, 388, ПП 244, 245), *ћаћко* (СВ 167, 168);
- ле: *брале* (ЈЈЗ 29, 30, 239, ЂЈ I 155, 178, II 63), *Змале* (ЈЈЗ 218);
- ан: *брајан* (ПП 230, 351, ЈЈЗ 34, 394), *Змајан* (ЈЈЗ 219);
- ина: *ѝријачина* (БР 162);
- ац: *брајтац* (БР 60, 74, 101, 193, 220, 339, ПП 6, 7, 80, 191, 357, 404, ЈЈЗ 85, 94, 100, 119, 139, 234, 423, ЂЈ I 134, II 63, 68, 69, VIII 8), *крушац* (СВ 168, ПП 44);
- иц: *коњиц* (БР 5, 45, 84, 130, 131, 142, 145, 353, ЈЈЗ 407, ЂЈ I 132, II 1);
- ца|-цо: *браца* (БР 7, 36, 65, 66, 75, 98, 258, ЈЈЗ 48, 192, 267, 360, 418, 564); *брацо* (СВ 168, ПП 1, 310);
- ша: *ѝриша* (ЈЈЗ 426).

## б) женски род

- а/-ја: *д(j)ева* (БР 45, 51, 278, СВ 109, 111, 139, 167, ПП 5, 8, 11, 33, 89, 167, 168, 179, 185, 192, 236, ЈЈЗ 60, 146, ЂЈ I 14, 110, 111), *дола* (БР 7, 77, 363, ЂЈ I 135), *Ила* (БР 279), *кона* (ЈЈЗ 143), *коша* (ЈЈЗ 427), *нева* (ЈЈЗ 133, 134, 158, 531, ЂЈ I 158), *шеѝа* (ЈЈЗ 261, 262), *лија* (СВ 200, ЈЈЗ 237, 262), *маја* (БР 66, 231, ЈЈЗ 140), *сеја* (БР 15, 101, 128, 137, 157, 243, 281, ЈЈЗ 7, 94, 100, 139, 237, 355, ЂЈ I 133, IX 45);
- е: *грле* (ЈЈЗ 371);
- ка: *бака* (БР 18, 257, 276, ПП 76, 158, ЈЈЗ 40, 41, 136, 181, 361, 406), *сека* (БР 23, 30, 36, 49, 56, 74, 264, СВ 129, 154, ЈЈЗ 48, ЂЈ I 21), *сешка* (БР 77), *снајка* (ЂЈ IX 39, 41), *шејка* (ЈЈЗ 565), *усйоменка* (ЂЈ I 104);
- ле: *селе* (БР 5, 7, 24, 30, 66, 191, 235, 241, ЈЈЗ 60, 83, 115, ЂЈ I 50, II 56, IX 94);
- ца: *маца* (ЈЈЗ 341), *же[ћ]ца* (БР 31, 67, 74), *койца* (БР 403, ЂЈ II 107), *крвца* (БР 17, 28, 46, 64, 72, 107, 130, 135, 160, 245, 283, СВ 134, 136, 149, 155, 217, ПП 55, 97, 102, 114, 119, 153, 162, 181, 183,



- 197, 202, 300, 404, ЈЈЗ 42, 46, 54, 61, 82, 88, 91, 100, 164, 375, ЂЈ I 15, 24, 73, 139, 145, II 50, 55, 61, 65, VIII 63), *љубавца* (ЂЈ VIII 45), *љубовца* (ЈЈЗ 454), *нојца* (БР 11, 31, 51, 52, 57, 61, 68, 90, 98, 114, 135, 150, 301, 333, 375, 384, 403, ЈЈЗ 455), *ноћца* (БР 226, 394, СВ 144, 166, 190, 202, 216, ПП 33, 155, 177, 183, 213, 228, 237, 283, 408, ЈЈЗ 6, 28, 44, 60, 69, 70, 139, 145, 155, 356, 403, 457, ЂЈ I 27, II 105), *йамеца* (СВ 219), *йомоћца* (БР 375), *смр(и̇)-ца* (СВ 116, 177, ЈЈЗ 115);
- ица* (-чица): *бабуичица* (ЈЈЗ 361), *бајичица* (ЈЈЗ 270), *везилица* (ПП 183), *водица* (БР 5, 69, 79, 94, 204, 373, СВ 154, 194, ПП 6, 12, 97, 191, ЈЈЗ 371), *вољица* (ЈЈЗ 162), *главица* (ПП 308, ЂЈ I 163), *годилица* (БР 31, 41, 42, 295, СВ 147, 212, ПП 319, ЈЈЗ 55, 114, 191, ЂЈ I 171), *горица* (БР 30, 89, 93, 113, 125, 154, 160, 163, 218, 400, СВ 109, 148, 174, ПП 301, ЈЈЗ 49, 84, 136, ЂЈ I 108, II 63), *грљичица* (СВ 133), *д(ј)евица* (СВ 107, 109, 191, ЈЈЗ 93), *д(ј)евојчица* (БР 66, 255, 264, 271, СВ 174, ПП 12, ЈЈЗ 4, 62, 159, ЂЈ I 14), *деклица* (БР 45, 68, 84, 257, 261, 262, СВ 133), *дружбица* (СВ 143), *дружиница* (БР 164, 176, ЂЈ IX 44), *душица* (СВ 113, 147, 155, 174, 202, ПП 90, 95, 96, 316, ЈЈЗ 70, 264, ЂЈ I 65), *желица* (БР 63, ЈЈЗ 362, 568, ЂЈ IX 37, 39), *женица* (БР 261, ЈЈЗ 25), *згодица* (БР 144), *земљица* (БР 38, 41, 46, 51, 56, 78, 85, 91, 137, 146, 154, 241, 247, 280, 313, 398, СВ 111, 144, ПП 8, 28, 42, 49, 90, 102, 110, 145, 148, 181, 183, 191, 205, 212, 266, 284, ЈЈЗ 4, ЂЈ I 11, 80), *зорица* (БР 46, 52, 68, 115, 132, 168, 219, 237, 238, 360, СВ 110, ПП 109, ЈЈЗ 3, ЂЈ VIII 13), *кавица* (БР 274), *кажганица* (БР 234), *кайљица* (ЂЈ I 80, 152), *којреница* (СВ 169), *косица* (ЈЈЗ 390), *кошуљица* (ЈЈЗ 8, 214), *лучица* (ЈЈЗ 570, 571), *мајчица* (БР 271, СВ 169, ПП 178), *младица* (БР 261), *момица* (БР 78, 85, 95, 225), *невеситица* (ЈЈЗ 20, 31, 94, ЂЈ I 109, II 138, VIII 27), *невољица* (ЈЈЗ 468), *неделица* (БР 41, 200, ЂЈ I 2, 3), *ноћица* (ПП 237), *обрвица* (СВ 121), *очице* (БР 36, СВ 137, ПП 17, 314, 316, ЈЈЗ 568), *йајучице* (БР 66), *й(ј)есмица* (БР 78, 114, СВ 110, 119, 174, ПП 5н, 14, 28, 33, 34, 92, 153, 163, ЈЈЗ 104, 263, ЂЈ I 25, 36), *йлавојчица* (ЈЈЗ 29), *йогачица* (БР 81), *йчелица* (ПП 146), *ракијица* (ЈЈЗ 511), *робњица* (БР 136, 194, ЈЈЗ 454, ЂЈ II 11, 77), *росица* (СВ 109, ПП 206, 321, ЂЈ I 65), *сесџирица* (БР 101, 133, 241, СВ 113, 146, ПП 6, 7, 22, 89, 160, 184, 191, 272, ЈЈЗ 7, 355, ЂЈ I 134), *сиротица* (ЂЈ I 37, II 136), *сланичица* (ЈЈЗ 354), *слободица* (ЈЈЗ 97, 223), *снајица* (ЂЈ X 109), *снахица* (ЂЈ IX 39, 41, 43), *срећица* (БР 21, 151, 158), *судбиница* (БР 219), *сузица* (БР 39, 44, 61, 105, 336, 357, СВ 128, ПП 95, 100, 109, 136, 213,

218, ЂЈ II 68, 104), *сукњица* (ЈЈЗ 108, 448), *йравица* (БР 7, 53, 94, 95, 190, ПП 11, 12, 22, 62, 187, 321, ЈЈЗ 3, 4, ЂЈ I 112), *йравичица* (ЈЈЗ 353), *усничице* (БР 203, 211), [х]аљиница (ЂЈ II 138), *хиљадица* (ЈЈЗ 207), *цигарница* (БР 274), *чарайице* (БР 66), *шубарица* (ЈЈЗ 345);

-ша: *сеша* (БР 278, ЈЈЗ 581), *снаша* (БР 106).

в) средњи род

-це (-енце, -аице): *винце* (БР 71, 75, 77, 124, 158, 248, СВ 218, ПП 159, ЈЈЗ 22, 138), *грлице* (ПП 298), *гроце* (БР 111, ЈЈЗ 411), *дрвце* (ПП 55), *јушарце* (ПП 110, 209, 219, 228, 408), *криоце* (ПП 50, ЈЈЗ 28), *лишце* (БР 68, СВ 127), *недарце*, *њедарце* (ПП 18, 98, 170, 214, 348, ЈЈЗ 4, 67); *јагњенце* (ЂЈ IX 113, 208); *срдашце* (БР 52, 58, 116, 125, 136, 161, 163, 281, 319, 382, 400, СВ 107, 124, 136, 138, 145, 187, ПП 14, 26, 50, 55, 65, 141, 163, 166, 169, 187, 197, 272, ЈЈЗ 19, 83, 407, ЂЈ II 78, VIII 53), *сунашце* (БР 6, 30, 33, 38, 46, 51, 58, 61, 64, 98, 136, 218, 281, 319, 366, 400, СВ 113, 126, 136, 158, 164, ПП 50, 78, 87, 92, 114, 133, 140, 150, 183, ЈЈЗ 53, 118, 264, 388, ЂЈ IX 107);

-ице: *здрављице* (БР 350);

-че: *бокче* (ПП 2, 322), *луче* (БР 26, 235, 275, 308, 387, ЈЈЗ 69, 73, 132, ЂЈ II 111, 138, IX 47), *љубимче* (ЂЈ VIII 16, IX 165), *милованче* (ЂЈ I 113), *осућенче* (ПП 187), *сирошанче* (ЈЈЗ 62), *сироче* (БР 286, ПП 187, ЈЈЗ 83, 156, 503, ЂЈ I 78, 106, X 45), *славујче* (ЂЈ IX 39).

### 18. Главне морфолошке особине изложеног материјала

1) У општем делу заступљена је готово увек именица, а изузетно придев, глагол, број или синтагма: *сићушак*, *невинашце*, *нейслушко*, *несишашко*, *голуждравче*, *самоуче*, *милованче*, *йрвенче*, *йосмрйенче*;

2) суфикси -а/-ја (-о/-јо), -ка, -ле, -ша додају се углавном окрњеној основи именице у општем делу, односно на коренов слог: *йобра*, *вуја*, *Цига*, *бака*, *дека*, *брале*, *селе*, *сеша*, *йриша*;

3) пажњу привлачи разноврсност суфикса међу којима има и ређих: -ле (*брале*, *Змале*, *селе*)<sup>5</sup>, -йц (*коњиц*)<sup>6</sup>, -ице (*здрављице*)<sup>7</sup>;

<sup>5</sup> Настале од деминутива типа *козле*, А. Belić, Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplifikativsuffixe, 204.

<sup>6</sup> Начињене према именицама женскога рода на -ица, А. Белић, Грађење речи, 131.

<sup>7</sup> Вероватно сличног порекла као и -йц, op. cit., 131.

4) именице женскога рода са суфиксом *-ица* (*-чица*) доминирају својом бројношћу; за именице мушкога рода најчешћи је суфикс *-ић* (*-чић*) и *-ак*, док за изведенице средњега рода ипак има нешто више образовања са суфиксом *-це* (и његовим дериватима) него са суфиксом *-че*.

**19.** *Морфолошко-семантичке особине наведених деминутива и хипокористика*

1) Суфикси *-а/-ја* (*-о/-јо*), *-ак*, *-ић* (*-чић*), *-ца*, *-ица* (*-чица*), *-це* и *-че* носиоци су одређене семантике, што се поклапа и са стањем у савременом језику (*-а/-ја* (*-о/-јо*) уноси само хипокористично значење, *-ак* чешће даје хипокористично него деминутивно значење, док остали поменути наставци имају подједнако и једно и друго значење, изузев *-ић* (*-чић*)<sup>8</sup> којим се у савременом језику изводе само деминутиви који врло ретко имају хипокористичну нијансу)<sup>9</sup>. Међутим, у нашем материјалу наставак *-ак* појављује се и у деминутивима (*гласак*, *градак*, *змајак*, *камечак*, *колућак*, *јламичак*, *часак* и др.); на супрот овоме, суфикс *-ић* (*-чић*), који иначе има претежно деминутивно значење, употребљен је и са хипокористичном значењском нијансом (*вранчић*, *вртчић*, *гласић*, *обрашчић*, *соколић*, *Српчић* и др.);

2) занимљиво је да именице *грличица*, *усничце*, саграђене најпре суфиксом *-ица* (*грлица*, *усница*) где је деминутивно значење избледело, добијају наново тај исти наставак, али не за деминутивно већ у овом случају хипокористично значење (Ој Словенке красне, / ви морске деклице! / Од колијевке моје/ кротке *грмичце* — СВ 133);

3) *пријачина* и поред аугментативног суфикса *-ина* има хипокористично значење као и *приша* — хип. „пријак, пријатељ“ (Пред својега оде пријачину — БР 162).

**20.** Како извесни суфикси могу имати двојаку семантику, показујемо њихово значење у ширем контексту наводећи примере дате под т. 17:

I) *деминутивна значења*:

1) суфикс *-ак* обично даје хипокористичну нијансу именицама мушкога рода, али има случајева где означава деминутиве према речима којима се додаје, и то у варијантама

<sup>8</sup> У извесним случајевима *-ић* (*-чић*) има функцију да одвоји деминутивно значење од хипокористичног, односно у речима где су *-ак* и *-иц* изгубили значење деминутивности, па се зато поред *листак* јавља и *листић* са деминутивним значењем, а поврх већ једног деминутивног наставка који је задобио друго, хипокористично значење додаје се наново *-ић* ради обележавања деминутивности (нпр. *синчић*, *жаволчић*) — М. Стевановић, Савремени српскохрватски језик, 542—543.

<sup>9</sup> Исп. н. д., 486, 495, 542, 551, 556, 560.

а) нечег малог или сићушног, тј. мањег од онога што значи реч у управном делу:

*градак* „мали град, градић“ (Ала су се деца слатко заиграла,/Од карата праве бедеме и *грајке* — ЈЈЗ 144), *грумечак* „мали грумен, груменчић“ (Ваљда хоће коју звезду,/Ил' *грумечак* сјај-месеца — ЈЈЗ 28; Па је пита хранитељка,/Кад *грумечак* њојзи [птици] даје — ЈЈЗ 341); *змајак* „дечија играчка од папира“ (Високо се диг'о *змајак* од папира — ЈЈЗ 359); *камечак* „мали камен, каменчић“ (... а глас/Мој шта је збору у том свемирном?/... што и пућ у/Море *камечка* уз шум валова — ПП 66); *крајичак* „мали крај, завршетак, делић нечега“ (*Крајичак* чупавога репа — ЂЈ X 7); *кућак* „мали кут, кутић“ (По колебам'усамљеним/ У мрачан се *кућак* спушта — ЂЈ II 30), *лејирак* „мали лептир, лептирић“ (Да ћеш је .../ Као *лејирка* крила шареног/ На свећу мамит' вештом удицом — ЂЈ X 148), *облачак* „мали облак, облачић“ (*Облачак* никак'не квари му [сунцу] жар — БР 205), *јајерак* „сићушно перо у птице“ (... *јајерак* птице немоћне — ЂЈ X 180), *прашак* „најситнији делић праха“ (... здробљен мрав си,/ *Прашак* у прашини — ПП 134; Кад се сунчам на твом зраку, сунце моје,/ Као *прашак* најситнији, не срди се — ЈЈЗ 280), *редак* „мали ред, редић“ (Твоја ј'песма свака врло чиста,/ И *реци* су глатко причешљани — СВ 208), *сићушак* „сићушна честица“ (Отим прашком [честицом прашине која лебди по зраку светлости], тим *сићушком*,/ Очи с'моје радо море — ЈЈЗ 504), *ирунак* „мали трун, трунчић“ (Та један *ирунак* слоге!/ Та камо срећа та? — ЈЈЗ 81; На мору плама мога/ Сунце ко *ирунак* стоји — ЈЈЗ 282; Пашћеш, пашћеш, као *ирунак* мали — ЂЈ VIII 57), *чунак* „мали чун, चुнић“ (А два човека један *чунак* мали/ Баш притераше амо ка обали — БР 332), *цбунак* „мали цбун, цбунић“ (Ако уђе [лептир] у тај цбунак,/ Ту је пао у процеп! — ЈЈЗ 348);

б) нечег слабог, једва чујног, видљивог, једва приметног, пригушеног, нечег што брзо мине:

*гласак* „слаб, једва чујан глас; најмањи наговештај неког гласа, вести, обавештења“ (... као *гласак* лако — /... душа моја лета — ЈЈЗ 147; Чекају *гласак*, та један само,/ Да их осуди небо криво — ЂЈ II 65), *колућак* „мали, једва видљиви колут светлости“ (Као *колућак* танке светлости — ЂЈ X 146), *осмејак* „незнатан, тек приметан осмех“ (Што ме људи гледе тако,/.../ Ха — *осмејак* тај ме сећа,/ Шта је чудно овим људ'ма — ЈЈЗ 75), *иламичак* „мали, слаб, пригушен пламен“ (Висила је лампа, *иламичак* јој гори —

— ЈЈЗ 485; ... *йламичак* свеће воштане — ЂЈ IX 24), *часак* „трена око“, делић времена, кратак временски одсек“ (Вал за валом у *часак* нагрну — БР 65; У з’о *часак* — ПП 234; Једва млађан чека онај *часак* клети, / Када ће се борба крвава зачети — ЂЈ I 24);

2) има доста деминутивних образовања са суфиксом *-ић* (*-чић*), а што и јесте основно значење именица са овим наставком: оне показују нешто

а) младо:

*гавранић* (На помамним хатовима, / Као тићи *гавранићи*, / За соколом залуд журе — ЂЈ II 44), *госјодић* (Ту је *госјодића* од дворова страни’ — ЈЈЗ 432), *госјодичић* (Одрећи ћу / Ја *госјодичићу*, / Да мене опета / Не љуби, не смета — СВ 167), *козмић* (И на стењу ви *козмићи* — БР 280), *момчић* (Са коња скочи *момчић* коса дуги’ — БР 318; *Момчићи* сучу паперјасте брке — ЈЈЗ 92), *орлић* (Моје тело дивна рана / За *орлића* и гаврана — БР 391), *йејлић* (Ал’ сад како ћемо до тебека стићи, / Да не чују страже, ти ноћни *йејлићи* — ЈЈЗ 468), *синчић* (Мајка преде танку жицу, / А *синчић* пред њоме — БР 40; Његов *синчић* донесе му / Мољца на папиру — ЈЈЗ 89);

б) мало:

*барјачић* (А по шуми вес’о кличе [ветар]: / „Диж’те зелен *барјачиће*“ — ЈЈЗ 45), *белчић* (новчић) (Даде *белчић*, сукну горе — БР 273), *брежић* (На *брежићих* му гдекоји почива / Ветрићем љуљан њежни цветић млад — БР 204), *венчић* (И *венчића* неколика / Вију их се нада њоме — БР 351), *градић* (А по брдих [гледај] цркве, / дворе са *градићи* — СВ 132), *грошић* (Без кредита, без *грошића*, / Све посрће десно, лево — ЈЈЗ 204; ... дао је *грошић* / Једноме просјаку — ЈЈЗ 591), *јелочић* (Сељак некакав... / На груд’ма носи црвен *јелочић* — ЂЈ X 55), *кљунић* (... *кљунић* голуба — ЂЈ VIII 46), *ковчежић* (тајни *ковчежић* — ЂЈ X 55), *колудић* (А вода игра у *колудићи* — ЂЈ X 42), *комадић* (А по крви [на стенама] *комадићи* / Од бритких ханцара — ЈЈЗ 82), *кончић* (Па види веза златне *кончиће* — ЂЈ X 93), *крсић* (Нада травом један *крсић* мали — БР 218), *лејирић* (Дивно место, пуно *лејирића*, / Пуно тица и пуно цветића — БР 53), *лисић* (Виде га само суморна, бледа, / Где ода сваког *лисића* преда — ЂЈ II 61), *ме[x]урић* (У Мацара сам мор’о гледати / Надуте жабе празну мешину: / Где *меуриће* од сапупила / Доламом златном бесном огрће — ЂЈ X 11), *мишић* (...усни мађарски орослан, / Да ће га изјест *мишић* иза Драве послан — СВ 208), *мосић* (Један поток ту тец’јаше, / Преко њега *мосић* лега’ —

БР 354), *новчић* (...род/ Наш нема богатства.../... *новчићем* се дарови купе — ПП 138), *ножић* (Већ се уче бити душманина,/ У рукама оштри им *ножићи* — БР 89), *носић* (Можда му се сваког јутра/ Нов *носић* развиј'о,/ Није чудо, старом га је/ Ракијом залив'о — ЈЈЗ 55), *облачић* (И одоше сјајни *облачићи* — БР 55), *йојочић* (А крај мене *йојочић* жубори — БР 68), *јрујић* (... *јрујићем* га шину — ЈЈЗ 142), *јужић* (А да видим де највише/.../ Има и тичића,/ .../Шкољак' и *јужића* — БР 35), *рубинчић* (После виту лозу сади — /.../...светог пића,/ Кап црвену *рубинчића* — ЂЈ I 112), *сатић* (Ја имам један *сатић*,/ И свуд га носим ја — ЈЈЗ 51), *снојић* (... *снојић* шибица од/ различних дрвета — ПП 286), *сјолић* (И тај *сјолић*, гдје шије ил пише — СВ 186), *јрунић* (А *јрунић* наде једва остаде — ЂЈ X 123), [x]*расијић* (На крај стене стрмените,/ Два *расијића* — БР 364), *цвејић* (Пуно тица и пуно *цвејића* — БР 53), *чојфић* (мала плетеница, кикица) (А многима од милине чисто *чојфић* расти — ЈЈЗ 207), *црвић* (... пузећи к'о *црвићи мали* | Вијемо се презрени од света — ЂЈ VIII 84), *чојорић* (...*чојорић* оваца — ЈЈЗ 231), *шеширић* (Мој *шеширић* мали — ЈЈЗ 358), *шијајић* (Па дај оне шетне *шијајиће* вите — ЈЈЗ 92);

в) слабо, лагано, тихо:

*в(ј)ејрић* (Јаки *вејрић* осмехну се — БР 25; *вјејрић* се игра с лишћем дубраве — СВ 172; Тихи *вјејрић* — ПП 10);

3) изведеница *јехарац*, са суфиксом *-ац*<sup>10</sup>, такође има деминутивно значење без хипокористичке нијансе (Бокал мени амо, нисам ја к'о старац,/ Старцу дрхћу руке, подај му *јехарац!* — ЈЈЗ 409), а тако и *облачац* (небо без *облаца* — СВ 158) и *чунац* (Ој појави ми се,/ срца Диоскуре!/ Сјајућ на тај *чунац* хитани од буре — СВ III);

4) наставак *-ка* ређе се употребљава у грађењу речи личне оцене<sup>11</sup>; ипак, према *зена* и *сјвор* — *зенка* и *сјворка* могу се третирати као њихови деминутиви (Слаба ј' *зенка* ока жива — ЈЈЗ 433; А ја, ситна *сјворка*, одација [писац оде] један — ЈЈЗ 266);

5) суфикси *-ца*, *-ица* (*-чица*), за женски род, *-це* (*-аце*, *енце*, *-ашце*, *-ешице*), за средњи род, појављују се подједнако и у деминутивним и у хипокористичним образовањима, како смо то већ поменули. Зато њи-

<sup>10</sup> У савременом језику има деминутивно-хипокористично значење, М. Стевановић, *ор. cit.*, 547.

<sup>11</sup> *ор. cit.*, 503.

хова заступљеност у овој групи речи са деминутивном семантиком не представља посебан изузетак:

а) у значењу нечег малог уопште

*сйварца* (Ну у мене неима/ ни *сйварце* једине/ Срцу за разговор — СВ 124), *брадица* (Са меком свилом младе *брадице*/ Подножја њиног чисти прашину — ЂЈ IX 244), *бундица* (Од fine коже *бундицу* има [чутура] —/ Није јој зима — ЈЈЗ 264), *вайрица* (А стражар'ма, који леже крај *вайрица*,/ Пиркао је [поветарац] само санак с лица — ЈЈЗ 457), *врулица* (Од трске је направио *врулицу* — ЈЈЗ 571), *главица* (О, Боже силни! Сићушан црвак твој,/ Којему с'јева *главица* с искрице/ Твојега вјечног свјетла — ПП 62), *гранчица* (Нема гране ни *гранчице*/ На широком сињем мору — ПП 5; Блаженог мира пружа *гранчицу* — ЂЈ IX 63), *гредница* (Ал' му с' опет очи отклизнуше споре,/ Па лутају по *гредници* горе — ЈЈЗ 438), *засйавица* (А ту већ се вију *засйавице* беле — ЈЈЗ 469), *избица* (Он се слади моме беле,/ Још узима њој *избицу* — БР 275), *иконица* (Црна ј' стара *иконица* — ЈЈЗ 133), *искрица* (По *искрицу* сваком даде/ Свога ума, своје моћи — ПП 110; ...једна *искрица*/ Да је од жара погашенога ЂЈ X 219), *јагодица* (Збогом горе... места.../Пуна липа.../ *Јагодица*, прелепа ђурђица — БР 67), *кайица* (Дјеци сваком по *кайицу* — СВ 213; Ја дижем у вис *кайицу* моју — ЈЈЗ 358), *кайљица* (... *кайљица* милости — ПП 272; А капљице рикајуће/.../ У *кайљице* ситне мрвим [стена] — ЂЈ I 49), *кијица* (... *кијица* цв'јећа — ПП 136), *кишица* (*Кишица* шкroppи по пољу — ПП 14), *колебица* (*Колебица* свака спрема,/ Да прослави данак ови — ЈЈЗ 558), *колибица* (Тамо стоји кућарица /.../ Уска ниска *колибица* — ПП 35), *колијевчица* (Ту ћеш наћи до двије/ шипке *колијевчице* — СВ 153), *кошчица* (Не оста му целе ни *кошчице* беле — ЈЈЗ 419), *куйијица* (Отворише *куйијицу*/ Јањица и Ната,/ Коју им је са вашара/ Синоћ дон'о тата — ЈЈЗ 579), *кућарица* (Тамо стоји *кућарица*/.../ Уска, ниска *колибица* — ПП 35), *кућица* (Кроз рупицу, у кућицу [веверица] — ЈЈЗ 350; Ено већ наша *кућица* бела — ЈЈЗ 358), *лађица* (Са другови у *лађицу* сео, / Заватио веслом и десницом — БР 64; *Лађицу* веже за жилу од врба — БР 409), *ламјица* (За ноћ с уљем *ламјицу* приправи — СВ 216), *машијица* (Лаж је била гола, нага, '!.../ Без шалова, *машијица* — ЈЈЗ 537), *мрвица* (Доприн'јети и *мрвицу* своју/ Оној хвали — ПП 146), *обалица* (Претужне стојаше му [врелу] *обалице* — БР 206), *обућица* ([дечија] *обућица* — ЈЈЗ 157), *йарица* (До *йарице* све за вино даде — БР 70), *йегица* (Миклушу се нашем разведрило лице/ Не оста

од туге ни једне *йегиче* — ЈЈЗ 431), *йљевица* (... *йљевице* гумна — ПП 36), *йчелица* (Гдје је цв'јетак и *йчелица* ту је — ПП 85), *речица* (Та вест.../ Заледила би горке *речице*/ Што се.../ У таван олтар срца сливају — ЂЈ IX II), *рибица* (Он итноу удичицу,/ *Рибицу* је стек'о — БР 13; Заватићеш воде и *рибице* — ЂЈ VIII 29), *руица* (Кроз *руицу*, у кућицу [о веверици] — ЈЈЗ 350), *саћурица* (У мајке му с' нашла *саћурица* мала — ЈЈЗ 231), *свећица* (... вид'ли се прозори,/ А кроз њих се вид'ло да *свећица* гори — ЈЈЗ 374), *собица* (... сваки сужањ... своју *собицу* имаде — ПП 368; Мрачна ми је тесна соба,.../ У *собици* ништа нема — ЂЈ I 4), *соничице* (... *соничице* мале — ЈЈЗ 581), *сџазица* (*Сџазица* кривуда/ Поред липе води — БР 8; Зашт' не иде *сџазицом*/ На поток по воду — ПП 12), *сџрелица* (Али тко да љуби/ уста ти и лица,/ Кад из очију пријети/ до тисућ *сџрелица* — СВ 114), *сулица* (дем. *сула* — ратно оружје) (Кад зла... *сулица* га проби — СВ 193), *шавица* (... ма некако/ *Тавицу* изврати,/ Па кајгану свуколику/ У пепео спрати — БР 234), *шамбурица* (Тамбур, тамбур, ситна *шамбурице* — БР 71; Од сребрних танких жица/ Лежи златна *шамбурица* — СВ 107), *шрумбейица* (О рамену виси му/ *Трумбейица* мала — ЈЈЗ 566), *ћелијица* (А мени ћеш малу *ћелијицу* дати/ Где ћу до смрти тихо мировати — ЈЈЗ 380), *удичица* (Он итноу *удичицу*,/ *Рибицу* је стек'о — БР 13), *харџијица* (На једаред постах бела *харџијица* [банка, тј. папирна новчаница] — ЈЈЗ 214), *хрџица* (Од толико милих слушалаца/ Оста само малешна *хрџица* — ПП 357), *црквица* (Срце му је прилика *црквице* — СВ 203; ...гле, *црквица*/.../ Гроб је можда каквог кнеза — ЈЈЗ 318), *чакширице* (*Чакширице* беху уске — ЈЈЗ 55), *чашица* (Зазвечале чаше и *чашице*,/ Заориле пјесме и здравице — ПП 174; Сад о новој годиници/ На *чашицу* вина просим [о продавцу новина] — ЂЈ I 171), *чесџица* (На силно крило орла дивижег/ Ослонив снаге љуцку *чесџицу* — ЂЈ I 83), *чеџица* (Обиш'о је војску, све *чеџице* редом — ЈЈЗ 457), *шибица* (... снопић *шибица* од различних дрвета — ПП 286), *шумица* (Жубор вода шљунком тече,/ Уји *шумица* — ЂЈ I 65); *шџквица* и *шџрбица* значе такође нешто мало, али, у овом случају, може се рећи да су пре само називи за ове предмете, не њихови деминутиви (У *шџквици* ми воде понестаде — ЂЈ X 57; *Торбицу* сам свез'о, опанак притег'о — ЂЈ I 28); тако можемо посматрати и облике *каџица*, *сулица*, *шамбурица* — већ поменуте са осталим примерима;

*враџ'оца* (Ја *враџ'оца* тражим, која тамо воде,/ Где је више правде и више слободе — ЈЈЗ 427; Толдија измаче на стражња *враџ'оца*



— ЈЈЗ 432), *вреоце* (Наћем једно *вреоце* студено — БР 94), *гр'оце* (Птичице свуд му дочек славе,/ Пребирајућ на гипком *гр'оцу* / понајслађа пјевања љувена — ПП 211), *звонце* (Два - трипут избом тамо амо пређе,/ Па онда *звонце* за гајтан хвата — БР 323; Гласак ти је к'о с чаробна *звонца* — ПП 53), *зрнце* (...из крила свемоћи/ Једно *зрнце* струни се овамо — ПП 204; ...*зрнце* алама — ЂЈ IX 41), *јајце* (Само ј' једно *јајце* мало,/ И то меко, изумак'о — ЈЈЗ 549), *језерце* (Потоци.../.../ Из *језерца* у *језерце* стижу — ПП 209), *кандилце* (... *кандилце* гори мало — ЈЈЗ 321), *криоце* (На *криоцих* оне младе птице — ПП 153; На *криоци* твог вјетарца — ПП 254), *џерце* (Из његова крила/ Једно *џерце* пане — ЈЈЗ 71; Да ми на жеља гласној тамбури/ Под лаким *џерцем* оно спроводе — ЂЈ IX 78), *сеоце* (Сред *сеоца* убавога/ Било б' друста веселого — БР 363), *словце* (А за свако *словце* [штампарије] то —/ По мушку главу тражи награде — ЂЈ IX 27), *сиџакоце* (Ко погледи кроз *сиџакоце*,/ Све је игра сама — ЈЈЗ 178), *м(ј)есџанце* (И засједно ту *мјесџанце*/ Она [змија] си присвоји — ПП 67; Вилагош *мјесџанце* — ПП 164), *дејџенце* (К'о *дејџенце* дошао сам амо — БР 62), *сиџакленце* (мали стаклени суд) (Па *сиџакленце* доле спусти — БР 371), *брдашице* (После виту лозу сади —/ По *брдашицу* мојих [земљиних] груди — ЂЈ I 112), *врајџашица* (...уз дом једна *врајџашица* — ПП 387), *гњездашице* (Ниј' још та жар - птица/ дигла се из *гњездашица* — СВ 135), *д(ј)ејџешице* (Ти се играш (ко *дјејџешице* с лутком) — СВ 186; *Дејџешице* је само; / Колевка се љуља / И тамо и амо — ЈЈЗ 193); б) у значењу такође нечег малог, у малој, најмањој мери *р(иј)ечца* (дем. реч, оно што се рече, говор, говорење уопште) (О, драга душо, узми цветак њежни,/.../ Овако њојзи моја *речца* веља — БР 197; Један каже, кућом како уми владат,/.../ Тако кружи *ријечца* редом по разуму — СВ 219), *речица* (дем. реч) (Ни *речице* да изусти — БР 376; Па зар никад ни *речице* једне/ О Белушу да је прозборила — ЂЈ VIII 21), *здравичица* (Де, старојко, реци и ти/ Ма најкраћу *здравичицу* ЈЈЗ 602), *молбица* (Нек те не увреди та *молбица* мала — ЈЈЗ 271), *џоучица* (Забавице, *џоучице*/.../ Он ће да вам лепо прича — ЈЈЗ 335), *џредичица* (Сваке службе *џредичица*, својска и ваљана — ЈЈЗ 228); б) деминутиви средњег рода са суфиксом *-че* првенствено значе а) неко младунче, младо биће: *богаљче* (Боље чедо и пређаволтсто,/ Нег' *богаљче* и слепо и кљасто — БР 228), *врајче*, *голуждравче* (*Голуждравче* је једног *врајчејца*/

Од силног паше много моћније — ЂЈ X 147), *голуйче* (За тим је умрла к'о *голуйче* мало — ЈЈЗ 384), *гусларче* (...*гусларче* млађано — ЈЈЗ 118), *д(ј)евојче* (Па *девојче* спази тамо — БР 30; На поток по воду/ Иде сада *дјевојче* — ПП 12), *ђаче* (Па зазвони да му *ђаче* Петар дође — ЈЈЗ 448), *јединче* (И ти их пригрли/... /Кано мајка дијете/ *јединче* у крило — СВ 115; Па се у том лепом духу/ Воспитало и *јединче* — ЈЈЗ 203), *јеленче* (Бољано *јеленче* под раном крвавом — ЈЈЗ 396), *Лайинче* (...хоћу л' пушити' оно *Лайинче* — ЂЈ IX 7), *момче* (Једно *момче* — девет мома млади — БР 85; Младо *момче* сл'јепог дједа свога [всди] — ПП 86), *јасџорче* (*Пасџорче* тражећ, ту је јурила — ЂЈ X 188), *јолейџарче* (...*ђаче јолейџарче* — ЈЈЗ 347), *јосмрџенче* (посмрче) (... роди *јосмрџенче* — ПП 59), *јрвенче* (Кунем ти се зором раном,/ *Првенчејом* божја створа — ЈЈЗ 327), *рибарче* (А *рибарче* у чун снови — БР 13), *самоуче* (*Самоуче* је, сам се учио — ЂЈ I 82), *Срџче* (Ти не схваташ, *Срџче* мало,/ Ми старији знамо — ЈЈЗ 353), *Талијанче* (Клецну нога у *Талијанчејџа* — ЂЈ IX 135), *јииче* (Мало *јииче* на њу слета — ЈЈЗ 352), *унуче* (Смејаће се *унучејџу* нашем — ЂЈ VIII 61), *шевче* (Да је мени *шевче* ил' голупче — ЈЈЗ 65);

б) затим, нешто мало уопште:

*брежсуљче* (...свуд широдол пуче,/ Само с једне стране дишка се *брежсуљче* — ЈЈЗ 455), *гуњче* (Од мрког сукна гуњче скројено — ЂЈ X 55), *кандилче* (Пето кукурџиче./ Ето већ се угасило у соби *кандилче* — ЈЈЗ 570) и *клујче* (мада је једино по форми деминутив, јер означава само предмет који је у основном делу именице) (Крај срца с' вију [мисли] као *клујче* змија — БР 322; ...*клујче* самог отрова — ЂЈ IX 152).

## II) деминутивно-хипокористична значења :

у сваком од ових образовања осећа се примеса хипокористичног значења, тј. поред деминутивности она казују и нешто драго, мило, лепо, пријатно, и што се обично сматра као такво. Понекад су ова семантичка преливања зависна од целокупне ситуације без обзира на крајњи завршетак, односно суфикс. Овакво посматрање повукло је за собом појаву облички истих речи, али са друкчијим значењем (нпр. *гласак*, *кушић*, *носић*, *месџанце* — заступљени су и у претходној групи). С друге стране, ове семантичке нијансе у појединим случајевима тешко је одредити и категорички сврстати у једну од наше три групе. Ипак, следећи критеријум од којег смо пошли, покушаћемо да донекле одредимо и следеће значењске варијанте.

Г) Речи са суфиксом *-ак* углавном су носиоци деминутивно-хипо-користичног значења, па је сасвим разумљиво што их у овој варијанти има више него у претходној. Оне такође обележавају

а) нешто мало, било да је мање у поређењу са неким појмом исте врсте (нпр. *бријезак*, *врлењак*, *вршак*, *дарак*, *жеруњак*, *крајичак*, *кућерак*, *облачак*, *иламак*, *илемак*, *брежуљак*), било да представља нешто што ни у природи није велико (*лисњак*, *славујак*, *соколак*, *стиручак*, *цветњак*, *црвак*, *славуљак*):

*бр'језак* (Као море валовито цв'јетно/ Таласа се [цвеће] по *бр'јешних* и драгах — ПП 209; Веће *бр'јешке* и мање брегове/ Велебитним крунама вјенчају — ПП 209), *врлењак* (Усред мора гле *врлењак*,/ Онда самцит један цветак — БР 32; Ка милом дому таки ја појезди';/ И веће видих милени *врлењак* — БР 208), *вршак* (Бит' краљицом уз краља љубљена,/ То је *вршак* женског блаженства — ПП 248; Полетјели би.../ К оном *вршк*у гдје си ти [Марко Краљевић] некада/ Уздигао нашег рода име — ПП 416; Кад заруди зора,/ Она зора мила,/ И позлати *вршак* анђелова крила — ЈЈЗ 71), *дарак* (Твој цветни *дарак* мен' је тако мио — БР 199; Вијек за тобом носим/ *дарка* два невина:/ Јабуку црвену,/ кџу ружмарина — СВ 112), *жеруњак* (очи вољене девојке) (Њене очи два жерутка — ЈЈЗ 328), *крајичак* (*Крајичак* мален твог прстића — ЂЈ X 94), *куњак* (Само *куњак* васионе љуби,/ Свету Бојку душом обожава — ЂЈ VIII 13), *кућерак* (Имам ту *кућерак*, који ми је мио — ЈЈЗ 431), *лисњак* (Лаки ветрић осмену се,/ *Лисњак* лиска дирну — БР 25; Јутром сваки *лисњак* блиста од росице — СВ 109; Твоје су ми усти/ књига зачарена — / Би рећ од два *лисњака*/ ружица румена — СВ 112), *лисњак* (хартије) (Него седе за сто, да *лисњак* напише — ЈЈЗ 454), *иламак* (Јест, данас је земља закопала/ Своје коло око јарка сунца/.../Кано жеља око врела *иламка* — ПП 69), *славујак* (*Славујак* се напио из чаше зумбула — ЈЈЗ 19), *соколак* (одмила мали, млад братанац) (Остала ми два *соколка*,/ Два пупољна братучеда — ЈЈЗ 601), *стиручак* (Свежа ј' као *стиручак* крина — ЈЈЗ 157; Само каткад унука му пружа/ *Стиручак* цвећа — ЂЈ II 102), *цвет(и)њак* (О драга душо, узми *цветњак* њежни — БР 197; Струни [се] с славенске липе најљепши *цветњак* — ПП 109), *црвак* (О, Боже силни! Сићушан *црвак* [човек] твој — ПП 62), *илемак* (мали, златац шлем на девојчиној глави) (На глави јој *илемак* од сухога злата — ЈЈЗ 445), *брежуљак* (На *брежуљци* пјеснатими — смрт чека путника — СВ 177), *славуљак* (На пољу *брежуљак*,/ .../ на липи *славуљак* — СВ 144);

б) нешто слабије, тише, једва приметно, што се тек помало може осетити, назрети:

*дашак* (Бјеше л' то такнуће/ Њезиних усана,/ Или њихов *дашак* — СВ 118), *уздашак* (... за њим/ Свак да шаље очи и *уздашце* — СВ 187), *гласак* (*Гласак* [љубави] ти је к'о с чаробна звонца — ПП 53; Мили *гласак* бледа сена/ Познадоше деца њена — ЈЈЗ 157), *звучак* (Ја само твоје [божије] *звучак* сам милости — ПП 66), *значак* (пупољак као симбол љубави) (Ал' ако ми пупољ хити,/ То је *значак* лепша збора — ЈЈЗ 290), (*х*)*ладак* (вечерњи *ладак* — СВ 117; Вечан *ладак* влада над мрачним амбисом — ЂЈ II 8), *зрачак* (Можда ј' тек *зрачак* оног новог сунца/ Што јоште ниско под обзором чами — ЈЈЗ 43; мио *зрачак* румена сунца — ЂЈ II 68), *сјајак* (А *сјајак* у тој сузи,/ И тај разумем сад — ЈЈЗ 606);

в) нешто такође у смислу малог, што се као мало замишља, схвата или што је, према контексту, у таквом светлу:

*анђелак* (Видјех сањајући'.../...*анђелка* двоје — СВ 122; Мајке гласи и уздаси,/ Што *анђелци*/У санак му плету — ЈЈЗ 28), *везак* (Мома везла — гстова је,/ Тура *везак* па устаје — БР 45), *гробак* (Никог другог нема,/ Да тај *гробак* грли — ЈЈЗ 156), *крајак* (завичај; свршетак нечега, крај) (Изнад оног омиљеног *крајка*/ Кога земља мила нам је мајка — ПП 52; Свачем мора *крајак* доћи — ЈЈЗ 94), *јасиучак* (Па завијен у *јасиучак*/ преспавао ручак — ЈЈЗ 564), *илодак* (теби, мила Паве,/.../Посвећујем ове слабе *илојке* — ПП 156), *сјоменак* (Оде, оде растић млади,/ У слабочкој што младости/ За *сјоменак* ту усади — БР 357), *сјанак* (Та Србија — *сјанак* мој — БР 243; Меће код ње срце ми на *сјанак* — СВ 195), *хумак* (Збогом!... Скоро дух ће скинут товар,/ Спават труп спод *хумка* нагробног — СВ 164);

2) наставак *-ко*, који је карактеристичан за хипокористична образовања, сврстали смо изузетно у ову прелазну значењску фазу између деминутива и хипокористика баш због наглашеног момента деминутивности:

*нејослушко*, *несјашко* (То је онај мали Рашко/ *Нејослушко* и *несјашко* — ЈЈЗ 564);

3) логично да и образовања са суфиксом *-ић* (*-чић*) имају значење деминутивности које, уосталом, и јесте у њиховој основи; међутим, изведенице које смо овде навели имају осетну хипокористичну ноту:

а) у значењу „млад, леп, привлачан“:

*вранчић* (Иде Стојан и води *вранчића* — БР 136; Гле Стојана, гледни сивог тића, / Он удари претилог *вранчића* — БР 138), *соколић* (фигуративно „дете, младић“) (Па већ, брате, таки *соколићи*, / Већ се учи бити душманина — БР 88; Ко *соколић*, с гнијезда — СВ 120), *славић* (Па да ме претвори [Вишњи] у *славића* млада — СВ 117), *славујић* (Прижељкујте у гори / *Славујићи* нујни — ЈЈЗ 76), *Српчић* (Та части нам *Српчића* [Гојка] старина — БР 131), *обрашчић* (На прозору стоји мома / Шаренкастих *обрашчића* — ЈЈЗ 145);

б) такође у сличној значењској варијанти, али са наглашенијим призвучком епитета „мио, драг, пријатан“, који нису искључени ни у претходним примерима:

*врпљић* (Хајде, драга, гледат, / што мој *врпљић* реси — ПП 129), *ђулић* (Ја се нећу китит' цвећем, / Већ га кидам на оделке, / У књигу га ево маћем, / Те *ђулиће* — те увелке — ЈЈЗ 75), *зубић* (Да покажеш *зубиће*, / Тати, мами, тејки — ЈЈЗ 565), *кујић* (*Кујић* убави, / Мирно место мећ' звездама / Нашој љубави — ЈЈЗ 62), *носић* (Нек ми *носић* поцрвени, / Ето то је, то је све — ЈЈЗ 357), *анђелчић* (Хеј, кад су вас звали / Сека Јулком, *анђелчићем* малим — ЈЈЗ 48, 49), *гласић* (*Гласића* свога слашћу меденом / Заслади горке збиље опоре — ЂЈ IX 84);

4) речи са завршетком *-ац* поред значења нечег малог, тек осетног, приметног, упућују и на нешто драго, мило, на нешто чему се у извесној мери тепа:

*зрачац* (Да бар један *зрачац* / пред врата ми сине — СВ 116), *мосицац* (Љубљенику дуга цв'јетна стаза / Нељубљеном *мосицац* к цв'јетној доби — ПП 25), *уздашцац* (Она, коју љубим / до следњег *уздашца* — СВ 138);

5) за суфикс *-ца*, за женски род, издвојили смо само изведеницу (к) *ћерца*, такође обојену хипокористичном нијансом: Шта је без љубави / рајска *ћерца* младост — СВ 118);

б) деминутивно-хипокористични наставак *-ица* појављује се у приличном броју образовања

а) за већину речи не може се посебно говорити и о њиховом деминутивном значењу, али се оно не може ни потпуно искључити (нпр. *баштица* може бити и мала, не само драга, *долинца* исто тако, као и *звездича*, *кућица* и друге):

*башићица* (Ја [птица] ћу требит' црве, бубе, / Из твоје *башићице* — ЈЈЗ 347), *долинца* (Нема... / ... / Засејаних *долинца* — ЂЈ I 114), *зв(и)јездица* (Све се ведро небо / *звјездицама* осу — СВ 122; А за њим братац умилно следи, / К'о поред звезде *звјездица* сјајна — ЂЈ II 63), *кућица* (За раскош не зна *кућица* ми проста — ЈЈЗ 97; А красно је ... у *кућици* својој, слободици својој — ЈЈЗ 223), *ножица* (Свирац свира, / Не да мира, / А још више девојчице, / њине очи и *ножице* — БР 66; Богаљеве гадне пили: / ... / Што кршљавим *ножицама* / мустре кроје народима — ЂЈ I 121), *овчица* (За *овчицу* сваку без разлике / Ишти до две пребеле цванцике — БР 227), *јосиљница* (На *јосиљницу* тврду, где патник лежа сам, / Ту уђох ја — ЈЈЗ 104), *ручица* (Сад тек позна цуру виту, / За *ручицу* па је 'вати — БР 308; ... држи синка за *ручицу* — ПП 88), *собица* (Здраво и праг, / ... / И *собица* и та постел' чиста — СВ 186), *Србијица* (*Србијице* мала — ЈЈЗ 173), *шойолица* (... *шойолицу* једну, / Оборену олујом, ти згледну — БР 219);

б) осетно значење деминутивности, тј. нечег малог или младог, садржи се и у следећих неколико изведеница:

*д(ј)ечица* (Ту он гледа... / Понараст' си *дјечицу* нејаку — ПП 25; Слабу води он *дечицу*, / Којом туга господари — ЂЈ I 3), *кајица* (Ни шубара, ни доколеница, / Ни црвени убави *кајица* — БР 108), *кесица* (*Кесице* празна, то ти је ода — ЈЈЗ 270), *кокица* (И деца јој осташе / И жељна и гладна, — / Јера није *кокица* / Јаја више снела — БР 234), (*и*)*иичица* (Птицу слуша млада дјева, / ... / „Ман' се тога, о, *иичице* — ПП 5; Ево ти, чедо моје, / *иичице* твоје — ЈЈЗ 582), *ружица* (Те моје пјесмице китне су *ружице* — СВ 174; Слатке девојке, *ружице* беле — ЂЈ I 42), *срница* (Појди, амо, појди, / *срнице* питама — СВ 112), *Сркињица* (Па би дошле *Сркињице* миле, / Мноме [цветком] би се лепо окитиле — ЈЈЗ 83), *ћерица* (Цветаће нам у колевци — / *Ћерица* и син — ЈЈЗ 25), *ћерчица* (Затим Цвета роди две *ћерчице* — БР 158);

в) у *доламца*, *којфреница*, *моливица*, *ријица* ипак је израженије хипокористично значење, али се ни деминутивност не може потпуно елиминисати (*Кадивели-доламцу* / Обукла ти од милине — ЂЈ I 106; Теби се ја молим, / танка *којфренице* [девојчина коса], / Ти од мога неба / красна стражарице — СВ 116; А прате га лепи пратиоци: / *Моливице* с топли уздисаји — ЈЈЗ 131; Пркосећи поветарцу, / Што са студом провејава / Паучину од *ријица* — / Свога тела нагост скрива — ЂЈ I 119);

7) суфикс *-це* такође укључује и деминутивну и хипокористичну значењску нијансу:

*џерце* (за писање) (На продају биће све,/ Само ово моје перо, — /Ово *џерце* никад не! — ЈЈЗ 202), *месџанце* (Да погледам сва *месџанца* редом — БР 62), *чеданце* (На прозору мајка стоји,/ Па *чеданце* љуби — ЈЈЗ 570), *чеоце* (Још ти је *чеоце* чисто од зноја — ПП 95), *звонашце* (Времена она истина су прошла,/ Ал' још му јечи њихово *звонашце* — БР 406), *невинашце* (Мило чедо, *невинашце*,/ На криоцу миле мајке — ЈЈЗ 28), *сифоџашце* (А у лугу *сифоџашце*/ Тиху гору разговара — ЂЈ I 106), *устџашца* (А *устџашца* пуна и љубавна — ЂЈ II 111), *увешце* (Нек га вуку за *увешце* — / Да већи порасте — ЈЈЗ 186);

8) *бейче* и *мезимче*, иако са деминутивним суфиксом *-че*, не би се могли окарактерисати само као деминутиви, тј. без хипокористичног значења: Створио је размажено *бейче* — ЂЈ IX 47; А *мезимче* стравна пати,—/ „Пали свећу, мила мати!“ — ЈЈЗ 157.

III) *хипокористична* значења:

Поред именица које се употребљавају одмила у обраћању рођаку или блиском пријатељу, сврстали смо и све друге које су мање или више проткане емоционалношћу: *бојак* (...*бојак* за слободу бити; Још се бије *бојак* свети; Свуда љути *бојак* и крешево; Стаде *бојак* страховити); *власак* „влас вилине косе“; тако исто и *данак*, *жсџџак*, *знојак*, *жеџџа*, *крвца*, *нојџа*, *смрџџа*, *водиџа*, *вољиџа*, *недељиџа*, *росиџа*, на пример, са чијим ћемо се емоционалним акцентом ближе упознати:

1) хипокористично значење речи са суфиксом *-а/-ја* (*-о/-јо*), типичним за хипокористике, није подједнако изражено у свим образовањима. Прилично је бледо у изведеници *госа* (хип. господар), док *џоџа*, *уча*, *Цџа* (*Цџо*) представљају само облички хипокористике, а семантички се поклапају са речима од којих су изведене:

*браџа* (Али *браџа* не може да буде/ Без сестрице Цвете — ЈЈЗ 523), *госа* (И слуга и *госа* често с' изједначе — ЈЈЗ 36; Беж'о је без *госе*, нити му се спало/ Док није и седло и све с њега спало — ЈЈЗ 423), *дора* (хип. дорат) (Разлише се власи необична чара/ По панцир - кошуљи *дори* до бедара — ЈЈЗ 462), *џога* (хип. џогат) (Па уседје *џогу* — џогат ватра жива — ЈЈЗ 146), *кона* (хип. коншија) (Мом *кони* чудне навике годе — ЈЈЗ 34), *меда* (Поданици верни знају како ваља. / Ишли су без реда;/ Прво уђе *меда* — ЈЈЗ 261), *Моја* (хип. Мојсије) (Свет сатвори, к'о што *Моја* вели — БР 85),

*Пега* (хип. Пегаз) (Ал' већ *Пега* с неба се спустио|...| Узја *Пегу*, а он махну крили — БР 85), *џобра* (Удри, *џобро*, у сићане жице — БР 71), *џоџа* (Седели су поред цркве|...| *Поџа*, тотор, касир, уча — ЈЈЗ 202), *уја* (хип. ујак) (...разболи се *уја* вуче — ЈЈЗ 237), *уча* (Ил' био попа, ил' био *уча*,| С највећом пажњом свако је руча — ЈЈЗ 263), *Цига* (Свирај, *Циго* — ЈЈЗ 48), *шегра* (А, гле, оног *шегре* веселого — ЈЈЗ 541), *вуја* (хип. вук) (Ој Ђурчијо, мрки *вујо* — БР 72; Ајдук Вељко, љути *вуја* — БР 75), *доро* (Краљ Едувард јаше *дора* — ЈЈЗ 153), *ђого* (Мало време прође, ево натраг *ђога* — ЈЈЗ 146), *кушљо* (*Кушља* тлачи, сабља сева — БР 75), *џобро* (Радивоја *џобро* Гојко прати — БР 131; Знам ја добро,| Опет красни *џобро*| Да уза те сташе,| Лице цјеливаше — СВ 166), *Циго* (Седио је матор *Циго* — ЈЈЗ 176), *Чиво* (хип. Чивутин) (Ја свакога служим,| Сваког господара —| За то стари *Чиво*| Свакад има пара — ЂЈ I 175), *шаро* (хип. шарац) (... ево натраг *шара*,| Ал' му празно седло, нема господара — ЈЈЗ 146);

2) наставак *-е* заступљен је само у именици *џобре* (хип. побратим) и примењује се најчешће, као и *џобра*, *џобро*, у присном обраћању неком лицу: А, мој *џобре*, баш си ме убио! — БР 152; Твој ме укор, *џобре*, тишти одвећ јако — ПП 119;

3) облици *бојак*, *данак*, *санак*, са завршетком *-ак*, услед врло честе, готово сталне употребе за појмове *бој*, *дан*, *сан* губе од интензитета хипокористичне семантике; међутим, именице *власак*, *синак*, *сиромашак*, *смејак* врло лепо и јасно одражавају хипокористично значење, док *жсиџак*, *знојак*, *ловак* привлаче пажњу својим хипокористичним образовањем које није уобичајено:

*бојак* (Свуда љути *бојак* и крешево — БР 88; *Бојак* траје... Срби чуда чине,| Али ко ће сили одолети — БР 174; Стаде *бојак* страховити — БР 313; љути *бојак* — ПП 144; ...*бојак* за слободу бити — ЈЈЗ 98), *власак* (Ту младе вилинке из косице плаве,| По гдекоји *власак* у земљу поставе — ЈЈЗ 390), *данак* (Само с' онде малко светли,| јер се *данак* приближује — БР 6; Не траже ли лаке те делије| Цвијет Ти скинут о твог *данка* зори — СВ 201; Знаш ли, драга, онај *данак*| Што је дивно мирисао — ЈЈЗ 69; бели *данак* — БР 48, 56, 215, 364, ЈЈЗ 48, ЂЈ I 17 и др.), *жсиџак* (Ој, сунашце мога *жсиџка*,| Кад ћеш опет да ми синеш! — БР 30; Збогом *жсиџку*, мој прелепи санче! — БР 215), *знојак* (А *знојак* му тече преко врела лица — ЈЈЗ 458), *ловак* (Заметнути шешану на плећи,| Па у гору у *ловак* потећи — БР 115; Већ по мраку *ловак* лове [сове]



— ЈЈЗ 244), *йојак* (Ка' јунаци оне чарне горе,/ Што за *йојак* смионо се боре — БР 155), *санак* (Чун се љуљну... Он се трже.../ Оде *санак* пусти! — БР 14; Ташти *санци* — срцу толи драги — СВ 163; *Санак* спушта своје мреже/ И све хвата — лаку ноћ! — ПП 31; Милом песмом *санак* зове — ЈЈЗ 28; Ал' све прође као *санак* један — ЂЈ VIII 47 и др.), *синач* (Ој соколе, Далматинче,/ Дивна мора дивни *синче* — БР 74; Хеј! у гори лежи *синач*,/ С њиме крвав мач! — ЂЈ I 38), *сиромашак* (Та ко може мене *сиромашком* звати? — ЈЈЗ 53), *смејак* (При *смејку* чеда мога — ЈЈЗ 51);

4) суфикс *-ка* јавља се само у *вока* и *дека*, али са значењем правих хипокористика: Жедни моји *воци*, ала трпет знате — ЈЈЗ 393; И на дому гојне *воке* — ЂЈ I 21; Да се *дека* у гроб прати — ЈЈЗ 181;

5) наставак *-ко* употребљен је само у присном обраћању, одмила, за изузетком именице *дивко* (хип. див):

*бабајко* (Твој *бабајко* другог чеда нема — ЈЈЗ 72), *брајко* (То ти, *брајко*, нада свима/ Од Вила је посестрима — СВ 106; Пружи руку, ходи мален *брајко*! — ЈЈЗ 29), *дивко* (Ишао је *дивко*, Јована носећи — ЈЈЗ 389), *џајко* (Деца моле оца: „Причај штогод *џајко*! — ЈЈЗ 524), *ћако* (У мога ме ишти *ћака* — БР 21; Да те види само сретну *ћако* — ПП 244), *ћаћко* (Испод дуба доћи *ћаћка* сам видила — СВ 168);

6) суфикси *-ле* и *-ан* одражавају сличну ситуацију као и *-ко* (нпр. *брајко*, *ћако*), а тај исти случај је и са именицама *Змале* и *Змајан*, мада специфичним само за стварање Ј. Ј. Змаја, употребљеним одмила за име *Змај*:

*брале* (Јади су, *брале*, страшљиве тице — ЈЈЗ 30; У свету *брале* нема љубави — ЂЈ I 155), *Змале* (Јеси-л сад већ за пут спреман,/ Господару *Змале* — ЈЈЗ 218); *брајан* (Ниј' јунака још под небом, *брај'не*,/ Ког би пр'јетње страх ми задале — ПП 230; Загрли те [невоља], мој *брајане*,/ Па те љуби на тенане — ЈЈЗ 34), *Змајан* (Кад је тако, мој *Змајане*,/ А ја [смрт] дижем руке — ЈЈЗ 219);

7) суфикс *-ина* изузетно је заступљен са хипокористичним значењем у образовању *џријачина* (хип. пријак, пријатељ): Пред својега оде *џријачину* — БР 162;

8) *брајшац*, са наставком *-ац*, означава одмила брата, а и *крушац*, као основна животна потреба, добија хипокористичан облик и значење: Руком држи *брајшац* брата — БР 74; *Брајшац* брату руке пружа — ЈЈЗ

119; Да ће увијек јести само *крушац* тврди — СВ 168; Управ'... дјечи рече/ Да им задњи *крушац* тече — ПП 44;

9) суфикс *-иц* уноси хипокористичну нијансу и првенствено означава „бујног, снажног, хитрог коња“, што је у нашим примерима врло наглашено, а услед чега је значење деминутивности, тј. ознаке нечег младог, потиснуто: На *коњицу* огњаноме — БР 45; Тане пишти,/ *Коњиц* вршти — ЂЈ II 1;

10) *браца* (*брацо*), са завршним делом *-ца/-цо*, претежно су одраз присности, не сродства: Охо, селе вита стаса,/ Држ' се *браци* око паса — БР 66; Има *браца* у кеси новаца — ЈЈЗ 48; Тако млађаном *брацу* Анђа збори — СВ 168;

11) наставак *-ша* јавља се само у именици *ѝриша* (хип. пријатељ): Ман' се тога, *ѝришо* — ЈЈЗ 426;

12) међу именицама женскога рода са суфиксом *-а/-ја* издвојићемо реч *д(ј)ева* која је више обликом, а и у зависности од ситуације хипокористик него што је то стварно означавајући само појам девојке; остале речи одговарају не само облички већ и семантички овој групи:

*д(ј)ева* (Амо злато, амо дивна *дево!* — БР 51; Ја те љубим.../... *дјево* мила — СВ 139; А та лепа, сетна *дева*/ Невеста је месечева — ЂЈ I 110), *дола* (Гора, *дола*, сва у крви — БР 77; ...*дола* цвећем искићена — ЂЈ I 135), *Ила* (Илири смо од некада,/.../ Наша мајка јесте *ила*,/ А то мислим, већ је сила — БР 279), *кона* (хип. коншиница) (Служите се, *коно!* — ЈЈЗ 143); *коша* (Ал' на груд'ма била панцир-*коша* крута — ЈЈЗ 427), *нева* (Испросио момак *неву* — ЈЈЗ 133; Ми тражимо друге свате/Да нам *неву* нашу прате — ЈЈЗ 531), *ѝеѝа* (Но, шта вели *ѝеѝа?* — ЈЈЗ 261), *лија* (Ево ти, препредена *лија* — ЈЈЗ 262), *маја* (Тако деца лепо моле,/ А слуша их *маја* — БР 231), *сеја* (Ил' у толиких наших главара/ Не беше *сеје*, ћери, унуке? — ЂЈ IX 45);

13) *грле* у овом случају представља двоструки хипокористик: није само хип. *грлица* већ, у тепању, *девојка*: Ходи, *грле*, ходи, немој време губит — ЈЈЗ 371;

14) у кругу именица са суфиксима *-ка* и *-ле* једино је мало необична *успоменка* „драга, мила успомена“, која би и без икаквог епитета довољно снажно оцртала пишчев став; *бака*, *снајка*, *ѝејка* нису изузетак за ову групу, ни *сека* и *сеѝка*, употребљене у интимнијем обраћању девојци, што је случај и са образовањем *селе*:

*бака* (*Бако*, стара *бако*, — бабушчице мила — ЈЈЗ 361), *сека* (*Увијек мене зове/ красна једна сека* — СВ 129), *сешка* (*Сад на коњу, сада пешке,/ Сад код Јаше, сад код сешке* — БР 77), *снајка* (*Па, мила снајко, прими овај дар* — ЂЈ IX 39), *шејка* (*Да покажеш зубиће,/ Тати, мами, шејки* — ЈЈЗ 565), *усйоменка* (*Миле неке усйоменке,/ Из низова прошлих дана* — ЂЈ I 104); *селе* (...*селе снаго!...*/ *Три су твоја брата пала/ Под барјаком за слободу* — ЂЈ II 56);

15) разматрајући групу речи са наставком *-ца*, можемо најпре говорити о облицима *љубавца* и *љубовца*, употребљеним у истом значењу „љуба, жена нечија“. И овде је хипокористично значење потиснуто и осећа се само значење основне именице; *крвца*, *нојца*, *ноћца* због чешће употребе могу се третирати и као манир романтичарских песника, обухватајући у том духу и друга хипокористична образовања, као *којца*, *йамеца*, *йомоћца*, *смр(ш)ца* и др, али која, у ствари, романтичарске песнике посебно издвајају и указују на њихово изузетно стваралаштво у речима личне оцене:

*маца* (*цица* — *маца* — ЈЈЗ 341), *же(ћ)ца* (*Да ли њега жеца љута/ Сред врелога згуби пута?* — БР 31), *којца* (*И њег' лоша којца снађе* — БР 403; *На смрт, црна нанесе га којца* — ЂЈ II 107), *крвца* (*На све стране турску крвцу лије* — БР 160; *Што су откупили/ дједи крвцом тешком,/ Сад ти брани с душом/ храбром и витешком* — СВ 149; *Жарко дан свањива/ крвцом трава роси* — СВ 155), *љубавца* (*Та зашто ме њему не дариваш! За љубавцу ил' ропкињу верну* — ЂЈ VIII 45), *љубовца* (*И тако те Бетлен за љубовцу узе* — ЈЈЗ 454), *нојца* (*Тавна ће нојца скоро овде бити* — БР 61), *ноћца* (*Црна ноћца, глухо доба* — ЈЈЗ 6), *йамеца* (*Драги узноси снагу и своју йамецу* — СВ 219), *йомоћца* (*Гониш [зоро] таму, гониш нојцу,/ Идеш ли јој у йомоћцу* — БР 375), *смр(ш)ца* (*Таква биће смрца/ слатка и без муке,/ Јер носила буду/ твоје ми бијеле руке* — СВ 116; *Ту зла смрца вијек не спава* — СВ 177; *Кад ме смршца отргне од људи* — ЈЈЗ 115);

16) највише има хипокористичних образовања са суфиксом *-ица*. Облици *водица*, *годишница*, *горица*, *земљица*, *зорица*, *недељица*, *йравница*, који се врло често употребљавају, могли су бити преузети из народне поезије, одакле су романтичарски песници црпили своје изражајне могућности, и утицати на појаву и других сличних образовања, као *вољица*, *невољица*, *згодица*, *судбиница*, а такође и на чешће јављање свих осталих изведеница овога типа:

бабушчица (Бако, стара бако, — бабушчице мила — ЈЈЗ 361), баџи-  
ница (Баџинице драга, буди ми при руци — ЈЈЗ 270), везиљца  
(Ноћца.../.../ Другом руком везиљца везе/.../...поједине зв'језде  
— ПП 183), водица (Поскакасмо у водицу [у Дунав] чили — БР  
79; Ил појућ кад рани/ на водицу млада — СВ 154; На водицу на  
језеро сиње — СВ 194), вољца (Иде Туре без вољце,/ За њим  
Лука назорице — ЈЈЗ 162), главица (Паметна ти је оно главица —  
ПП 308; Или је можда главица бледа/ Невести лепој с рамена пала  
— ЂЈ I 163), годиница (Месец гони све месеца,/ А година годиницу  
— БР 41 и др.), горица (Да лов лови, у горицу зађе — БР 125; зе-  
лена горица — СВ 109, 148), грличица (Ој Словенке красне,/.../  
кротке грличице — СВ 133), д(ј)евица (Ти би, граде, био/ без твоје  
дјевице/ Тужан, ко без Вилá/зелене горице — СВ 109), д(ј)евојчица  
(Свирац свира,/ Не да мира,/ А још више девојчице — БР 66; У  
ливади зеленој/ Дјевојчице нема — ПП 12), деклица (Сунце јарко  
пламтит' поче,/ Па деклицу красну згледа — БР 45), дружбца  
(А љупких цјелова/ дружбца весела/ Сједа на цвијет руже/ у  
прилици пчелá — СВ 143), дружиница (За мноом, браћо, за мноом,  
дружинице! — БР 164), душица (Кад клицати станем у глас мили/  
Име Твоје, о душице слатка — СВ 202; Склони главу и душицу  
пусти — ПП 90), желица (Ево ти водим моју желицу,/ мог милог  
брата — мога Станишу — ЂЈ IX 39), женица (А женицу, ил' што  
тако/ Ваља сваки да имаде — БР 261), згодица (Тад се Талу и  
згодица даде — БР 144), земљца (Злато моје земљца покрива —  
БР 38; Она ... пузе/ по земљци хладној — СВ 144; Да те легнем  
у земљцу црну — ПП 8), зорица (... шта те мучи/ Да зорицом ти по-  
рани — ПП 109; Бежи тама од зорице беле — ЈЈЗ 3), кавица (Па  
хајд' одмах на кавицу — БР 274), кајганица (И тако ми пропаде/  
Кајганица јадна — БР 234), кайљца (Ил' можда суза иде жалости,  
Да нас ороси тужна кайљца — ЂЈ I 80; Пролевајући болне кай-  
љце [сузе],/.../ Убице куну кнеза великог — ЂЈ I 152), кофреница  
(Ведро гледах, ал непримјетно застрше ме зле кофренице — СВ  
169), косица (Ту младе вилинке из косице плаве/ По гдекоји власак  
у земљу поставе — ЈЈЗ 390), кошуљца (Од мене су танке кошуљце  
шили — ЈЈЗ 214), лучица (Љутко моја, лучице — ЈЈЗ 570), мајчица  
(За мајчицом, још ка' дете,/ И за оцем пролих сузе — БР 271),  
младица (Зато и он градом зађе,/ Па младцу себи нађе — БР 201),  
молица (Бре, овамо, ви молице младе — БР 85), невестиница (Дивиће  
се дивној слици,/ Тој богатој невестинци — ЂЈ II 138), невољца  
(Кукурекну — л' петли, згруће се сове,/ Па ето ти орлу невољце

нове — ЈЈЗ 468), *недељица* (Са тороња *недељицу*/ Прво звоно кад означи — ЂЈ I 2), *ноћица* (Ви чезнете к'о златни останци/ Жарког сунца испред *ноћице* — ПП 237), *обрвице* (Већ искриви [девојка] усне, нос и *обрвице*,/ Размрси си праме — СВ 121), *очице* (Да с' нагледам млада века/ Ти чарни *очица* — БР 36; Неће санак на моје *очице* — ПП 314), *џајучице* (Не дала ти [маја].../Ни лагани *џајучица* — БР 66), *џ(ј)есмица* (Гајем трепти *џесмица* крилата — ПП 14; *Песмицу* славуј не пева мали — ЂЈ I 36), *џлавојчица* (*Плавојчице*, лепша/ Од анђела свију — ЈЈЗ 29), *џогачица* (Латили се беле *џогачице*,/ Присмочили каке печенице — БР 81), *џчелица* (Драгутине, рода драги сине,.../ *Пчелице* нам у народном роју — ПП 146), *ракијица* (Да гучне дете „*ракијице*“ мало — ЈЈЗ 511), *робњица* (Двајест робова и *робњица*/ Служи је — ЂЈ II 9), *росица* (Јутром сваки листак/ блиста од *росице* — СВ 109), *сесџрица* (Своје сам се сетио *сесџрице* — БР 133; Зипка, а уз зипку/ *сесџрица* [ти је] пјевала — СВ 146), *сирџица* (Кад је сунце уздануло,/ Гледајући бледа лица/ Раденица, *сирџица* — ЂЈ II 136), *сланиница* (*Сланинице* са полице,/ Све је ум'о вешто краст' — ЈЈЗ 354), *слободица* (Ја уживам *слободицу* драгу — ЈЈЗ 97), *снајица* (Проданова лепа *снајица* — ЂЈ X 109), *снахица* (... мила *снахице* — ЂЈ IX 41), *сређица* (Ој *сређице* изненада — БР 21), *судбиница* (Ја ту чатим моју *судбиницу* — БР 219), *сузица* (Душице мајкина, душице мила,/ Лицем ти *сузица* ниј' се још вила — ПП 95), *сукњица* (Шта ми пристоји уз црни јад? — / Једино црна *сукњица* — ЈЈЗ 108), *џравница* (Ој, ливадо, што се сјајиш/ Пуна росе и *џравнице* — БР 7; И *џравнице* околу/ Својом водом кр'јепи [поток] — ПП 11), *џравичица* (Дон'о сам ти [јарцу] *џравичице* — ЈЈЗ 353), *усничице* (Ја дева видех.../.../ Румену диму, јоште *усничица* — БР 203), [x]алиница (Тек на своје наго тело/ *Алиницу* да заради — ЂЈ II 138), *хиљадица* (Потурице беру *хиљаднице* [новац] — ЈЈЗ 207), *џигарица* (И дохвати *џигарицу*,/ Па хајд' одмах на кавицу — БР 274), *шубарица* (Ко год носи *шубарицу*,/ Није голе главе — ЈЈЗ 345), *чарайице* (Ао селе.../ Злати маја.../ Не дала ти *чарайица* — БР 66);

17) *сеша* и *снаша*, са завршним делом *-ша*, употребљене су у присном или интимном обраћању девојци или женској особи уопште: Још прозбори срдна *сеша*:/ „Господине, молим, ко сте?“ — БР 278; Он би радо на соница/ Мет'о своје „*сеше*“ — ЈЈЗ 581; И мантила [ту је било], дика бечких *снаша* — БР 106;

18) и именице средњега рода са суфиксом *-це* (*-анице*, *-енице*, *-ашце*) указују само на хипокористично значење:

*винце* (Многог' ли си жедног *винцем* напојила — ЈЈЗ 138), *грлице* (... мокро *грлице*, весело срце — ПП 298), *гроце* (Вина рујна и пребела леба, / И остала што *гроцу* треба — БР 111; Пемаку душа под *гроце* стаде — ЈЈЗ 411), *криоце* (Завичајем то му је мјестанце, / Ту га учиш на своје *криоцу* / Мајку грлит — ПП 50; Мало чедо, невинашце, / На *криоцу* миле мајке — ЈЈЗ 28), *јуџарце* (К западу твоје хрли и плаче... / *Јуџарце* твоје и дан — ПП 110), *мишце* (Па јој се на чело, / *мишца* сваки [ветрић] спусти — СВ 127), *недарце*, *њедарце* (Ја полазит', ево, морам / Туђој земљи у *недарце* — ПП 98; Просуо би песме своје, / ... / У *недарце* твоје — ЈЈЗ 67), *јагњенце* (Од кад ти поче нежно тепати: / — *Јагњенце*, сунце, чедо, зорице! — ЂЈ IX 113), *срдашце* (Она грдне, грдне јаде / На *срдашцу* свом имаде — БР 382; Ах рањен је травном стријелом / По *срдашцу* његда смјелом — СВ 107), *сунашце* (Злаћано *сунашце* већ западу тече — БР 61; Синут ће *сунашце* / и пред врата твоја — СВ 126);

19) тако исто хипокористично значење је и у случају изведенице *здрављице*: Већ је види у *здрављицу* — БР 350;

20) најзад, суфикс *-че* појављује се у неколико хипокористика: *бокче* (У св'јету би *богче* било [срце], / Плачућ' праге облазило — ПП 2), *луче* (Ох, Фатимо, *луче* танко — ЈЈЗ 132; Што ће сутра златно *луче* / На венчању да обуче — ЂЈ II 138), *љубимче* (Пак и ти си ваљда *љубимче* / Ил' песниче загоркиње беле — ЂЈ VIII 16), *милованче* (Ој месече мили санче, / Моје бледо *милованче* — ЂЈ I 113), *осуђенче* (Црне косе до земље прол'јева, / Па 'но чека као *осуђенче* — ПП 187), *сироџанче* (Што си моје срце оковала? / Није оно *сироџанче* криво — ЈЈЗ 62), *сирочче* (... *сирочче*, забитно дјевојче — ПП 187; Јесте ли ми род *сирочићи* мали — ЂЈ I 78), *славујче* (одмила жени у обраћању) (*Славујче!* тицо! — ЂЈ IX 39).

Поменућемо још да се речима субјективне оцене могу сматрати и сва друга образовања која на неки начин одражавају лични став у извесним ситуацијама. Тако нпр. у изведеници *жалосник* осећа се присуство пишчевог саосећања (А путници, *жалосници* — ЈЈЗ 326); у *голубан* и *звездан*, нарочито у овој другој, јасно је изражено хипокористично значење (Јесте, то је љубав, / *Голубане* мој! — ЈЈЗ 39; Ох оди, сине, оди, Иване! / *Сунашце* оди! оди *звездане!* — ЂЈ IX 107); хипокористичну семантику имају и образовања *љубованка*, *сироџанка*, *немилица* (Љуби мене, *љубованко* — ЈЈЗ 64; Ој, Босанко *сироџанко* — ЈЈЗ 172; Девочице, *немилице* мала — ЈЈЗ 64).

### 21. Од речи сѝране еѝмнологије ѝоменућемо

а) речи продрле преко турског језика: *барјачић* < барјак (bayrak), *дора, доро* < дорат (doru + at), *ћога, ћого* < ћогат (gök + at), *јасѝучак* < < јастук (yastık), *јелечић* < јелек (yelek), *кавица* < кава (kahve), *кајганица* < кајгана (kaugana), *кандилце, кандилче* < кандило (kandıl), *кона* < коншија (konşu), *ѝаѝучица* < папуча (parıç, rabuç), *саћурица* < < саћура (sykere), *саѝић* < сат (saat), *ѝамбурица* < тамбура (tanbura), *чакширице* < чакшире (çakşir), *чараѝица* < чарапа (çorap, çorab), *Чиво* < < Чивутин (Cıfit, Cıfut);

б) речи немачког порекла: *ѝоѝфић* < ѝоѝф (Zopf), *ламѝица* < лампа (Lampe), *ѝрумбеѝица* < трумбета (Trompete);

в) речи примљене из мађарског језика: *ѝоѝорић* < ѝопор (csoport, csupport), *бундица* < бунда (bunda);

г) речи примљене из талијанског, француског или немачког језика: *рубинчић* < рубин (тал. rubino, нем. Rubin), *фрака* < фрак (фр. frac, нем. Frack), *ѝигарица* < ѝигара (тал. sigaro, фр. cigare, нем. Zigarre);

д) облици настали од латинских и грчких речи: *ѝигрић* < тигар (грч. и лат. tigris); *ѝехараѝ* < пехар, *ѝиконица* < икона, *ћелиѝица* < ћелија, *харѝиѝица* < хартија упућују на грчко порекло.

### 22. Нова образовања деминуѝива и хѝѝокорисѝица ѝредсѝављају:

1) *Ила* (Илирка), *ѝига, фрака, Чиво; градак, звучак, змајак, значак, зрачак, колуѝак, осмејак, ѝаѝерак, ѝламак, сићушак, сјајак, славујак, смејак, уздашак, хумаѝ, шлемаѝ; зенка, сѝворка, ѝејка, усѝоменка; дивко, неѝслушко; Змале; Змајан; ѝријачина; белчић, гавранчић, ћулић, јелечић, рубинчић, ѝоѝфић; зрачаѝ, облачаѝ, уздашаѝ; грлице, кандилце, звонашѝе, невинашѝе, сирѝишѝе, увешѝе; бабушѝица, друшѝица, засѝавица, здравѝица, згодѝица, кајганица, ламѝица, лучица, маѝлиѝица, ѝегѝица, ѝлавојѝица, ѝоучица, рѝиѝица, сонѝиѝе, Србиѝица, срећѝица, судѝишѝица, ѝравѝица, ѝрумбеѝица, усниѝиѝе; богаљче, брежсуљче, гусларче, кандилче, ѝубимче, милованче, осућенче, ѝолеѝарче, ѝосмрѝенче, сирѝишѝанче, славујче, Талијанче; голубан, звездан; ѝубованка, сирѝишѝанка — облици које не региструје ниједан речник ни грађа за Р;*

2) *Пега* (Пегаз); *ѝојак; славујѝић; ѝѝоѝолица; рибарче* — нове речи према РЈА (изузев именице *славујѝић*, све остале засведочене су једино у песамама Б. Радичевића);

3) *врлеѝтак* (са потврдом из дела Б. Радичевића), *власак* (са најстаријим примером из Змајеѝих дела), *врѝлић* (потврђено само са каснијим изворима), *врулица* и *враѝче* (такође само са потврдама из каснијих извора) — изведенице забележене у Р.

**23.** Ови нови деминутиви и хипокористици врло јасно показују

- 1) продуктивност суфикса *-ица, -ак, -че*;
- 2) неупоредиво већу продуктивност суфикса *-ак* од суфикса *-ић (-чић)*<sup>12</sup>;

3) карактеристичне и најчешће суфиксе које су романтичарски песници употребљавали у своме стваралаштву, што истичемо нарочито због суфикса *-ак*, чија је чешћа употреба у овом временском периоду већ запажена у науци (у делима Б. Радичевића, Б. Атанацковића, Ј. Илића и у лирским народним песмама)<sup>13</sup>.

**24.** II. ИМЕНИЦЕ СА АУГМЕНТАТИВНИМ И ПЕЈОРАТИВНИМ ЗНАЧЕЊЕМ

Насупрот деминутивним значењима аугментативи указују на нешто велико, јако, снажно, нешто што је изражено у јакој мери или у великој количини, а насупрот хипокористцима пејоративи означавају углавном нешто мрско, одвратно, ружно, страшно. Некад пејоративно значење потиче и од саме ситуације или од значења управне речи, а некад и деминутивни облици употребљени у иронији или шали доводе до пејоративног или аугментативног значења.

Као год што се у извесним случајевима не може раздвојити деминутивно значење од хипокористичног, тако исто и у овој групи речи има таквих које имају истовремено и аугментативно и пејоративно значење.

Упоредијући и даље деминутивне и хипокористичне речи са аугментативима и пејоративима, уочавамо још две чињенице: аугментативна и пејоративна значења у нашем материјалу много су снажнија, изразитија, управо одређенија у свом значењу и нема ни једног примера који би се могао посматрати као песнички манир; међутим, аугментатива и пејоратива има релативно мало с обзиром на велики број деминутива и хипокористика.

Изводе се углавном од именица суфиксима *-екања, -еља, -ѣнда*, за мушки род, *-ага, -уга, -урда, -ина (-ејина, -уљина, -урина, -ушина, -ушијина)*, *-ура*, за женски род и *-ишије*, за средњи род.

**25.** А) *Именице са аугментативним значењем, ијј. са значењем нечег великог, јаког, снажног, нечег ишије у великом броју или у великој количини -ѣнда: Србенда (ЈЈЗ 175);*

<sup>12</sup> Противно старијим образовањима, изложеним на претходним странама, где је суфикс *-ић (-чић)* заступљенији од наставка *-ак*; такође противно и стању у савременом језику у коме је суфикс *-ић (-чић)* „изузетне продуктивности“ за именице мушкога рода — М. Стевановић, *ор. cit.*, 542.

<sup>13</sup> М. Стевановић, Деминутиви с наставком *-ић (и -чић)*, *Наш језик*, н. с., књ. III, 8—9.



**-ина** (и у сложеним наставцима *-ејина, -урина, -ушијина*): *бичина* (ЈЈЗ 405), *брдина* (БР 86, 87), *вејрина* (БР 28, 85, 102, 125, ЈЈЗ 223, 429), *гласина* (БР 95, 96), *зидина* (БР 107, ПП 291, ЈЈЗ 140, 446, ЂЈ I 14, 92, 85, IX 14), *језичина* (ЈЈЗ 341), *јерина* (БР 105), *јуначина* (БР 129, 387, ПП 134, ЈЈЗ 86, 427, ЂЈ IX 201), *кладина* (ЈЈЗ 428), *мамузина* (ЈЈЗ 383), *машијина* (ЂЈ IX 28, X 106), *мачина* (БР 71), *мрежина* (ПП 236), *носина* (ЈЈЗ 378), *обилшијина* (ЈЈЗ 449), *облачина* (БР 82, 114, 124, 319, 365, 386, ПП 69, ЈЈЗ 3, 446), *олујина* (БР 126), *холујина* (ЈЈЗ 408), *ормина* (СВ 155), *џалошина* (БР 64), *џијучина* (БР 102), *џрабесина* (ЈЈЗ 63), *џсина* (БР 105, 106, 115, 301, ЈЈЗ 47, 402, 405), *св(ј)ејина* (БР 300, ПП 61, 126, 203, ЈЈЗ 92, 121, 129, 377, ЂЈ IX 36), *снејина* (ЈЈЗ 236), *џаласина* (ЈЈЗ 382), *џојузина* (ЈЈЗ 236, 425), [x]ладина (БР 88), *хридина* (ПП 171), *шеширина* (ЈЈЗ 566), *шшијина* (БР 93, 99); *врећејина* (БР 86), *главејина* (БР 102), *дивејина* (ЈЈЗ 386), *ђубрејина* (ЈЈЗ 228), *жабејина* (БР 115), *кајејина* (БР 282), *рујејина* (БР 88, 102); *џидурина* (ЈЈЗ 424), *кошијурина* (ЈЈЗ 421); *маглушијина* (БР 82), *врућишчина* (БР 112);

**-ура**: *књиџара* (ЈЈЗ 305).

Тако исто и деминутивни облици могу означавати нешто што је велико (понекад у шали да би се још више истакла величина нечега): *камичак* (А у свакој [праћки] лежи.../ По један *камичак*, баш ка' моја глава — ЈЈЗ 425), *ковчеџић* (у значењу „велики ковчег“ — ЈЈЗ 567), *шесттојерчић* (ЈЈЗ 195), *сџрелица* (... било је стрелица,/ Рек'о б' да су копља, свако са два крилца — ЈЈЗ 425), *буздованче* (ЈЈЗ 432). Овоме кругу припојићемо и одреницу *орловић* која као контраст речи *црвић* обе лежава онога који је врло снажан, силан храбар (Ој! да ми је ножа пламеног кова,/ Да прожежем мајку паклених синова/— Што црвиће рађа, *орловиће* дави! — ЂЈ I 23).

Б) *Именице са аугментивним значењем које истовремено означавају и нешто ружно, гадно, сџрашно, сџаро, односно именице са аугментивно-џејоривним значењем*

**-ага** (као завршни део сложеног наставка *-уљага*): *савуљага* (ЈЈЗ 113);  
**-уга** (као завршни део сложеног наставка *-ељуга*): *совељуга* (ЈЈЗ 420);  
**-ина** (и у сложеним наставцима *-ејина, -уљина, -урина, -ушина, -ушијина*):  
*јегојина* (БР 95), *кљусина* (БР 84), *лужина* (БР 111, ЂЈ I 172, II 85, 86, 102, 110), *ријина* (БР 111, 115, ЈЈЗ 400), *ћефина* (ЂЈ X 172); *барејина* (ЈЈЗ 279), *вранејина* (ПП 147); *совуљина* (ЈЈЗ 108);

*жабурина* (ЈЈЗ 205), *манџурина* (ЈЈЗ 432), *меџлурина* (ЈЈЗ 228), *џравурина* (БР 93, 99); *орлушина* (БР 72, ЈЈЗ 106, 423); *барушџина* (ЈЈЗ 205, ЂЈ X 125);

-џиџе: *џсеџиџе* (ЂЈ IX 215).

*В) Именице са џејоративним значењем, односно са значењем*

а) нечега ружног, мрског, нечег што се као такво погрдно назива  
-џрда: *главурда* (ЈЈЗ 408, ЂЈ IX 36, 123, 148);

-еља: *сџаркеља* (ЂЈ IX 118);

-ина (-еџина): *дрџина* (ЂЈ IX 23, 81, X 10, 117), *језичина* (ЈЈЗ 539), *кравореџина* (ЂЈ IX 20), *кровина* (ЂЈ I 89, X 162, 200), *лешина* (ЈЈЗ 309, 378, ЂЈ I 145, X 150), *носина* (ЈЈЗ 422), *џсина* (БР 19, ЈЈЗ 435), *скоџина* (БР 115, ЂЈ IX 21, 62, 225), *џиквина* (БР 173), *џјелесина* (ПП 135), *џруџина* (БР 88, ЂЈ II 131), *ћуџина* (ПП 135); *бабейина* (ЈЈЗ 387, ЂЈ IX 118), *џруџеџина* (БР 88);

-екања: *брадекања* (ЈЈЗ 352), *јарекања* (ЈЈЗ 352);

-џиџе: *месџиџе* (ЂЈ IX 20, 209).

Са пејоративним значењем употребљени су и деминутивно-хипокористични облици: *оџа* (у обраћању калуђеру недостојном свог позива — Ао, *оџо*, ујела те змија! — БР 112); *џашче* (као погрдан назив за непријатеља, злог, рђавог човека уопште — БР 162, 229, ЂЈ IX 231).

б) нечег што је мизерно, ништавно, што не заслужује поштовање, о чему се иронично, тј. са презрењем или подсмешљиво говори (и поред нетипичних наставака за ову значењску категорију)

-а/-ја: *фџака* (БР 260), *Бошња* (ЈЈЗ 180), *гоља* (БР 85);

-ко: *Мађарко* (ЈЈЗ 222), *џрбушко* (ЈЈЗ 541);

-аћ: *голаћ* (БР 85);

-ић: *голић* (ЈЈЗ 48);

-ић (-чић): *гџофић* (ЈЈЗ 189), *кџаљић* (СВ 132, ЈЈЗ 213), *џоџић* (ЈЈЗ 206), *џрговчић* (ЈЈЗ 174), *џрвић* (ЂЈ I 23);

-иџа: *жандариџа* (ЂЈ II 135), *нонџиџа* (ЂЈ IX 215);

-че: *госџодарче* (ЈЈЗ 385), *накрџилче* (ЈЈЗ 395).

Међу речима са пејоративном нијансом, мање или више израженом, поменућемо још нека образовања која то представљају већ самим својим основним значењем: *хуљов* (То је био Миклуш — знам га ја *хуљова* — ЈЈЗ 402); *ниџков* (Стан' *ниџкове*, стани несретнице — БР 95); *дукаџоваџ* (*Дукаџовџи*, готовани, чанколизи мрави — / Камо паклу врела злата, тим да вас задави! — ЈЈЗ 191); *жџуџокљунаџ* (Седом *жџуџокљунаџу* — ЈЈЗ 268н); *лџуџежњаџ* (Сад се лажми око части бије/ Повељених чета *лџуџежњаџа* — СВ 216); *добројџо* (Јоште мајка не родила/

Такога *добројка!*.../ Волео је добро вино,/ Па ма пошто било — ЈЈЗ 532); *избавишељ* (Избави нас, боже,/ Од *избавишеља* — ЈЈЗ 544); *ревнишељи* (Дајте воде, што правите,/ Да од крви буде вода,/ Дајте воде *ревнишељи*,/ Пријатељи нашег рода/ Оне воде, преко које/ Превести нас жедне знате — ЈЈЗ 198); [*х*]уњакавац (Кад младићи чуше, што ј' уњакавац пев'о,/ Изврћу с' од смеја и десно и лево — ЈЈЗ 435); *кукавишићина* (Зато с кући вуци, *кукавишићино* глупа — ЈЈЗ 421); *клеићиња* (Још није све отела/ Та мудра *клеићиња* — ЈЈЗ 111); *ћроклеићиња* (Иди смрти, *ћроклеићињо* црна! — ЂЈ VIII 115); *грдило* (Азиски скот! нечовек! *грдило!* — ЂЈ IX 13); *гадило* (Јеси ли.../...здер'о кринку с лица/ Лицемер-*гадило* — ЈЈЗ 122).

## 26. Морфолошке карактеристике аугментативних и пејоративних образовања

1) суфикс *-ина*, и сам а и као завршни део сложених наставака, носилац је аугментативног и пејоративног значења;

2) наставак *-ина* нешто се чешће додаје именицама женскога рода на *-а* (*кладина*, *мамузина*, *машићина*, *мрежисина*, *олујина*) него именицама средњега рода (*брдина*, *кљусина*, *ћјелесина*);

3) пада у очи да су романтичарски песници користили и ретка образовања, односно суфиксе који нису продуктивни: *-(уљ)ага* (*савуљага*), *-(ељ)уга* (*совељуга*), *-ѣнда* (*Србѣнда*), *-јурда* (*главурда*), *-еља* (*сјаркеља*), *-екања* (*брадекања*, *јарекања*), *-ура* (*књижура*)<sup>14</sup>.

## 27. Ближа објашњења значења јојединих речи

1) У аугментативном значењу *језичина* „велики, дуг језик“ (Исплазио *језичину*,/ Па на цицу режи [пас] — ЈЈЗ 341); *јерина* „велико дебело њ“ (Весла њима дрво одабрано, побратиме, то јерје танано,/ Крма беше дебела *јерина* — БР 105); *носина* (Од пића му ј' била *носина* велика — ЈЈЗ 378); *ћрабесина* — аугментатив од „прабес“ (А по тмини витлају се беси,/ А међ њима *ћрабесина* спава — ЈЈЗ 63);

2) Од аугментативно-пејоративних значења навешћемо изведенице: *јегојисина* „свакако снажно, али, вероватно, и не баш пријатно појање

<sup>14</sup> Суфикс *-ѣнда* јавља се само у *Србѣнда*, где завршни део *-да* није словенског порекла; наставак *-ага* појављује се у врло ограниченом броју образовања: *руйчага*, *брљага*, *вињага*, *мућљага*; суфикс *-екања* засведочен је само у српском језику: *Србекања*, *сјарческања*, *момчекања* и још неке (А. Белић, *Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplifikativsuffixe*, 201, 205); наставак *-уга* налази се у речима *чворуга*, *ћавуга*, *-јурда* у *главурда*, *нојсурда*, *ручурда*; суфикс *-еља* такође нема продуктивности (поред *сјаркеља* још само у личним именима *Вурдеља*, *Вукеља*, *Новеља*) — М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, 479, 480, 517.

црквенословенске речи *јегоже*“ (Така врата, таке *јегожине*! Таке браде, така ока стрма [опис калуђера] — БР 95); *лујина* „велики, мрачан, застрашујући луг“ (Леп ли беше [манастир] сред *лујине* ове — БР 111; У *лујини* сумртве тишине — ЂЈ II 85; ... Два коњика лете! Преко пустих шума и *лујина* — ЂЈ II 110); *ријина* „велики рит, пун одвратног кала, блата“ (Па удари на неку ритину, / Па отуда на неку *лујину* — БР 111).

3) Из групе речи са пејоративним значењем потребно је издвојити следећа образовања:

а) *главурда*, *џиквина*, *ћујина* употребљене су погрдно за главу непријатеља (... сутра [може] оштру ђорду купит', / Којом ће Пемаку *главурду* одрубит' — ЈЈЗ 408; Па од ока танку пушку ужди, / Обрну му мозак у *џиквини* — БР 173; А гдје видиш ка'но поплашене, / Да *ћујине* стрмоглавце лете, / Тамо држ' се понајдрњег лица! И погледа најопаснијега: / То је јунак, она змија љута — ПП 155); *дријина*, *краворейина*, *скојина* такође су употребљене погрдно у односу на човека (А ти излази, / Стара *дријино*! — ЂЈ IX 81; На ријеч једну, / Појест' те нећу, *краворейино*! [вероватно „кравља репа“] — ЂЈ IX 20; ... а ти, *скојино*, / Од сваке звери много лошији — ЂЈ IX 225); *језичина*, *носина*, *џјелесина*, *џрујейина* у овом случају такође су пејоративи, а не аугментативи (О, чекај се, кујо, док ме с крста скину, / Хоћу ти ишчупат' псећу *језичину*! — ЈЈЗ 539; Ил' ваљда је за то ту *носину* диг'о, / Што му на хрвање не долази нико — ЈЈЗ 422; Наскоро мртцем биће *џјелесина* — ПП 135; Бацај у њи [у рупетине] турске *џрујейине* — БР 88); *кровина* „рђав, стари кров“ (И густим димом суше *кровине* / Плаветнилу се неба ругају — ЂЈ I 89; Под скут је пао старој *кровини*, / Гостољубиво да га дочека — ЂЈ X 162); *јарекања* и *брадекања* односе се на јарца (Добро јутро, *јарекањо*, / Добро јутро, *брадекањо* — ЈЈЗ 352);

б) *џрбушко* је употребљено подсмешљиво за гурмана (А *џрбушко*, и он има брига: / Где ће наћи њевап од кечига — ЈЈЗ 541); подсмеха, ироније има и у *Бошња* (Смешних ствари, тужних ствари / У томе пелмелу, / Ено, *Бошње*, српска сина, / У турском оделу — ЈЈЗ 180); тако исто и у *фрака* (пеј. фрак) (Само да нам вас остане, / Ао квеко, ао *фрако* — БР 260); *грофић*, *краљић*, *црвић* имају изразито иронично, презриво значење (Како се од Срба *грофић* Шандор ствара — ЈЈЗ 189; Ту си гнијездо гради/ орао ватрокрви, / Не хајућ што вичу/ *краљићи* и црви — СВ 132; Ој! да ми је ножа пламенога кова, / Да прожежем мајку паклених синова / — Што *црвиће* рађа, орловиће дави! — ЂЈ I 23); *џојић* је такође употребљен у ироничном смислу, с потцењивањем (Шта ће

*ишйић* тај сиромах/ Ако немаш муње, грома,/.../ А то ј' народ задовољен — ЈЈЗ 206); облик *нончице* има презирну нијансу (Сићушне су везирске *нончице*, устукле би шјутри дан по овијем врлетима нашијем — БЈ IX 215); *накрилче* „онај који се држи на крилу“ употребљено је подругљиво за одраслог човека (Тако, мајко, мази то *накрилче* лако,/ Од ветра га чувај, детенце нејако — ЈЈЗ 395).

### 28. Међу речима *сйране етимологије* има

а) неколико из турског језика: *мамузина* < *мамуза* (*mahmuza*), *топузина* < *топуз* (*topuz*), *цидурина* < *цида* (*cida*), *буздованче* < *буздован* (*bozdogan*), *ћефина* < *ћеф* (*keyif*), *ћупина* < *ћуп* (тур. *küp*, лат. *кура*);

б) из руског, талијанског, немачког или мађарског језика: *маштина* < *машта* (рус. *мечта*); *палошина* < *палош* (тал. *pallascio*, мађ. *pallós*), *грофић* < *гроф* (нем. *Grof*, мађ. *grof*).

### 29. Проверавање у речницима и у грађи за Р дало је следећи резултат:

1) *совељуга*, *бичина*, *јегожина* (јегоже), *мамузина*, *машинина*, *мрејина*, *обильишина*, *холујина*, *йрабесина*, *йталасина*, *ћефина*, *дивеишина* (< *див*), *ћубрејина*, *совуљина*, *маншурина*, *цидурина*, *йрујейина*; *брадекања*, *јарекања*; *књижура*; *Мађарко*; *голаћ*; *грофић*, *шестийерчић*; *жандарџа*, *нончица*; *буздованче*, *госйодарче*, *накрилче* — речи које не региструје ниједан поменути извор;

2) *јерина* (аугментатив од „њ“) — бележи РЈА, с напоменом да је облик потврђен само у песмама Б. Радичевића.

### 30. Нова образовања указују

1) на настављање продуктивности суфикса *-ина*, као и са њим сложених наставака;

2) на појаву врло ретких образовања са суфиксима *-(уљ)ага*, *-(ељ)уга* и *-екања*.

## II

### АПСТРАКТНЕ ИМЕНИЦЕ

31. Велику групу именичких речи у нашем материјалу, готово њихову трећину, представљају апстрактне именице које, изведене од глагола и придева углавном и одређених суфикса (*-āj*, *-ак*, *-лук*, *-ањ*, *-ār*, *-ац*, за мушки род, *-ба*, *-оба*, *-ва*, *-да*, *-ежс*, *-ја*, *-ија*, *-ка*, *-ељ*, *-ина* | *-ишйина*, *-ња*, *-иња* *-ошйиња*, *-ōсй*, *-ошйа*, *-оћа*, *-ица*, за женски род, *-је*, *-ије*, *-ло*, *-сйво*, *-йшйије*, за средњи род), означавају разне процесе или

результате глаголских радњи, затим стања, расположења, осећања, особине и слична значења у вези и са глаголима и са придевима. То значи да именице образоване од глагола и придева имају додирних тачака и да се својим значењима преливају једне у друге. Крајњи резултат ових укрштања своди се на то да и именичка образовања од глагола могу означавати неки појам особине, док, с друге стране, именичка образовања са придевом у детерминативу дају и значења појма стања, расположења или осећања. Понегде се и ова значења укрштају међусобно, рецимо особина и стање, понегде има и других значењских елемената (нпр. *младосић* је и особина и стање, а и одређени временски период у животу појединца). Зато се не можемо управљати само према детерминативу или суфиксу, већ према целокупном значењу речи које она има у датом случају, тј. у примерима где је заступљена. Из тог разлога није могуће издвојити *nomina actionis*, чији процес глаголске радње прелази у стање, од придевских образовања која такође могу да значе појам извесног стања.

Следећи, дакле, значења апстрактних именица, покушаћемо да их оврстамо у одговарајуће значењске групе. Али ни ова подела нема увек сштрих граница, па није искључено да би неке речи могле да припадају и којој другој групи. Уосталом, то је у извесним случајевима врло тешко одредити.

### 32. I. Узећемо најпре у обзир именице изведене од глагола

1) које значе процес вршења

а) реалне глаголске радње, односно сама глаголска радња садржи се у општем делу изведенице која је њоме мотивисана, а обележавање именичке функције добија од суфикса:

-ба: *борба* (СВ 165н, ЈЈЗ 101, 119, ЂЈ I 24, 85, 94, 95), *глоба* (ЂЈ II 40), *гозба* (ПП 169, ЈЈЗ 305, ЂЈ II 33, X 35), *гудба* (БР 210, 212), *дворба* (ЈЈЗ 183), *жалба* (ПП 42), *журба* (ЈЈЗ 505, ЂЈ I 166), *карба* (ЂЈ VIII 60), *корба* (ПП 176), *молба* (ПП 42, 46, 117, ЈЈЗ 34, 69, 72, 138, ЂЈ I 3), *служба* (СВ 170, ПП 161), *химба* (ПП 139);

-ва (-љава, -њава): *жесџва* (ПП 10, 37, 150, 163), *клеџва* (ПП 42, 84, 124, 274, ЈЈЗ 17, 18, 90, 108, 149, ЂЈ I 28, 43, 47, 49, 76, 80, 134, II 40, 66), *молиџва* (БР 33, 89, 257, СВ 147, ПП 114, 117, 365, ЈЈЗ 10, 32, 68, 69, 90, 102, ЂЈ II 43); *грмљава* (ЂЈ I 91, 95, 107, II 7, IX 241, X 170), *ламњава* (ЂЈ I 95), *ломњава* (ЂЈ I 98, 99, 165, II 143), *кукњава* (БР 102), *џуцњава* (БР 339), *џуџњава* (БР 91, ПП 54, 109, 274), *муњава* (ПП 122);

-еж: *грабеж* (ЂЈ II 8), *лавезж* (БР 115);

- āj*: *вайај* (БР 42, ЈЈЗ 107, ЂЈ IX 51), *вршај* (ЈЈЗ 395, 427), *комешај* (ЈЈЗ 52, 458), *обичај* (БР 259), *снајсај* (ЈЈЗ 305), *шечај* (ПП 36, 49, 117, 208, 323);
- ija*: *диханија* (ЈЈЗ 514), *меџанија* (ЂЈ IX 52, 146, X 104);
- je*: *ашиковање* (ЂЈ I 69), *бдјење* (ПП 39, 40, 212), *брбљање* (ПП 372), *валушкање* (БР 25), *варање* (ПП 368), *венчање* (БР 351, ЂЈ I 159, 161), *враћање* (ПП 126), *вријећање* (ПП 49), *господовање* (СВ 160), *грамжење* (ЂЈ VIII 64), *греховање* (ЈЈЗ 451), *грљење* (ЈЈЗ 7), *гробовање* (ЈЈЗ 114), *гуркање* (БР 344), *дворење* (СВ 181), *девовање* (ЈЈЗ 454), *делање* (ЂЈ I 125, VIII 90), *дјеловање* (ПП 120), *досизање* (ПП 207), *живљење* (СВ 142, 187, ПП 37, 121, 324), *живовање* (ЂЈ II 99), *жуборење* (БР 188, 410), *заклињање* (ПП 358), *звиздање* (СВ 202), *змајевање* (ЈЈЗ 218), *играње* (СВ 169), *искушање* (СВ 135), *истџраживање* (ПП 331), *јадовање* (ЈЈЗ 66), *јалакање* (БР 167, 168), *јаукање* (ЈЈЗ 39), *јечање* (БР 306), *клеветињање* (ПП 368), *кликоишање* (БР 344), *комешање* (ПП 42), *којање* (ПП 309), *крвелење* (ЈЈЗ 39), *кришкање* (ЈЈЗ 133), *кукање* (БР 401, ЂЈ I 75, 149), *куцање* (ПП 138, ЈЈЗ 73, ЂЈ I 69, II 32), *лајање* (ЂЈ I 16), *лисџање* (ПП 180), *наговарање* (ПП 313), *надстојање* (ПП 36), *надџицање* (ЈЈЗ 422), *нарицање* (ЂЈ II 105), *наџјецање* (ПП 42), *неговање* (ПП 127), *одношење* (ПП 370), *ојадање* (ЈЈЗ 39), *оџсџајање* (ПП 384), *орање* (ПП 309), *џ(ј)евање* (БР 193, ПП 55, ЂЈ I 70), *џење* (СВ 133, 142, 157), *џеће* (СВ 131), *џецкање* (ПП 376), *џојање* (ЈЈЗ 585), *џомагање* (БР 401), *џомицање* (БР 98, ЂЈ II 96), *џословање* (ПП 34), *џошварање* (ЂЈ VIII 77), *џравдање* (СВ 221), *џрашиџање* (БР 137, ПП 194), *џревраћање* (ПП 413), *џремешање* (ПП 42), *џрошџицање* (ЂЈ II 28), *џушовање* (ПП 49, 103, 172, 319), *рибање* (ПП 184, 202), *роџишање* (ЈЈЗ 4), *самовање* (ЈЈЗ 59), *свемијење* (ПП 35), *свеџлуцање* (ЈЈЗ 439), *свеџовање* (БР 137), *ЂЈ VIII 3*), *свраћање* (ПП 17н), *сџџање* (ЈЈЗ 167), *сиљење* (ПП 358), *сјање* (БР 219), *сличарење* (ЈЈЗ 298), *смејање* (ЈЈЗ 119), *смеџукање* (ЈЈЗ 541), *снебивање* (ПП 36), *сџомињање* (ПП 70), *сџрављање* (БР 333), *судјеловање* (ПП 161н), *суђење* (ЂЈ I 69), *шамновање* (ПП 103, 214), *шиџакање* (ЈЈЗ 459), *шињање* (БР 370), *шџање* (ЂЈ I 81), *шреџишање* (ЂЈ I 69), *удовање* (ЈЈЗ 453), *уздисање* (БР 240, 306, ЈЈЗ 47, ЂЈ I 31), *уређивање* (ПП 368), *урлање* (ЂЈ I 16), *цвашијење* (БР 188), *цвијељење* (ПП 184), *цвиљење* (ПП 109), *цџеливање* (СВ 114), *чекање* (БР 37), *шайџање* (ЈЈЗ 108), *шайџушање* (ЈЈЗ 54), *шеџање* (ПП 86), *шушкање* (БР 207); *џиће* (ЂЈ I 53); *свеславље* (ПП 62н); *славље* (ПП 63, 159, ЈЈЗ 238);

- ије: *благодареније* (ЈЈЗ 34н);
- ка (-анка): *бишка* (СВ 136), *йрейшрка* (СВ 169н), *йсовка* (БР 96), *свирка* (ЈЈЗ 144, 152, 154, 163, 283, 345), *йијанка* (ЈЈЗ 407), *йојанка* (ЈЈЗ 203), *славойевка* (ЈЈЗ 510), *славойојка* (ЈЈЗ 290);
- ина: *грмљавина* (БР 124, 126, 356, ПП 154, ЈЈЗ 5, ЂЈ I 95), *ломљавина* (ЂЈ IX 98), *йаљевина* (ЂЈ II 143), *йрговина* (СВ 220, ПП 313, 370);
- ањ: *йушјањ* (ПП 130), *шушањ* (ПП 206);
- ња: *грдња* (ЈЈЗ 36), *йреиња* (ЂЈ II 48), *йрошња* (СВ 219), *радња* (СВ 212, ПП 367), *свадња* (ПП 351), *йлайња* (СВ 192, ПП 211, ЈЈЗ 602), *йрешња* (ПП 138, 284), *йрудња* (ПП 67), *[x]ишња* (БР 98, 333), *шейња* (БР 60, 296, ПП 229, 367).

б) апстрактне, тј. именице које се односе на процесе радњи у свести, мишљењу:

- ај: *замишљај* (ЈЈЗ 452);
- је: *домтиљање* (ПП 242), *мишљење* (СВ 126), *мнијење* (ПП 371), *мњење* (ЈЈЗ 196, ЂЈ I 122), *мудровање* (СВ 159, 221), *нагађање* (ЈЈЗ 182), *йамшјење* (ПП 49, ЈЈЗ 252), *сновиђење* (СВ 159).

в) такође са значењем процеса, али у исто време и са значењем стања које условљава сам процес исказан општим глаголским делом:  
 -је: *боловање* (БР 215), *бунцање* (БР 374), *сладовање* (ЈЈЗ 145), *чиловање* (ЈЈЗ 601).

г) са значењем процеса који истовремено садржи и временски елеменат:

- ба: *берба* (БР 65, ЈЈЗ 33), *веридба* (ЂЈ 57);
- је: *живљење* (ПП 144), *йредрође* (ПП 49);
- ло: *видјело* (БР 162).

ђ) са значењем извесног начина који може пратити процес неке радње:

- ај: *йонашај* (ЈЈЗ 305);
- је: *држсање* (ПП 339).

2) Именице које представљају прелазну фазу између оних које значе какав процес и оних са значењем резултата, акта или чина, односно именице које могу значити и процес и резултат вршења глаголске радње исказане општим делом:

а) без присуства других значењских нијанси:

- ија: *сйлейкарија* (ЈЈЗ 228);
- је: *йросвјеђење* (ПП 414), *йросвешћење* (ЈЈЗ 185);
- ије: *йросвешћеније* (БР 106);



- ак : *лесак* (ПП 67), *йљусак* (БР 28, 125, 126, ЈЈЗ 130), *йрсак* (ПП 199, ЂЈ II 127), *йочинак* (ПП 27, 139, 179, 325, 405);  
 -ло : *ојело* (БР 223, 381);  
 -ина : *мешавина* (БР 300);  
 -сїтво : *браколомсїтво* (БР 98), *врайоломсїтво* (БР 99), *злочинсїтво* (ЂЈ II 64, 81, IX 262).

б) са елементом извесне особине, односно „врсте“ поступка у вези са акцијом која се подразумева у изведеницама:

- ија (-омија) : *врагомија* (БР 23н, 272, ЈЈЗ 348), *демонија* (ЈЈЗ 151), *сладомија* (ЈЈЗ 448), *чадомија* (ЈЈЗ 10, 11, 16, 31, 151, 307, ЂЈ I 110, 158).

в) са значењем „оно што омогућава вршење, извршење глаголске радње“ (односно са значењем блиским ономе које имају оруђа за вршење или извршење глаголске радње):

- ло : *вид(ј)ело* (БР 168, 325, СВ 139, 159), *ведло* (БР 329), *свейило* (ЈЈЗ 111, 117, 503, ЂЈ X 15), *свјейило* (ПП 48), *свјейило* (ПП 26, 31, 38, 39, 60, 61, 62, 79, 86, 89, 95, 112, 120, 127, 134, 166, 221).

3) Именице које значе резултат вршења

а) реалне глаголске радње, њен акт или чин:

- ба : *згодба* (СВ 181), *обрамба* (ПП 404), *наредба* (ПП 128), *судба* (БР 271, СВ 168, 203, ПП 29, 43, 104, 114, 152, 187, 193, 199, 200, 221, 274, ЈЈЗ 53, 101, 108, 115, 160, 216, ЂЈ I 19, 27, 28, 33, 130, VIII 74); *йужба* (ПП 381), *уредба* (ЈЈЗ 262); *судбина* (БР 270, 385, ПП 43, 139, 152, 187, 237, 245, ЈЈЗ 107, 115, 191, ЂЈ I 12, 67, 155, II 37, 113);  
 -ва : *заклейва* (ЂЈ I 101), *молийва* (БР 113, СВ 168, ПП 1, 53, 113н, 235), *уклейва* (ЈЈЗ 61);  
 -ај : *гуиљај* (ЂЈ II 34), *дишљај* (БР 205, 207), *догађај* (ПП 334, ЈЈЗ 95), *завештај* (ЂЈ IX 199), *загрљај* (БР 200, ЈЈЗ 16, ЂЈ I 53), *залогај* (ПП 58, ЈЈЗ 233, 352, ЂЈ II 134), *издисај* (ЈЈЗ 135, ЂЈ II 37, X 5), *корачај* (ПП 211), *најадај* (ЂЈ VIII 100), *омашај* (ПП 187), *ојрошїај* (БР 78, ПП 220, ЈЈЗ 63), *йолеїај* (ЈЈЗ 114), *йрейискај* (БР 199), *садржај* (ЈЈЗ 118), *случај* (ПП 20, ЈЈЗ 98), *уздисај* (БР 247, СВ 126, ПП 9, ЈЈЗ 15, 19, 30, 68, 161, ЂЈ I 25, 53, 64, 110, 116, 118);  
 -ја : *издаја* (БР 286);  
 -ија : *йогибїја* (ЂЈ II 10, 39, VIII 92, 95);  
 -је : *доїушїење* (ЈЈЗ 190, 242), *звање* (ПП 37, 92, 128, ЈЈЗ 97), *здружење* (ПП 115), *извршење* (ЂЈ I 149), *искушење* (ЈЈЗ 86), *исїуњење* (ПП 282), *магновење* (БР 411), *наказанье* (ЂЈ IX 125), *несмоїрење* (ЂЈ IX 92), *обећање* (ПП 271), *оїредељење* (ЂЈ IX 64), *оїрошїење* (ЈЈЗ

- 90), *ојусѣиошење* (ЂЈ I 163), *ослобођење* (ЂЈ I 143), *оѣворење* (ПП 159н), *јојављење* (СВ 214), *јокајање* (ЂЈ I 135), *јомиловање* (СВ 209), *јоравнање* (ПП 143, ЂЈ II 148), *јоражење* (ЈЈЗ 330), *јосвећење* (ЂЈ I 105), *јреображење* (СВ 188н), *јризнање* (ПП 39н, 130, 142, 162, 176), *јризрење* (ЈЈЗ 159), *јрослављење* (ПП 294), *јрошћење* (ПП 297н, 305, 315), *раширење* (ПП 157), *рјешење* (ПП 194), *сједињење* (ПП 216), *сјасење* (СВ 152, 188, ПП 189, ЂЈ I 48, II 83, VIII 25, 71), *узвишење* (ПП 157), *уздржање* (ПП 36), *усѣање* (ПП 172); *бешчаиће* (ЂЈ II 40), *дошаиће* (ПП 242, 350), *издануће* (ЂЈ I 44), *оѣиће* (ЈЈЗ 54), *јосѣигнуће* (ПП 356), *јредузеће* (ЂЈ IX 137, 140), *јренуће* (ПП 320), *јридигнуће* (СВ 108), *свануће* (ЂЈ II 43), *ѣакнуће* (СВ 118), *ускрснуће* (ПП 104, 142); *јоздравље* (ЈЈЗ 152, ЂЈ II 48, VIII 71), *ускрсе* (ПП 378);
- ѣје*: *збиѣје* (ЈЈЗ 108, ЂЈ IX 128); *званије* (ЈЈЗ 98, 227, 246), *знаменије* (ЂЈ II 114), *јосланије* (ЂЈ IX 64, 162), *јозорије* (ЂЈ VIII 95), *скончаније* (ЂЈ VIII 135), *сјасеније* (ЂЈ II 91, 100, IX 36, 52);
- ак/-ѣак*: *блесак* (ЈЈЗ 142, 166, 581), *врѣсак* (ЈЈЗ 93, 146), *ѣѣсак* (ЂЈ IX 248), *шушак* (ЈЈЗ 448); *закључак* (ПП 136), *огрејак* (БР 11), *оданак* (ПП 148), *оѣсѣанак* (ПП 56, 65, 187), *осванак* (БР 48, 108, ПП 222, ЈЈЗ 113), *осѣѣак* (ЂЈ IX 237), *осѣанак* (ПП 184, 237, 275), *осудак* (ПП 192), *јовраѣак* (СВ 202, ПП 56, 74, ЂЈ VIII 59), *јодмладак* (ЈЈЗ 244, ЂЈ I 154, IX 149), *јолазак* (ПП 98, 99), *јосѣанак* (ПП 35, 53, 288), *јресѣанак* (БР 48, 79, 88, СВ 117, 195, 215), *расѣанак* (БР 60н, 138, 263, ПП 98, ЈЈЗ 6, 18, 33н, 38, 54, ЂЈ I 67), *сасѣанак* (СВ 122, 139, 191, ПП 4, 115, 122, 148, 259, 346, ЈЈЗ 38, ЂЈ I 105), *сѣѣсак* (ЈЈЗ 122, 166), *улазак* (ЂЈ I 133, X 40), *уранак* (БР 6н, 281, ПП 109, 213, 348, ЈЈЗ 8, ЂЈ VIII 98, 113), *усѣанак* (ПП 222);
- ка*: *досеѣѣка* (ЂЈ IX 54), *замерка* (ЈЈЗ 263), *изнимка* (ПП 39), *јогрешка* (СВ 208), *јоѣевка* (ЈЈЗ 566), *сѣлеѣѣка* (ЂЈ IX 132), *ћушка* (ЈЈЗ 215, 262, 381);
- ељ*: *јогибељ* (СВ 168, ПП 336, 373);
- бѣѣ*: *осјаносѣѣ* (ПП 221), *углађеносѣѣ* (ЂЈ IX 11);
- сѣѣво*: *издајсѣѣво* (ПП 230, 288, 319, 368, ЈЈЗ 98, ЂЈ I 81, IX 152), *искусѣѣво* (ПП 173, 366, ЂЈ I 82), *јамсѣѣво* (ПП 414), *знансѣѣво* (ПП 174), *јознансѣѣво* (ПП 187, 190), *јослансѣѣво* (ПП 119), *јрогнансѣѣво* (ЂЈ IX 51, 97, 130, 144), *јроклејсѣѣво* (ПП 138, 374, ЈЈЗ 165, 346, ЂЈ II 70), *јророчансѣѣво* (СВ 112), *јосланишѣѣво* (ПП 360), *јрејсједншѣѣво* (ПП 407), *самоубисѣѣво* (ЈЈЗ 257), *убојсѣѣво* (ПП 368);

-*ац*: ударац (ПП 201, ЈЈЗ 6, 210, ЂЈ II 44, IX 44), хийац (БР 217);  
 -*ица*: олакшица (ЈЈЗ 216), сједница (СВ 220), њојлавица (ПП 284, 358).

б) апстрактне глаголске радње (резултат мишљења, духовних процеса, развоја интелекта):

-*ај*: умилјај (ЈЈЗ 182, ЂЈ II 74, IX 33, 127, X 128);

-*је*: изобразење (ПП 369), освјеићење (СВ 156), сећање (ЈЈЗ 601), сјознање (ПП 207, 415), уобразијење (ЂЈ IX 240, 259);

-*бси*: забийносѝ (ПП 242); изобразеносѝ (ПП 371);

в) са елементом стања које се односи на извесне околности, прилике:

-*ица*: неродица (ЂЈ IX 61, X 70).

г) значење стања имају и речи изведене од придева и именица (од ових врло ретко), односно оба типа изведеница означавају околности, прилике окарактерисане општим делом:

-*је*: безакоње (ЈЈЗ 218), изобиље (ЈЈЗ 94н, 217, 239, 347, ЂЈ X 119), обиље (ПП 66, 142, 199, 213), безимље (ПП 37), раскошје (ПП 74, ЈЈЗ 140);

-*ина* (-ишина): богашина (ЈЈЗ 157), рајевина (ЈЈЗ 68, 129, ЂЈ VIII 6, 101), ишина (БР 80, 81, 90, 163, 203, 205, 302, 371, ПП 183, 185, ЈЈЗ 6, 36, 38, 73, 96, 107, 147, ЂЈ I 4, 94, 172, II 64, 110);

-*иња* (-ошња): голошња (ЈЈЗ 346), сиромашња (СВ 175, ЈЈЗ 98, 161, ЂЈ II 136, IX 61);

-*бси*: ошасносѝ (ЈЈЗ 352, ЂЈ VIII 81), осамљеносѝ (ЂЈ I 150), ошјовједљивосѝ (ПП 369), сигурносѝ (ЈЈЗ 121);

-*сѝво*: богашсѝво (СВ 219, ПП 25, 101, 138, 313, ЈЈЗ 37), имушсѝво (ПП 184), незнансѝво (ПП 370), ройсѝво (ЈЈЗ 83, 97, 156, ЂЈ I 137, 140, II 40, VIII 5, 6, 39, 76), сиромашсѝво (ПП 184, 368), србинсѝво (ЈЈЗ 536), сужањсѝво (ПП 231, 234, 237, ЈЈЗ 141, ЂЈ II 24, IX 29), ишрансѝво (ЂЈ I 100, IX 162, X 156); убошсѝво (СВ 152);

-*оша*: голоша (ЂЈ VIII 10, IX 61);

-*оћа*: мирноћа (ЈЈЗ 96, 558), самоћа (БР 9, 37, 236, ПП 27, 51, ЈЈЗ 33, 41, 52, 53, 60, 65, 76, 101, ЂЈ I 18, 105, 106, 180, II 88), шврдоћа (ЈЈЗ 365);

-*ица*: оскудица (ПП 58).

II. Именице које одражавају збивања у унутрашњем животу појединца, односно именице које су обележје извесних емоционалних стања или расположења која прате неке ситуације

а) образовања са глаголом у општем делу

- ба: *жудба* (БР 210), *лудба* (БР 210), *срдба* (СВ 135), *сриба* (ПП 216, ЈЈЗ 65, ЂЈ II 32, 40);
- ва: *врева* (БР 327, ЂЈ I 70);
- еж: *дремеж* (ЈЈЗ 92, 106), *шрмеж* (ЂЈ X 159);
- ај: *осећај* (ЈЈЗ 15, 43, 77);
- ија: *сањарија* (ПП 324);
- је: *високојошћивање* (ЈЈЗ 500), *вјеровање* (ПП 203), *зазирање* (ЈЈЗ 503), *здовојење* (ПП 42, 416), *кајање* (ЈЈЗ 102, ЂЈ I 70, 157, II 61), *миловање* (СВ 146, 169, ПП 49, 186, ЂЈ I 135), *мучење* (ЂЈ I 138), *несшрмење* (ПП 190, ЂЈ IX 33), *неуздање* (ПП 263, 267), *осећање* (ЈЈЗ 3, II 52, ЂЈ I 110), *очајање* (ЂЈ I 56, VIII 12), *ирезирање* (ЂЈ 6), *радовање* (ЂЈ I 140), *сневање* (ЂЈ II 45), *сшрадање* (ЂЈ II 42), *сшраховање* (ЈЈЗ 242), *сшрахојошћивање* (ЂЈ IX 10), *сшрмење* (ЈЈЗ 45, 432), *сумњичење* (ЂЈ IX 126), *шрмење* (ПП 144), *шћуговање* (ЈЈЗ 21), *ћућење* (ПП 157, 320), *уздање* (ПП 138, 198, ЈЈЗ 4, 102, 131, 165), *уфање* (ПП 301, 302), *чезнење* (БР 303, 304), *шћивање* (ПП 177, ЈЈЗ 249); *швојерење* (ПП 29, 164, 249, 293), *шожсељење* (ЈЈЗ 131), *шоуздање* (ПП 114, 188, 320, ЂЈ II 37), *шрезрење* (ЂЈ X 162), *сажсаљење* (ЂЈ II 93), *самойоуздање* (ЈЈЗ 451), *смиловање* (ПП 285, 415), *ушрейашћење* (ЂЈ II 112), *усрећење* (ПП 320), *усхићење* (ПП 160, 206, 318, ЈЈЗ 101), *ушешење* (ЂЈ I 54, 55, II 36, 72, 102, 105);
- ије: *мучентије* (ЂЈ II 125, IX 128), *сшраданије* (ЈЈЗ 211н);
- ак/-шћак: *шрижсељак* (ЈЈЗ 92), *ушчшћак* (ПП 137, 184);
- ло: *беснило* (БР 374, ЈЈЗ 98, 114, ЂЈ II 124, VIII 19), *блудило* (ПП 222), *бунило* (ЂЈ VIII 10, 121), *лењило* (ЈЈЗ 99), *лудило* (БР 82, 227, ЈЈЗ 44, 164), *сл'јеишло* (ПП 158);
- ња: *блудња* (СВ 188), *мржња* (ПП 54, 106, 124, 128, 152, 245, ЈЈЗ 18, 24, 26, 147, 149, ЂЈ I 49, 115, VIII 13), *шашња* (ЈЈЗ 10, 55, 104, 112), *скрушња* (ПП 66), *слушња* (БР 138, СВ 155, 198, ПП 31, 37, 129, 186, 264, 282, ЈЈЗ 38, 71, 96, 108, 317, 382, 413, ЂЈ II 48, 49, VIII 18), *смушња* (СВ 201, ПП 49, 92), *сумња* (ПП 118, 186, 203, 259, 290, ЈЈЗ 39, 63, 161, 211), *шжжња* (ПП 36, 196, ЈЈЗ 84, 236), *чезња* (ЈЈЗ 3, 65);

б) образовања са придевом (који може бити и трпни глаголски

придев) или именицом у општем делу

- оба: *жалоба* (СВ 193), *шгоба* (ПП 215);
- еж: *срамеж* (ЂЈ VIII 77);
- ја: *милошја* (ЈЈЗ 258);

- је*: *безбрижје* (ЈЈЗ 221), *безумље* (ЈЈЗ 111, 158), *веселе* (БР 60, 88, ПП 10, 21, 25, 27, 30н, 85, 89, 138, 159, 166, 168, 203, ЈЈЗ 194), *омиље* (ПП 207, 213), *немиље* (ПП 178), *слађе* (ЈЈЗ 52);
- ије*: *бесвесџије* (ЂЈ IX 121), *недоумјеније* (ЈЈЗ 251);
- ло*: *мрџвило* (БР 338, ЈЈЗ 83, 390, ЂЈ IX 29);
- ина*: *ведрина* (ЈЈЗ 64, 102, 427), *горчина* (ЈЈЗ 107, 165), *љуџина* (БР 80, 115, 322, ЂЈ I 30, 92, IX 29), *милина* (БР 6, 43, 60, 74, 80, 85, 92, 107, 191, 201, 202, 222, 260, СВ 110, 111, 185, ПП 117, 118, 123, 173, 183, ЈЈЗ 3, 22, 40, 52, 94, 107, 142, ЂЈ I 14, 25, 39, 102, 106, 107, 136, II 79);
- осџ*: *благодарносџ* (ЈЈЗ 379, ЂЈ I 13, 156, 162), *блаженосџ* (ПП 204, 210), *будносџ* (ПП 218), *веселосџ* (ЂЈ I 20, 157), *горкосџ* (СВ 142, ПП 182, 379), *жалосџ* (БР 157, 213, 357, СВ 164, ПП 29, 32, 34, 50, 51, 59, 76, 79, 108, 109, 117, 138, 139, 140, 176, 181, 182, 190, 276, 314, ЈЈЗ 22, 32, 44, 138, ЂЈ I 15, 80, 157, 177), *занеџосџ* (ЂЈ I 151), *захвалносџ* (ПП 39, 142, 237, ЂЈ VIII 118), *јаросџ* (ЂЈ II 32, 86, VIII 64), *милосџ* (БР 181, 257, СВ 112, 117, 138, 175, 196, ПП 4, 43, 46, 52, 53, 65, 66, 114, 121, 138, 139, 163, 165, 250, 255, 261, 272, ЈЈЗ 90, 99, 101, ЂЈ I 29, 64, 106, 135, II 15), *мрзосџ* (ЂЈ I 6, 49, 70, 93, II 45, VIII 9, 62, IX 63, 177), *наклоносџ* (ПП 161, ЂЈ IX 15, 16), *невеселосџ* (БР 196), *немилосџ* (СВ 117, ПП 193, 228, ЂЈ I 83, 116, II 102), *несџосџ* (ЂЈ I 90, II 92, VIII 72), *џлахосџ* (СВ 113, ЈЈЗ 121), *радосџ* (БР 63, 239, СВ 118, 141, 147, ПП 5, 9, 30, 40, 51, 52, 69, 78, 79, 87, 99, 103, 113, 117, 118, 132, 134, 140, 145, 156, 165, 166, 169, 177, 192, 218, 243, 246, 250, 253, ЈЈЗ 34, 59, 80, 91, 134), *разјареносџ* (ПП 193, 406), *свемилосџ* (ЂЈ IX 175), *склоносџ* (ЂЈ I 179), *сладосџ* (СВ 142, ПП 80, 116, 117, 118, 220, 256, ЈЈЗ 51, 135, 296, ЂЈ II 79), *смеџеносџ* (ПП 152), *смирџеносџ* (ЂЈ I 102), *узбуџеносџ* (ЂЈ I 102), *харносџ* (ПП 130);
- сџиво*: *араџсџиво* (ЂЈ I 69), *блаженсџиво* (БР 211, СВ 164, 192н, ПП 35, 207, 228, 248, 321, ЈЈЗ 43, 96, 191, ЂЈ I 35), *задовољсџиво* (СВ 183, ПП 140, 355, ЈЈЗ 53н), *чувсџиво* (ПП 1, 10, 17, 40, 64, 89, 114, 117, 130, 185, 192, 257, 318, ЈЈЗ 3, 4, 37, 162, 163, 270);
- оџа*: *милоџа* (БР 21, 63, 211, 272, 289, СВ 159, ПП 210, ЈЈЗ 4, 60, 96, 569, ЂЈ II 2), *џегоџа* (ЈЈЗ 75);
- оџа*: *будноџа* (ПП 217), *џеџикоџа* (ПП 96, 193).

III. Именице са значењем појма особине означене придевом у основи или имаоца неке особине која се општим придевским делом некоме приписује

а) са претежним значењем особине

- оба**: *грдоба* (БР 207, 213, ПП 125, ЈЈЗ 39, 109, 298, 420, 503), *злоба* (БР 189, СВ 216, ПП 54, 93, 152, 259, 287, ЈЈЗ 5, 6, 29, 39, 42, 53, 65, 129, ЂЈ I 49, 50, 55, 78, 80, 81, 135, 140, II 37, 50), *ругоба* (ЂЈ I 164);
- је**: *досѣојање* (СВ 185), *миље* (ПП 131, 132, ЂЈ I 117), *ѿонизје* (ПП 62), *ѿошићење* (БР 143, 269, ПП 183, 192, ЂЈ IX 16), *себичје* (ПП 51, 128), *веледушје* (ПП 141), *дволичје* (ЈЈЗ 16), *једноличје* (ЈЈЗ 325), *лаковерје* (ЈЈЗ 4, 155), *малоумље* (ЈЈЗ 35), *милосрђе* (ПП 37, 52, ЈЈЗ 463), *ошѿроумље* (ПП 110, ЂЈ IX 124), *свесилје* (ПП 35); *голубље* (ЈЈЗ 601); *госѿољубље* (ПП 123), *домољубље* (ПП 140), *корисѿољубље* (ПП 127, ЈЈЗ 185), *родољубље* (ПП 142, 181, 320, ЈЈЗ 129, 265, ЂЈ I 156), *саможивље* (ЈЈЗ 87, 512), *самољубље* (ЂЈ IX 195);
- ије**: *власѿољубије* (ЂЈ I 147), *лаковерије* (ЂЈ IX 55), *родољубије* (ЂЈ I 146), *часѿољубије* (ЂЈ I 150), *широкогрудије* (ЈЈЗ 589);
- ло**: *нишиѿавило* (ЈЈЗ 93), *рушѿавило* (ЂЈ IX 17), *сѿишнло* (ЈЈЗ 163);
- лук**: *јогунлук* (ЈЈЗ 426), *марифеѿлук* (ЂЈ X 116), *себичлук* (ЈЈЗ 230);
- ина**: *бисѿрина* (БР 203, ЂЈ VIII 47), *брзина* (ЂЈ I 90, IX 47), *ведрина* (СВ 143, 176, ПП 47, 89, 93, ЂЈ I 93, II 29, 40), *величина* (ПП 127, ЈЈЗ 46, 115, 193, ЂЈ VIII 111), *вешѿина* (БР 274), *врлина* (ПП 64, 66, 202, ЈЈЗ 36, 63, 72, 87, 106, 118, 140, 187, 215), *грозовина* (ЈЈЗ 64), *гусѿина* (ПП 303, ЈЈЗ 386), *жесѿина* (БР 141, ПП 25, ЈЈЗ 372, ЂЈ I 100), *јачина* (ЈЈЗ 372), *једрина* (ЂЈ X 94), *крѿина* (ЂЈ I 90), *невешѿина* (ЈЈЗ 436), *нишиѿина* (ЈЈЗ 295, ЂЈ II 103, IX 58), *новина* (ЈЈЗ 113), *облина* (ЂЈ IX 17), *оѿачина* (ЈЈЗ 129, 130), *особина* (ЈЈЗ 296), *ѿразнина* (БР 55, 397, ЈЈЗ 27, 60), *ѿусѿолина* (ЈЈЗ 60, 315, 516), *свежсина* (ЂЈ VIII 125), *свеѿлина* (БР 209, ПП 36), *силаина* (ЂЈ I 102, 108, II 102), *снажсина* (ЈЈЗ 297), *сѿарина* (БР 55, 208, 210, 298), *ѿамнина* (ЈЈЗ 74, 382), *ѿашиѿина* (ПП 196, ЈЈЗ 504, 505), *ѿезсина* (ПП 174, ЈЈЗ 239), *ѿуђина* (БР 16, 30, 218, 222, 366, ПП 304, 313, 355, ЈЈЗ 114, 115), *хиѿрина* (СВ 189, ЂЈ I 89), *целина* (ЈЈЗ 102);
- иња** (*-оѿиња*): *голоѿиња* (ЂЈ I 112), *свеѿиња* (ПП 73, 161, 236, 266, 271, ЈЈЗ 5, 82, 96, 107, 111, ЂЈ I 47, 79, 83, 92, 162, II 4, 72, IX 41), *сухойиња* (ЈЈЗ 368);
- ѿсѿи**: *бадрѿсѿи* (ЈЈЗ 545), *бајносѿи* (ЈЈЗ 4), *безобразносѿи* (ПП 382), *бесносѿи* (ЂЈ II 45, 50), *биѿносѿи* (ПП 217), *благосѿи* (ПП 110, 111, 209), *бледосѿи* (ЂЈ II 88, 104, 119, VIII 120), *брижљивѿосѿи* (ПП 51), *важносѿи* (СВ 210), *велесилносѿи* (ЈЈЗ 538), *в(ј)ерносѿи* (ПП 114, 165, 251, 254, ЂЈ I 47, 110, 157, II 77, VIII 18, 35), *видовѿиѿосѿи* (ЂЈ VIII

16), *власийийосий* (ПП 384), *вр(и)једносий* (ПП 197, ЈЈЗ 215, ЂЈ I 102), *врлосий* (ЈЈЗ 584), *гийкосий* (ЂЈ IX 17), *глуийосий* (ЈЈЗ 217), *гордосий* (ЂЈ VIII 59), *гойовосий* (ЂЈ X 94), *грабљивосий* (ЂЈ X 71), *грозносий* (ПП 201), *дарезљивосий* (ПП 183), *доброћудносий* (ЂЈ IX 87), *драгоцјеносий* (ПП 8), *досљедносий* (ПП 275), *дрзийосий* (ПП 39), *жаркосий* (ПП 61), *заборавносий* (ПП 237), *злосий* (ПП 290, ЈЈЗ 92, 101, 163, ЂЈ I 50, II 73, 78, 84), *значајносий* (ПП 366), *јакосий* (СВ 195, ПП 110, 366), *јасносий* (ПП 32), *једнакосий* (ЈЈЗ 230), *коленићриклоносий* (ЈЈЗ 308), *красносий* (БР 208, СВ 150), *крейкосий* (ПП 366), *крейосий* (СВ 182, 184, 195, 197, ПП 56, 203, 293, 320, ЈЈЗ 18, 140, ЂЈ I 112, II 122, IX 17), *кройкосий* (СВ 138), *кройосий* (ЈЈЗ 20, ЂЈ IX 59), *лакосий* (ПП 370, ЂЈ II 59), *ласкавосий* (ЂЈ X 90), *лењосий* (ЈЈЗ 103), *лијейосий* (СВ 120, 139, 192, 195, ПП 56, 156), *љубезносий* (СВ 197), *љуцкосий* (ЂЈ IX 222), *марљивосий* (ПП 404), *мекуиносий* (ЈЈЗ 453), *млакосий* (ЈЈЗ 512), *мрачносий* (БР 208), *мудросий* (БР 260, СВ 198, 218, ПП 38, 63, 66, 110, ЈЈЗ 121, 177, 227), *нагосий* (ЂЈ I 119, VIII 28), *невиносий* (ЈЈЗ 92), *нежносий* / *њежносий* (ПП 4, 48, 110, 118, ЂЈ IX 42), *неизмјерносий* (ПП 36, 39, 63, 64, 200, 416), *неравносий* (ПП 22), *несиалносий* (ПП 15), *нискосий* (ЂЈ I 83), *нишијавносий* (ПП 57), *нишијавосий* (ЂЈ I 93, IX 28), *обазривосий* (ЂЈ I 146, X 14), *оданосий* (ПП 170, ЂЈ IX 10), *озбильносий* (ПП 187), *ойорносий* (ПП 53), *особийосий* (ПП 195), *ойиорносий* (ПП 71), *охолосий* (ПП 201), *џакосий* (ЈЈЗ 39, ЂЈ I 8, 50, 81, 99, II 37, 48), *џлодносий* (СВ 220), *џобожносий* (ЂЈ I 102), *џодлосий* (ЈЈЗ 215, ЂЈ I 52, 77, 81, 147, IX 34), *џоквареносий* (ЂЈ I 148), *џокорносий* (ПП 138, 246, ЈЈЗ 145, 541, ЂЈ IX 43), *џонизносий* (СВ 216), *џослуиносий* (ЂЈ VIII 35, X 92), *џравичносий* (ЈЈЗ 244, IX 16), *џразносий* (СВ 142), *џргавосий* (ЂЈ I 121), *џремудросий* (ЈЈЗ 359), *џресладосий* (ПП 220), *џрехийросий* (ЂЈ IX 13), *џрисијојносий* (ПП 386), *џрисијраносий* (ПП 371), *џрићворносий* (ЂЈ IX 18), *рајиборносий* (ЂЈ X 70), *ревносий* (ПП 170), *рјечийосий* (СВ 197), *саможивосий* (ЈЈЗ 176), *свемогућносий* (ЂЈ IX 18), *свјейлосий* (БР 359, СВ 156, ПП 4, 204, 212, ЈЈЗ 25, 26, 37, 49, 88, 106, ЂЈ I 32, 43, 51, 60, 87, 134, 143, II 41), *свейосий* (СВ 182, 220), *себичносий* (ЈЈЗ 99, 180, 508), *сјајносий* (БР 149, ПП 86, 121, 204, ЂЈ I 147, 159, II 109, IX 39), *скромносий* (ЈЈЗ 121), *слабосий* (ПП 121, 157, ЂЈ II 34), *сличносий* (СВ 209), *смелосий* / *смионосий* (ПП 18, 241, ЂЈ II 39), *снажносий* (СВ 174, 200, ПП 183), *сићрашљивосий* (ЂЈ II 142), *сићуденосий* (СВ 116), *шамносий* (ПП 384, 404), *шврдосий* (ПП 53), *узоријосий* (СВ 182н), *умјереносий* (ПП 355), *хийросий* (ПП 370), *храбросий* (СВ 219, ПП 230, ЈЈЗ 84), *цијелосий*

- (ПП 384), *цијеноси* (ПП 10, 236), *чедноси* (ПП 19, 355, ЂЈ X 105), *човечноси* (ЈЈЗ 163, 237, ЂЈ I 120);
- ство*: *аварство* (ЂЈ VIII 5), *варварство* (ЂЈ II 33, 45, 50, 76, 128), *вишештво* (ЂЈ II 12, VIII 87, 102), *досијојанство* (СВ 219, ЈЈЗ 141, 189), *женство* (СВ 191н, 191), *јогунство* (ЂЈ II 84), *јунаштво* (БР 141, 388, СВ 106, ПП 83, 135, 136, ЈЈЗ 73, 128), *лукавство* (ЂЈ IX 56), *неваљалство* (ЂЈ X 105), *неверство* (ЈЈЗ 29, ЂЈ I 77, VIII 37), *несавршенство* (ЂЈ I 83), *нехајство* (ПП 115, 288), *йрејворство* (ЂЈ X 43), *йријворство* (ЂЈ VIII 26, 84, IX 46), *савршенство* (ПП 47, 357), *самоволство* (ЂЈ X 47), *свемогућство* (ЈЈЗ 4, ЂЈ II 123), *свирейство* (ЂЈ I 161), *својство* (ЈЈЗ 198), *свршенство* „савршенство“ (СВ 191, ЂЈ I 83), *скојство* (ЂЈ IX 222), *срјство* (ЈЈЗ 116, ЂЈ 45, 59, VIII 41), *сијранство* (ЂЈ VIII 4, 14, 38, 65, IX 89), *йуђинство* (ПП 288, 358, ЈЈЗ 176, ЂЈ VIII 13, 14, 16, 18, 29, 34, 35, IX 81), *йурство* (ЂЈ IX 65), *човештво* (ЂЈ II 76);
- ош*: *бисирош* (ЂЈ II 35), *благош* (ПП 207), *доброш* (БР 354, ПП 38, 141, 161, 170, 319, ЈЈЗ 4, 34, 68, 105, ЂЈ II 122), *лейош*/*љейош* (БР 214, 258, СВ 111, 148, 173, ПП 6, 45, 60, 319, ЈЈЗ II 35, ЂЈ I 18), *слабош* (ЈЈЗ 41, 42); *гнусош* (ЈЈЗ 109), *грозош* (ПП 215), *дивош* (БР 21, 53, 133, 144, 290, ПП 210, ЈЈЗ 11, 43, 127, 145, 259, ЂЈ I 17, 62, 126, VIII 48), *красош* (БР 9, 21, 49, 63, 91, 196, 207, СВ 110, 184, ПП 184, 193, 206, ЈЈЗ 21, 52, 60, 172, ЂЈ I 17, II 89), *сијрахош* (БР 55, 112, 170, 280, 345, 397, ПП 201, 215, 216, 274, ЈЈЗ 43, 82, 93, 96, 378, ЂЈ I 29, 166, II 66, 92, VIII 3);
- ош*: *злош* (БР 82, 287, ПП 59, 227, 287, ЂЈ I 5, 129), *лакош* (ЈЈЗ 270), *нечисшош* (ЈЈЗ 573), *сийнош* (ПП 217), *слабош* (ПП 153), *шеснош* (ЈЈЗ 141);
- ица*: *бесијеница* (ПП 236).

б) такође са значењем особине, али истовремено и са значењем појма извесног стања

- еж*: *йфрухлеж* (ЈЈЗ 432), *мрйвеж* (ЈЈЗ 432);
- је*: *здравље* (БР 88, ПП 32, 159), *безбожје* (ПП 235);
- је*: *бесмрйје* (ЂЈ IX 45);
- ина*: *седина* (ЈЈЗ 380, 401, 500, 513, ЂЈ X 105), *йойлина* (ПП 48);
- оси*: *безбожност* (ПП 127), *бесмрйност* (ПП 49), *глујоси* (ПП 370, ЂЈ IX 50), *изољаченоси* (ПП 358), *несмотрјеноси* (ПП 235), *неумрлоси* (ПП 3, 135, 182), *сийоси* (ЂЈ I 9), *слијейоси* (СВ 126, ПП 94, 413), *йойлоси* (ПП 332), *йрулоси* (ПП 107);



- сѣво* : *безбоиѣво* (ЂЈ VIII 123);  
 -*оѣа* : *слѣйоѣа* (ПП 61), *ѣоѣлоѣа* (ЈЈЗ 106);  
 -*оѣа* : *слѣйоѣа* (ЈЈЗ 254).

Именица *вруѣина* (БР 212, ЈЈЗ 36, ЂЈ I 17) означава и особину, а и стање изазвано температурним приликама.

- в) са значењем особине и стања, али и са значењем појма времена  
 -*ина* : *сѣарина* (ЈЈЗ 515);  
 -*бсѣ* : *младосѣ* (БР 43, 181, 274, 275, СВ 105, 114, 118, 141, 147, 163, 165, ПП 30н, 57, 79, 83, 84, 87, 243, 272, 339, ЈЈЗ 30, 49, 51, 90, 106, 121, ЂЈ I 111), *сѣаросѣ* (ПП 71, 109, 239, 313, 360, ЈЈЗ 7, 106, ЂЈ I 8, 37, 99, II 60, 87);  
 -*сѣво* : *д(ј)еѣиѣсѣво* (БР 127, СВ 139, ПП 86, ЈЈЗ 265, ЂЈ VIII 19).

Именовање појма особине са елементом времена имају и следеће изведенице:

- бсѣ* : *вековечносѣ* (ЂЈ I 94), *вековечѣносѣ* (ЂЈ IX 51), *вечѣносѣ* (ЂЈ II 87, 117), *в(ј)ечносѣ* (ПП 13, 35, 36, 38, 43, 49, 63, 64, 128, 135, 186, 196, 220, 270, ЈЈЗ 32, 42, 52, 62, 87, 109, 236, ЂЈ I 45, 51, II 19, 86), *временѣносѣ* (ЈЈЗ 138).

г) с обзиром на временски елеменат, апстрактне именице означавају и разне појмове у односу на време уопште, било да значе неки временски период у вези са садашњошћу, прошлошћу или будућношћу, било појам који је на неки начин временски одређен општим делом изведенице:

- је* : *ѣојуѣарје* (ЈЈЗ 263), *ѣрозорје* (ЈЈЗ 131, 500, 601), *сѣолеѣе* (ЈЈЗ 117, ЂЈ I 148), *ѣисуѣлеѣе* (ЈЈЗ 506);  
 -*ѣје* : *сѣолеѣѣје* (ЈЈЗ 517, ЂЈ II 96, 99, IX 95);  
 -*ак* : *ѣренуѣак* (СВ 186, ПП 220, ЈЈЗ 101);  
 -*ина* : *давнина* (ЈЈЗ 40, 65, 86, 506), *ѣрасѣарина* (ЂЈ IX 43), *сѣарина* (БР 74, 81, СВ 108, ПП 111, 157, ЈЈЗ 20, 84, 86, ЂЈ I 134, VIII 57, 87);  
 -*бсѣ* : *билосѣ* (ПП 20), *будуѣносѣ* (ПП 10, 29, 105, 111, 116, 127, 135, 138, 144, 150, 151, 187, 214, ЈЈЗ 96, 121, ЂЈ I 48, 130, 135, 142, VIII 3), *ѣрошлосѣ* (ЈЈЗ 5, 30, 90, 121, ЂЈ I 10, 130, 137, 142, II 60), *садашњосѣ* (ПП 10, 58, 214, ЂЈ II 18);  
 -*ѣца* : *сѣогодѣиѣѣца* (ПП 171н), *сѣолеѣѣѣца* (ЂЈ II 39), *ѣисуѣѣѣца* (ПП 120);  
 -*ѣшѣе* : *годѣиѣѣе* (ЈЈЗ 324), *доручковѣиѣѣе* (ЂЈ IX 242).

д) обележавање појма особине може бити у вези и са простором, простирањем

- је* : *безграниѣје* (ЈЈЗ 388, ЂЈ IX 14, 197), *бесконаѣје* (ЈЈЗ 260), *неизмјерје* (ПП 66), *обимље* (ПП 36);

-ина: *близина* (ЈЈЗ 50, ЂЈ II 99), *висина* (БР 86, 99, 169, 202, 385, СВ 132, ПП 16, 36, 47, 134, 140, 153, 204, 320, ЈЈЗ 10, 20, 33, 60, 141, ЂЈ I 19, 135, II 1, 58), *далечина* (ПП 370), *даљина* (СВ 124, 176, ПП 18, 22, 24, 34, 46, 54, 63, 348, ЈЈЗ 20, 37, 65, 100, 141, ЂЈ I 15, 30, 62, 164, 166, II 45, 49), *дубина* (БР 72, ПП 127, 153, 170, 204, ЈЈЗ 90, 100, ЂЈ II 8, 28), *дубљина* (СВ 113, ПП 206, 215, ЈЈЗ 66), *низина* (ЈЈЗ 294, ЂЈ IX 125), *ширина* (БР 86, ЈЈЗ 141);

-*оси*: *бескрајности* (ПП 48, 63, 195, 214), *висоси* (ПП 21, 26, 66, 79, 248, 269); *нуштарности* (ПП 113), *подземности* (ЂЈ IX 53), *сиљашности* (ЂЈ I 150), *унушрашности* (ПП 269).

ђ) апстрактним именицама са значењем особине припадају и оне изведенице које означавају изглед по боји исказаној општим делом изведенице:

-ло: *бл(ј)едило* (БР 219, ПП 213, ЈЈЗ 22, ЂЈ II 33, 65, 66, X 146), *зеленило* (БР 196, ПП 55, 123, 180, 183, ЈЈЗ 93, ЂЈ I 110, VIII 48), *модрило* (ПП 209), *йлавейтило* (БР 358, СВ 106, 108, ПП 129, 167, ЈЈЗ 22, 54, 194, 215, 389, ЂЈ I 110), *шавнило* (БР 207), *шамнило* (ПП 213), *црвенило* (ПП 172, 409), *црнило* (ЂЈ IX 149), *шаренило* (ЂЈ I 111);

-ина: *б(ј)елина* (СВ 154, 165, ЂЈ I 105, II 28, 95), *зелина* (ЈЈЗ 92), *модрина* (ПП 199), *снежина* (ЂЈ X 140);

-*оша*: *белоша* (БР 211);

-*оћа*: *белоћа* (ЂЈ I 30);

е) извесне изведенице можемо издвојити са друкчијом нијансом значења, тј. са значењем оцене неког поступка, стања, односа, што је означено детерминативним делом придевског или синтагматског карактера

-*да*: *кривда* (БР 339, ПП 139, ЈЈЗ 241, 248, ЂЈ I 134), *нејправда* (ЂЈ I 55);

-*је*: *безделе* (ЂЈ II 66), *насиље* (ПП 88, ЈЈЗ 101, ЂЈ II 40);

-*ије*: *насилије* (ЂЈ II 123);

-*лук*: *йоганлук* (ЈЈЗ 215);

-ина: *кривина* (БР 199, ПП 382, ЈЈЗ 372);

-*ња*: *кривња* (СВ 188, 197н, ПП 194, 382);

-*оси*: *лудоси* (ПП 57, 308 ЈЈЗ 99, ЂЈ IX 34);

-*оша*: *гр(ј)ехоша* (СВ 113, ПП 192, 313, ЈЈЗ 127, 158, 296, ЂЈ II 15, X 58), *срамоша* (БР 137, 230, 284, ПП 97, 124, 191, ЈЈЗ 91, 100, 128, 142, ЂЈ II 55);

-*ица*: *кривица* (БР 199, 383, ПП 116), *йравица* (СВ 128, ПП 81, 115, 138, 142, 150, 165, 245, ЈЈЗ 253);

ж) апстрактне именице могу означавати и неки међусобни однос појединаца или стање које проистиче из тог односа

-*сїво*: *браїїмсїво* (ПП 413, ЈЈЗ 105), *браїсїво* (СВ 218, ПП 124, ЈЈЗ 165, 504, ЂЈ I 76, 88, VIII 81), *їобраїїмсїво* (БР 147, ПП 174); *їрїјайїельсїво* (ПП 257, 343, ЈЈЗ 29, 53, 367, ЂЈ IX 15, 50), *родсїво* (ПП 174, 190), *сродсїво* (ЈЈЗ 264).

IV. Најзад, апстрактним именицама (са именицом, придевом или глаголом у општем делу) могу се именовати и разни други појмови:

1) област неке делатности или занимања оним што је исказано у детерминативу:

-*бсїї*: *знаносїї* (ПП 369), *умјейїносїї* (СВ 217, ПП 160, 313, 369);  
-*сїво*: *бродарсїво* (ПП 369), *возарсїво* (ПП 369), *књижансїво* (СВ 208),  
*їаробродарсїво* (ПП 369), *надрикњишїво* (СВ 207);

2) ознака високог положаја, значаја, улоге у друштву:

-*је*: *досїїојање* (СВ 198);  
-*иїїина*: *госїїоиїїина* (ЈЈЗ 373);  
-*бсїї*: *надлежносїї* (ЈЈЗ 190);  
-*сїво*: *благородсїво* (ЈЈЗ 264), *величансїво* (ПП 54, 66, 199, ЈЈЗ 149, 262), *госїїодсїво* (СВ 218, ПП 368, ЈЈЗ 16, 37, 191, 196, 378);

3) разне игре, песме, празници и сл.:

-*ац*: *сваїїовац* (ЂЈ II 134, 135), *їїанац* (ЈЈЗ 127);  
-*ица*: *їо(д)скочица* (БР 74, ЈЈЗ 519), *їоскочица* (ПП 98, 174);  
-*ак*: *свейїак* (ПП 196);  
-*ар*: *свечар* (ЈЈЗ 175, 228, 611);  
-*ица*: *зaduиїиїице* (ПП 182, ЈЈЗ 240); *здравица* (БР 78, ПП 145, 168, 174, ЈЈЗ 153, 202), *наздравица* (ЈЈЗ 127, 397), *наїїиїиїица* (ПП 159н).

### 33. Морфолошке каракїїерисїїике

а) опште

1) Највише су заступљени суфикси *-је* и *-бсїї*, нешто мање од њих *-ина* и *-сїво*;

2) поменути суфикси у вези су са семантиком:

а) суфикс *-је* најизразитији је код именица са значењем *nomina actionis*;

б) за означавање појма стања највише је изведеница на *-је* (са глаголом у општем делу) и на *-бсїї* (с придевом у детерминативу);

в) аналогно суфиксу *-је*, којим се углавном граде *nomina actionis*, наставак *-бсїї* (претежно у вези са придевском основом у општем делу)

јавља се најчешће за образовање именица са значењем појма особине; у овом значењу, највише са придевском основом, нешто ређе од суфикса *-оси*, јављају се *-ина* и *-сиво*, а још ређе од њих *-је* (у вези са глаголском основом);

3) суфикс *-оси* додаје се углавном придевским основама, а понекад тај придевски општи део представља трпни, ретко радни глаголски придев (*осјаноси*, *углађеноси*, *изображеноси*, *занетоси*, *разјареноси*, *смећеноси*, *смиреноси*, *узбуђеноси*, *поквареноси*, *смелоси*, *несмојреноси*, *неумрлоси*);

4) код изведеница са суфиксима *-ина*, *-оша* осећа се тежња за очувањем основе: суфикс *-ина* ретко се додаје основи на *-и* (једино у *ијазина* и *ишамнина*) или на који велар (изузев у *далечина*, *ојачина*); суфикс *-оша* никада се не додаје основи са завршним сугласником *-д*, *-ш*.

б) у односу на поједине суфиксе

1) Занимљиво је да облик *усишање* није продро у говорни језик, већ само *усишајање*, иако међу њима постоји видска разлика; међутим, и *усишање* и *усишајање* настали су аналогијом према глаголским именицама изведеним од трпних глаголских придева<sup>15</sup>;

2) облик *оданак* изведен је од глагола *одахнути*, мада је мало удаљен од њега услед губљења гласа *х*;

3) *сишнимо* својим обликом подсећа на имена оруђа, а не на појам особине;

4) *ионизје* (понизност), *себичје*, *ионашај* (понашање), *снажај* (снажење, снага), имају суфиксе који одступају од уобичајених, усвојених наставака у овом случају;

5) изведеница *иојанка* није довољно изразита јер упућује и на глагол *иојити* (кога) и *иојати* (певати): ...купио бих море вина, / Па бих позв'о на *иојанку* све кукавце нашег доба — ЈЈЗ 203; у *славоеква* уместо глаголског дела *-ив-* уобичајен је у језику *-иој-* (славопојка);

6) *иредрође* није довољно јасно: као да је окрњен глаголски део *-рођен-* (С тебе мрак им на *иредрође* сједа, / Пород смрћу памтења им бива — ПП 49); у *свемјење* исти је случај „(стално) мењање свега“ (У *свем'јењу* ти [смрт] сталност једина — ПП 35); слично је и са облицима *слађе* (вероватно од придевске основе, мада није искључена веза

<sup>15</sup> М. Стевановић претпоставља издвајање суфикса *-ње*, односно *-ће*, који се преносе и на глаголску основу именица насталих од непрелазних глагола, Савремени српскохрватски језик, 491—493.

са глаголом *сладити*) и *омиље* (свакако аналогично према *немиље* : *миље* „милиња“): Твоја песма твојој драгој *слађе*,/ Не ид' с њоме у тај бурни град/ Где се лако слатка љубав нађе,/ Ал' још лакше невоља и јад — ЈЈЗ 52; Вјетрић трепти цвјетном по *омиљу* — ПП 213;

7) именице *муњава*, *гробовање*, *сладовање*, *сличарење*, *џикџакање*, *чиловање* и још неке друге изведене су од основа глагола чије се постојање у песничком језику мора претпоставити: А жарка им душевна *муњава*/ С небеске ће на земљи си власти/ Својом срећом до неба узрасти — ПП 122; Први санак *гробовања* мога — ЈЈЗ 114; Ал' ја мрзим *сличарење* сулудо, / ...Гдје је мис'о слик избрис'о, убио — ЈЈЗ 298; *Тикџакање* срца сребрног сахата — ЈЈЗ 459; После дуга *сладовања*,/ Тек девојче очи свело — ЈЈЗ 145; У младости, у прозорју снова,/ У то бујно *чиловања* доба — ЈЈЗ 601;

8) изведенице *доручковшије*, *билоси*, *зелина*, *снежина* одступају донекле у погледу грађења и значења од речи насталих са истим суфиксима у вези са именичким, придевским и глаголским основама: *доручковшије* са општим глаголским делом и суфиксом *-ишије*, нема значење места већ времена (... и крваво је траја' [бој], кеј, до око *доручковшија* — ЂЈ IX 242); *билоси* није довољно јасно изван контекста, мада би се у погледу грађења слагало са именицом *џрошлоси* (Те помири в мени *билоси*! И будућност сву ми спаси — ПП 20); *зелина* има у основи придев *зелен*, али са окрњеном основом *зел-* која целој изведеници не даје баш сасвим јасно значење (Хајд' дивно тамо у дивну *зелину* — ЈЈЗ 92); најзад, није уобичајено да се у нашем језику суфиксом *-ина* изводе именице које у општем делу имају именицу која би по својој боји значила и ту боју, јер *снежина* треба да означава „снежну“, белу боју снега (Те му се лице сија *снежином* — ЂЈ X 140).

### 34. Документовање семантике њојединих речи

1) Изведенице са значењем процеса вршења глаголске радње: *глоба* „глобљење“ (*Глобу*, клетву и крвнину,/.../ Зар да увек мирно гледаш — ЂЈ II 40); *жалба* „жаљење“ (Залуд молбе, *жалбе*, плачи,/ Залуд клетве и здвојења — ПП 42); *молба* „мољење“ (Искрена ј' молба с пуног астала,—/ Ах, добар си, боже, теби хвала — ЈЈЗ 34); *диханија* „дисање“ (И шум чујеш к'о носиму/ *Диханију* бурну — ЈЈЗ 514); *метанија* „клањање, метанисање“ (Ал' и ја клањам према истоку/ И *метанијама* богобојазним/ Поглед повраћам свесаздатеља — ЂЈ IX 52); *змајевање* у вези је са излажењем листа „Змај“ (Доста беше *змајевања* — ЈЈЗ 218); у *кликотане* „кикотање“ изражено је врло јако језичко осећање, стилски изванредно складно — жубор гласова, а онда не

*клокошање* што би се слагало са жубором, већ *кликотшање* аналогно *кикошању*, које, на тај начин, задовољава и оно што је налик на жубор, и оно што представља тише *кикошање* (Би жубора и гуркања/ И подмукла *кликотшања* — БР 344); *иђговина* „трговање“ (...да нам не задријемље/ Лијепа трговина — СВ 220); *веридба* значи и процес и време (Срце ми зна — /.../ Да сам о вама мислио/ За тријест дана моје веридбе — ЂЈ IX 57); у синтагмама „за живљења“ — ПП 144 и „за видјела“ — БР 162, *живљење* и *видјело* поред процеса вршења глаголске радње имају и елеменат времена; *држање* одражава начин понашања (има нешто господског у свом *држању* и говору — ПП 339).

2) Именице које означавају а) врсту поступка (поступања): *демонија* „демонски поступак, поступање“ (И јунаке, и мегдане,/ Чаролије, *демоније* [певао је песник] — ЈЈЗ 151); б) врсту уживања: *сладолија* (Срце које само *сладолије* жуди — ЈЈЗ 448).

3) Изведенице са значењем „оно што омогућава вршење, извршење глаголске радње“: *ведло* „видело“ (Та бура нек је ма у срцу само,/ Док згодна дана ми не сагледамо./ Па када дође, нек на *ведло* букне — БР 329); *свешило* „светлост“ (А виде -л ово чудо/ С месечева *свешила* — ЈЈЗ 117).

4) Именице са значењем резултата вршења глаголске радње: *уредба* „уређење“ (Држ’те с’ људи пчела/ Ту ј’ природа чиста/ И непокварена,/ Ту ј’ *уредба* иста/ Од првих времена — ЈЈЗ 262); *омашај* вероватно „домашај“, „погодак“ (Па ’но чека као осуђенче/ На преблизи *омашај* судбине — ПП 187); *и́редузеће* „оно што је предузето“ (Ево срца што ће крв пролеват’/ За светињу нашег предузећа — ЂЈ IX 137); *осудак* „осуда“ (Пучког суда *осудак* је страшан — ПП 192); *осјаносиј* „обасјаност“ (Тамо [на небу] луч је,/ ту [на земљи] *осјаносиј* коре — ПП 221); *и́осланси́во* „послање“ (Два су мужа, р’јетка, необична, /.../ По *и́осланси́ву* божјем, њему дична — ПП 119); *забијносиј* вероватно „заборав“ (Срушиће се жиће моје!/ У *забијносиј* и у прах — ПП 242).

5) Именице са елементом извесног стања: *безимље* „безименост“ (... црква невидимо дробна,/ Непозната у *безимљу* свом — ПП 37); *сироишња* „сиромаштво“ (Кој’поштено сноси *сироишњу* круту — ЈЈЗ 98); *србинси́во* „оно што је својствено српској средини, Србима, њиховом начину живота“ (Као одсев оне крвце,/ У *србинси́ву* проливане — ЈЈЗ 536); *и́врдоћа* „околности које прате тврдичење“ (У *и́врдоћи* провео си Цео век — ЈЈЗ 365).

6) Именице са значењем емоционалних стања, расположења: *врева* „бес, љутина“ (Тако се Васа, Стојану подсмева,/ А овог љута стаде хватат’ *врева* — БР 327); *харносиј* „осећање захвалности“ (Скут

му љубе у *харносии* чувству! — ПП 130); *игоша* „стање онога који је под тешким теретом брига“ (Па ће можда смртним стегом/ Раздробити сву *игошу*.../ Виш, како су лепе наде, / Што ме држе у животу — ЈЈЗ 75).

7) Именице са значењем појма особине: *ведрина* „оно што је ведро (небо без облака)“ (.. мјесец плива по *ведрини* — СВ 176); *криина* „кртост, ломљивост“ (Када олово разладе жељно/.../... у *криини* костију старца — ЂЈ I 90); *голошиња* „особина онога што је голо, слабо одевено“ (На њему је *голошиња* — ЂЈ I 112); *коленойфриклоности* „лажна понизност“ (Види [шах] само подлост, *коленойфриклоности* — ЈЈЗ 308); *женсйво* „женственост“ (узор *женсйва* — СВ 191); *срйсйво* „оно што је српско, оно што има особине Срба“ (Знам, да љубиш, *срйсйво* и Србина — ЂЈ VIII 41); *бесијеница* „ништавост, бесцење“ (Ој, немојте жића тог анђела,/.../ *Бесијеницом* људском сцјењивати — ПП 236).

8) Изведенице са временским елементом (поред значења појма особине и стања): *сйарина* „старост“ (И ово је гора, тако ми се чини,/ По њеној *сйарини*, по њеној висини — ЈЈЗ 515).

9) *Давнина*, *йрасйарина* и *сйарина* у синтагмама с предлозима у, од, из, обележавају првенствено временски појам (У *давнини* — ЈЈЗ 65; Од *давних давнина* — ЈЈЗ 86; Да не повреди ону светињу,/ Којој се земља дичне слободе—/ Од *йрасйарина* можда поклања — ЂЈ IX 43; Та са песме из *сйарине*,/ Пуне славе и милине — БР 74).

10) Именице са значењем оцене неког поступка, стања, односа: *безделе* „недело“ (Страхота свака, свако *безделе*,/ Крвавог срца крвније жеље! — ЂЈ II 66); *кривина* „кривица“ (Оправдај ти самог себе прије/ Него друге *кривином* потвараш — ПП 382); *брайсйво* „слога, сложан живот“ (И нови свет се ево пред њим створи/ Љубави, *брайсйва* и уздања свет — ЈЈЗ 165).

11) *Досйојање* „обележје високог положаја у друштву“ (Ал сја над Њом звијезда *досйојања* — СВ 198); *госйошйишина* има слично значење као и *досйојање* (Кад се месец саг’о *госйошйини* сунца,/ Широка је пуста примила бегунца — ЈЈЗ 373).

12) Изведеница *свечар* значи „празник“ (Понајбољи [смо] у сватови’/ На даћама и *свечари* — ЈЈЗ 175).

**35.** Међу *сй*раним речима које смо нашли највише је из руског језика, мање из црквенословенског, а врло мало из *иу*рског: *свеси*на, *власйољубље* (рус. властољубие), *свесиле* (рус. всесилие), *корисйољубље* (рус. корустољубие), *лаковерје* (рус. легковерие), *роййи*ање (рус. роптание), *самољубље* (рус. самољубие), *часйољубље* (рус. честољубие), *гордосй* (рус. гордостъ),

диханија (рус. дыхание), злосӣ (рус. злость), невиносӣ (вероватно према рус. придеву невиный), нежносӣ (рус. нежность), нискосӣ (рус. нискость), ојасносӣ (рус. опасность), њодлосӣ (рус. подлость), њришворносӣ (рус. притворность), ревносӣ (рус. ревность), скромносӣ (вероватно према придеву скромный), цијеносӣ (рус. ценность), њришворсӣво, свирейсӣво, својсӣво (рус. свойство); изведенице са суфиксом *-ије* упућују углавном на утицај црквенословенског језика, мада није искључен ни утицај руског језика: *бесвесније*, *бесмртније*, *благодареније*, *власиљубије*, *збиџије*, *званије*, *знаменије*, *лаковије*, *мученије*, *насилије*, *недоумјеније*, *њрозорије*, *њосланије*, *њросвешеније*, *родољубије*, *скончаније*, *сијасеније*, *стилолејије*, *сифраданије*, *часиљубије*, *широкогрудније*; *ашиковање* (< aşiklık), *јалакање* (< yallah), *јогунлук* (< yoğunluk), *марифејлук* (< tarifeilik) једине су речи турског порекла.

**36.** *Судећи њрема речницима и грађи за Р, има досӣа нових речи:*

а) *згодба*, *жудба*, *лудба*; *ламњава*, *муњава*; *комишај*, *омашај*, *њонашај*, *снажсај*; *демонија*, *сладолија*; *бесвесније*, *власиљубије*, *лаковије*, *недоумјеније*, *њозорије*, *стилолејије*, *часиљубије*, *широкогрудније*; *гробовање*, *здојење*, *змајевање*, *надтицање*, *ијеће*, *свемијење*, *сиктичање*, *сичарење*, *смејукање*, *чиловање*, *свеславље*, *њредрође*, *њридигнуће*, *углавље*, *ускрсје*; *безбриксје*, *безимље*, *безграничје*, *бесконачје*, *голубље*, *домољубље*, *једномичје*, *лаковије*, *неизмјерје*, *немиље*, *обимље*, *њонизје*, *себичје*, *слађе*, *иисућлеће*; *љесак*, *осудак*, *њрикселак*; *њојанка*, *славойевка*; *ведло*, *лењило*, *сијнило*; *грозовина*, *зелина*, *крџина*, *рајевина*, *снажсина*, *снежсина* (у значењу особине); *скрушња*, *њрудња*; *бајносӣ*, *беснилосӣ*, *билосӣ*, *вековечитосӣ*, *велесилносӣ*, *временитосӣ*, *дрзитосӣ*, *занетосӣ*, *коленоњриклоносӣ*, *нушарњосӣ*, *осјаносӣ*, *ошњовједљивосӣ*, *њодземносӣ*, *цијеносӣ*; *аварсӣво*, *вратиоломсџиво*, *знансџиво*, *књижансџиво*, *њтурсӣво*; *будноћа*; *бесцјеница*, *стилолејница*; *доручковшиџе* — облици су које не региструје ниједан речник, а ни грађа за Р.

б) *гудба*; *мртџевс*; *најадај*, *осјећај*, *њолеџај*, *њреџискај* (са потврдом из дела Б. Радичевића); *сањарија*, *силеџкарија*; *цваџење*, *кликочицање* (са потврдом из дела Б. Радичевића), *ојсицајање*, *сладовање*, *сумњичење*, *несмојрење*, *њојављење*, *њосигнуће*, *њредузеће*; *дволичје*, *користиљубље*, *ошњроумље*, *родољубље*, *саможивље*; *огрејак* (са потврдом из дела Б. Радичевића), *ојсиџанак*, *осванак* (са потврдом из дела Б. Радичевића), *осмејак*; *изнимка*, *славойојка*; *свежсина*, *сушџина*, *гџикосӣ*, *надлежносӣ*, *несмојреносӣ*, *обазривосӣ*, *њравосӣ*, *саможивосӣ*; *јогунсџиво*, *њрогансџиво*; *белочица*; *сиџноћа*, — речи које су према РЈА такође нове;



в) *замилљај, извештај; збийије; мњење, уображење, уйрейашћење, удовање, досизање; руилавило; близина; сухойиња; власийиосий, вековечносий, забийиносий; возарсийво, женсийво* (у значењу „женственост“), *издајсийво, браколосийво, йророчансийво* — речи које се према ЂП такође могу сматрати као нове за другу половину деветнаестог века; најзад, према НП могу се узети у обзир и: *загрљај* (I, 9), *високойошйивовање* (I, 290), *надрикњишйиво* (I, 242), а према АЈ — *осамљеносий* (1) и *грозоија* (31).

**37.** На основу наведених нових речи могу се извући следећи закључци:

1) суфикс *-осий* добија изванредну продуктивност у време романтизма<sup>16</sup>;

2) суфикс *-је*, у вези са глаголским основама, такође показује велику продуктивност<sup>17</sup>;

3) и наставак *-сийво* заступљен је у приличном броју нових образовања<sup>18</sup>;

4) има такође доста нових речи са суфиксом *-ај*, у вези са глаголским општим делом<sup>19</sup>;

5) суфикс *-ак*, у речима изведеним од глагола сложених с префиксима, показује нешто мању продуктивност<sup>20</sup>;

6) у поређењу са суфиксима *-је*, *-осий*, *-сийво*, има нешто мање нових образовања са наставком *-ина*<sup>21</sup>;

7) за суфикс *-ња* постоје само две нове потврде<sup>22</sup>;

8) такође за наставке *-оија* и *-ођа* нашли смо само по два нова образовања<sup>23</sup>;

9) суфикси *-ба*, *-ва*, *-еж*, *-ија*, *-ка*, *-ло*, *-иња* не указују на неку нарочиту продуктивност<sup>24</sup>;

<sup>16</sup> У поређењу са савременим језиком суфикс *-осий* има „приличну продуктивност“ — М. Стевановић, *op. cit.*, 537.

<sup>17</sup> У савременом језику суфикс *-је* „сигурно иде међу најпродуктивније“ — *ibid.*, 491.

<sup>18</sup> Суфикс *-сийво* има данас у погледу продуктивности паралелан развој са суфиксом *-осий* — *ibid.*, 537.

<sup>19</sup> Данас, међутим, наставак *-ај* нема неку изразиту продуктивност — *ibid.*, 484.

<sup>20</sup> Насупрот овоме, у савременом језику има много оваквих образовања — *ibid.*, 497.

<sup>21</sup> Данас је суфикс *-ина* „уопште врло продуктиван“ — *ibid.*, 523.

<sup>22</sup> У савременом језику при грађењу апстрактних именица од глагола у општем делу, суфикс *-ња* показује „велику продуктивност“ — *ibid.*, 527.

<sup>23</sup> Суфикси *-оија* и *-ођа* данас су доста продуктивни — *ibid.*, 541, 545.

<sup>24</sup> У том погледу углавном не одступају од данашњег стања (исп. н. д., 474, 476, 481, 482, 487, 504, 505, 512, 513, 528).

10) међутим, суфикс *-је*, у изведеницама које немају глагол у општем делу, даје приличан број нових образовања<sup>25</sup>;

11) црквенословенски суфикс *-ије*, који се јавља и у другим значењским категоријама, заступљен је нешто више у овом значењу, тј. у овој именичкој групи.

### III

#### ИМЕНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ НОСИОЦА НЕКЕ ДОМИНАНТНЕ ОСОБИНЕ (NOMINA ATRIBUTI)

**38.** Сам назив ових именица говори о придевском карактеру њиховог општег дела. У њему је увек исказана извесна особина која се помоћу суфикса у управном делу приписује неком лицу као њеном носиоцу. То значење особине, било да је формално исказано придевском, именичком, глаголском, било заменичком или којом другом основом, може бити врло разнолико: у вези са неким спољашњим обележјем, изгледом (*двореџак*, *џерјаник*; *џлавојка*, *џруменуша*), са неком карактерном цртом, наклоношћу, навиком (*добројко*, *себичњак*, *веселяк*, *бесџосљак*; *безазленка*, *добројка*, *ђаволица*), неком негативном урођеном или, пак, стеченом особином у вези са средином (*глуџак*, *џросџак*, *дивљак*, *џусџињак*; *глуџача*), или уопште са неком негативном особином као последицом рђавих навика, склоности (*лажов*, *ниџков*, *бекрија*, *безобразник*, *безочник*, *неверник*, *оџијадник*; *зобљивица*, *неверница*, *лажљивица*), са неком особином као обележјем тешког, несрећног живота (*јадник*, *несрећник*, *очајник*; *сирџијанка*, *невољница*, *џаџиница*), са неком сличношћу, узајамном везом или међусобним односом (*имењак*, *наџинац*, *џуџинац*, *савезник*, *џроџивник*, *саучесник*; *друзарица*, *вереница*), са извесним истицањем у смислу „први, главни“, у односу на порекло (*џрвник*, *сџарешина*, *главар*; *џлемећ*, *џрофиња*) и сл.

Међутим, и поред појединачних семантичких разноврсности особина исказаних у детерминативу, заједнички моменат значења носиоца неке доминантне особине уопште, спаја све ове именице и дозвољава да их групишемо према азбучном реду суфикса. Тако ће се избећи расцепканост грађе, а заступљеност појединих суфикса биће јасна и прегледна.

**39.** Именице ове групе имају углавном придев (изведен посредно преко именице или глагола), ређе именицу, придев, заменицу или број у основном делу; у управном делу јављају се суфикси *-џв*, *-ија*, *-џк/-џјак*, *-џк*, *-ко*, *-ло*, *-ан*, *-џн*, *-ин*, *-ун*, *-ина*, *-џр*, *-ић*, *-џћ*, *-ац*, *-џш*, *-ша*, за

<sup>25</sup> Изведенице ове врсте данас нису нарочито продуктивне — *ibid.*, 490.

мушки род, -иња, -ица, за мушки и женски род, -ка (-ојка), -иња/-киња, -ара, -ица, -ача, -уша, за женски род, и -йште, за средњи род:

а) мушки род

- бв*: *лажов* (ЈЈЗ 346), *хуљов* (ЈЈЗ 402) — са именичким општим делом; *нишков* (БР 95) — са заменицом у општем делу;
- ија*: *арамџа* (ЈЈЗ 143, ЂЈ X 117), *бекрија* (ЈЈЗ 265), *делија* (СВ 201, ЈЈЗ 86, 93, 366, ЂЈ II 4, IX 161, X 130), *комиџа* (ЈЈЗ 173, 181, 296) — речи страног порекла; *пустајија* (ЈЈЗ 374), *пустахија* (ЈЈЗ 374, ЂЈ X 86) — са придевом у општем делу;
- ак*: *миљак* (ЈЈЗ 428) — са придевом у општем делу;
- ајк*/*-јајк*: *глујајк* (ЈЈЗ 294), *невештајк* (ЂЈ I 121), *ћросијак* (ЈЈЗ 299, 406), *дворејајк* (ПП 86); *бесиосљајк* (ЈЈЗ 531), *веселјајк* (ЈЈЗ 213, 295, 569), *вилењајк* (ПП 35, ЈЈЗ 567), *гориштајк* (ЂЈ II 126), *дивљајк* (БР 259, ПП 124), *лујежњајк* (СВ 216), *народњајк* (ЈЈЗ 244, 540), *јајклењајк* (ЂЈ IX 143), *ћредњајк* (ЈЈЗ 127), *себићњајк* (ЈЈЗ 199), *слободњајк* (ЈЈЗ 244) — са придевом у општем делу; *имењајк* (ЈЈЗ 354, ЂЈ IX 20), *ћусиштајк* (СВ 130, ПП 196, ЈЈЗ 574, ЂЈ II 147) — са именицом у општем делу; *ћрвајк* (ПП 124, 148, ЂЈ I 153, ЈЈЗ 411) — са редним бројем у основном делу; *ћросјајк* (СВ 217, ПП 146, 396, ЈЈЗ 142, 150, 168, 253, 406), *ћросијајк* (ЈЈЗ 89, 143, ЂЈ I 147, IX 168, 204, X 110), *ћежсјајк* (ПП 44, ЈЈЗ 103, 148, 394, ЂЈ I 112, 113), *обеишењајк* (ПП 350, ЈЈЗ 214, 372) — са глаголом и глаголским трпним придевом у општем делу;
- ајк*/*-нијк*: *беднијк* (ЂЈ I 156, VIII 77), *безазленијк* (ЂЈ IX 165), *безаконијк* (БР 95), *безбожнијк* (ПП 273, ЈЈЗ 20, ЂЈ I 50, II 25, 112, IX 13), *бездушнијк* (ПП 374), *безобразнијк* (ЈЈЗ 180, ЂЈ X 29), *безочнијк* (ЈЈЗ 459), *безумнијк* (ЂЈ IX 124), *бескућнијк* (ЈЈЗ 190, ЂЈ I 119, IX 130), *бесмртнијк* (ПП 139), *бесомучнијк* (ЈЈЗ 44, ЂЈ X 131), *бесрамнијк* (ЈЈЗ 598н), *бојнијк* (ЈЈЗ 150), *бонијк* (БР 320, ЂЈ I 80), *болнијк* (ЈЈЗ 596), *вјечнијк* (ПП 64), *виновнијк* (ЂЈ IX 52), *власнијк* (ЂЈ IX 5), *гр(ј)ешнијк* (ПП 193, 416, ЈЈЗ 108, 150, ЂЈ I 34, 137, 139, II 60, 119, VIII 33), *громовнијк* (ЂЈ I 5, 27, 46), *домаћнијк* (ПП 121), *дужнијк* (БР 326, ПП 119, 162, 399, ЈЈЗ 190), *јсалоснијк* (ЈЈЗ 326), *завештијк* (ЈЈЗ 507), *земнијк* (ПП 63), *злокобнијк* (ЂЈ VIII 74, 120), *јаднијк* (БР 96, ПП 61, 127, ЈЈЗ 86, 109, 149, 554), *једномисленијк* (ЂЈ IX 127), *књижевнијк* (ЈЈЗ 238), *крвнијк* (БР 90, ЈЈЗ 139, 212, ЂЈ I 13, II 5, 23, 59, 84), *крвожеднијк* (ЂЈ X 102), *лаковернијк* (ЂЈ VIII 26), *љубавнијк* (СВ 165, ПП 11, 12, 187, 189, ЈЈЗ 15, ЂЈ VIII 24, 38, IX 35), *љубазнијк* (ЂЈ II 25, 26), *насилнијк* (ЂЈ II 124, 141, VIII

123, IX 52), *небесник* (ПП 145), *нев(ј)ерник* (ПП 74, ЈЈЗ 548, ЂЈ II 52, 124, IX 50), *несрећник* (БР 95, ПП 22, 25, 79, 227, ЈЈЗ 100, ЂЈ I 77), *несрећник* (ЂЈ II 148, X 15), *окрућник* (ПП 126, 236), *оружник* (ЈЈЗ 425, 467), *ојфровник* (ЂЈ VIII 119, 138, 139, 143), *очајник* (ЈЈЗ 119, 327, ЂЈ II 42, 68, 69, 70, VIII 25, IX 157), *йерјаник* (ЂЈ IX 114, 141), *йобочник* (ЈЈЗ 450), *йодземник* (ЂЈ II 92, VIII 24, 25, 58), *йодложник* (СВ 220), *йокојник* (ПП 101, 144, ЂЈ I 152, VIII 135), *йосник* (ЈЈЗ 589), *йраведник* (ПП 65, 114, ЈЈЗ 192), *йри-дворник* (ЈЈЗ 432), *йричесник* (ЈЈЗ 515), *раскошник* (ЈЈЗ 109), *райник* (ЂЈ VIII 82), *савезник* (ЂЈ IX 54), *самрјиник* (ЈЈЗ 44, 114, 166, ЂЈ II 102, VIII 144), *силник* (ЈЈЗ 97), *сьдбеник* (ПП 163), *сра-мојник* (ПП 191), *срејник* (ПП 101), *сродник* (ЂЈ II 102), *сјоглавник* (ПП 201), *сјолојник* (ЈЈЗ 516, ЂЈ I 120, II 104, IX 131), *сујник* (ЈЈЗ 105, 463, 546), *сујарник* (ЂЈ IX 203), *убојник* (БР 142, ЂЈ II 107, IX 132, 170), *узорник* (ПП 121, 145), *умјейник* (ПП 160), *уморник* (ЈЈЗ 96), *ујорник* (ЈЈЗ 149, ЂЈ II 103, X 123), *уројник* (ПП 240) — са придевом у општем делу, добивеним посредно преко именице; *блајсеник* (ПП 204, 207), *јединик* (ПП 197), *кривник* (ПП 60, 61, 381), *нейосредник* (ПП 207), *огромник* (ЈЈЗ 434), *йосредник* (ПП 128), *йројивник* (ПП 130, 132, 136, ЈЈЗ 123, ЂЈ IX 35) — са придевом у општем делу; *коњик* (БР 131, 139, 145, 326, ЈЈЗ 146, 376, 425, ЂЈ II 110), *коњаник* (БР 140, ЈЈЗ 376, ЂЈ II 118, 119), *мазуник* (ПП 80), *й(ј)есник* (СВ 144, 193, ПП 21н, 22, 40, 145, 153, 157, ЈЈЗ 28н, 30, 45, 102, 108), *йоганик* (ЈЈЗ 433, ЂЈ IX 51, X 135) — са именицом у општем делу; *наиник* (ПП 141), *оваквик* (БР 312), *онаквик* (БР 312) — са заменицом у општем делу; *йрвник* (ПП 206) — са редним бројем у општем делу; *б'јећеник* (ПП 125), *в(ј)ереник* (СВ 117, ЈЈЗ 134, 139), *гоњеник* (ЈЈЗ 103, 398), *дареник* (ПП 42), *завереник* (ЂЈ IX 127), *избраник* (ЂЈ IX 249), *изгнаник* (ЈЈЗ 315), *искушеник* (ЂЈ II 18, 22), *клејник* (СВ 136, ЈЈЗ 108, 329, ЂЈ II 112, VIII 94, IX 163), *кривоклејник* (ЈЈЗ 109), *кришеник* (ПП 124), *љубљеник* (ПП 25), *мученик* (ПП 57, 140, 163, ЈЈЗ 62, 85, 117, 140, ЂЈ I 176, II 70), *незнаник* (ЂЈ VIII 15), *ойшуженик* (ПП 382), *осућеник* (ЈЈЗ 465), *йоданик* (ПП 254, ЈЈЗ 231, 389, ЂЈ X 118), *йознаник* (БР 81, ПП 21, ЂЈ I 78, II 9), *йокајник* (ЂЈ I 139), *йосланик* (СВ 192, ПП 147, 290, ЈЈЗ 151, ЂЈ IX 10), *йошурченик* (ЂЈ IX 260), *йриврјсеник* (ПП 348, 382), *йроклејник* (ПП 245, 271, ЂЈ II 112, VIII 83, 139, IX 164), *рањеник* (ЈЈЗ 85, 118, 187, 260, ЂЈ I 14, II 1), *сућеник* (БР 335), *убјеник* (ПП 127), *усрећеник* (ПП 114), *ученик* (ПП 282, ЈЈЗ 56), *храњеник* (ПП 361) — са трпним

- глаголским придевом у општем делу; *сѣрадалник* (ЂЈ II 93, 95, 105) — са радним глаголским придевом у основном делу; *бийник* (ПП 64), *вичник* (ЈЈЗ 424), *добийник* (ПП 120, 138), *задужник* (ПП 83), *зам(ј)еник* (ПП 145, ЈЈЗ 514), *заручник* (ПП 343, 391, ЂЈ I 158, 160, II 108), *зайочник* (ПП 130, ЂЈ IX 126), *исјосник* (ЂЈ II 19, 20, 81, 120), *намјестник* (ПП 121), *наследник/наследник* (ПП 224, 251, ЈЈЗ 407, ЂЈ I 142, 144, 152), *одмейник* (ПП 375, ЈЈЗ 109, 548, ЂЈ IX 262), *ошадник* (СВ 134, ЂЈ IX 26, 74, X 132), *шайник* (ЈЈЗ 103, 104, 133, 139, 503, 581), *шобајник* (ЂЈ II 89, VIII 104), *шредставник* (ЈЈЗ 242), *шрейходник* (ПП 324), *саучесник* (ЂЈ IX 251), *штановник* (ЂЈ II 128, 146, VIII 13), *шворник* (ЂЈ IX 43) — са глаголом у општем делу;
- ојко: *добројко* (ЈЈЗ 532) — са придевом у општем делу;
- ан: *голубан* (ЈЈЗ 39), *звездан* (ЂЈ IX 107) — са именицом у општем делу;
- ајн: *враголан* (БР 23, ЈЈЗ 569) — са именицом у општем делу; *грубијан* (ЈЈЗ 261), *гошован* (ЈЈЗ 174, 191, 203) — са придевом у општем делу;
- ин: *домаћин* (ПП 168, 169, ЂЈ II 41), *шубин* (БР 15н, 362, ПП 18, 112, 116, 125, 127, 324, ЈЈЗ 117, 411, ЂЈ I 93, 137, VIII 67) — са придевом у општем делу; *шурин* (БР 166), *каурин* (БР 17, ПП 74, 125, 407), *душманин* (БР 88, 109, 188, СВ 217, ПП 114, 125, 129, 389, 405, 406, ЈЈЗ 6, 73, 86, 137, ЂЈ I 75, II 2, 41, 47, 49, 81), *ширанин* (ЈЈЗ 91, 138, 299, ЂЈ I 90, 91, II 128, X 93) — са именицом страног порекла у општем делу;
- ун: *шлахун* (ЈЈЗ 467) — са придевом у општем делу;
- ина|-шйина, -ешина: *шарина* (БР 131, 334, 406, ЂЈ II 87, IX 133), *кукавшйина* (ЈЈЗ 421), *шар(ј)ешина* (СВ 218, ПП 192, ЈЈЗ 72, 143, ЂЈ VIII 2, 39) — са придевом у општем делу;
- ајр: *богајар* (ЂЈ II 139) — са придевом у основном делу; *шругар* (БР 162, ПП 119, ЈЈЗ 51, 218, 375, ЂЈ I 78, II 9, 142, 143, 146, IX 131), *шадругар* (ЂЈ IX 143), *главар* (БР 138, ПП 188, ЈЈЗ 128, 235, ЂЈ I 100, 168, II 35, 36, VIII 5, IX 45), *госјар* (БР 301, 354, ПП 115, 383), *госјодар* (БР 89, 124, 150, 169, 244, 313, 323, 354, 362, 387, СВ 135, 193, ПП 125, 138, 151, 169, 260, ЈЈЗ 37, 138, 188, ЂЈ I 29, 90, 136, 171, VIII 36), *шоглавар* (ПП 193, 246, ЈЈЗ 235, ЂЈ II 36, 39, 49, VIII 2, 4, 35), *шуйшйинар* (ЂЈ I 129), *узшарабар* (ЈЈЗ 256) — са именичким и синтагматским општим делом; *бежунар* (ЈЈЗ 244) — са глаголским општим делом;

- ић**: *йлемийћ* (ЈЈЗ 149, ЂЈ I 174), *йразнокесийћ* (ЈЈЗ 270) — са именичким и синтагматским општим делом;
- ийћ**: *младић* (БР 43, ПП 25, 156, 186, 187, 366) — са придевом у општем делу;
- ац** (*-анац*): *вешийац* (ЈЈЗ 173), *јединац* (БР 368, ПП 142, ЈЈЗ 72, ЂЈ I 15, 181), *кривац* (ПП 383, ЈЈЗ 159), *љубимац* (ПП 21, 101, 128, ЈЈЗ 151, ЂЈ VIII 12), *младац* (ПП 189, 190), *младенац* (СВ 187, ПП 30, ЈЈЗ 134, ЂЈ I 158), *мрйивац* (БР 156, СВ 143, ПП 68, 137, ЈЈЗ 37, 93, 115, 182), *мудрац* (ЈЈЗ 120, ЂЈ I 19), *ийшимац* (СВ 136, ЈЈЗ 174), *йодлац* (ЈЈЗ 191, ЂЈ I 86, IX 47, 51), *йојединац* (ЈЈЗ 606), *самац* (БР 128, 135, 317, 321, ЈЈЗ 15, 132, ЂЈ I 5, II 87), *свейтац* (БР 41, СВ 118, 208, ПП 120, 140, ЂЈ II 147), *слабац* (ЈЈЗ 35), *сл(иј)ейац* (БР 396, ПП 173, 174, 221, 242, 273, 282, 297, ЈЈЗ 215, 293), *сийрац* (БР 194, ПП 41, ЈЈЗ 90, ЂЈ I 103), *сийранац* (ЈЈЗ 107, 145, 176, ЂЈ I 32, II 93, 120) — са придевом у општем делу; *ийјанац* (СВ 119, ЈЈЗ 375), *кукавац* (ПП 57, 134, 340, ЈЈЗ 23, 35, 142, ЂЈ VIII 92, 96), *ласкавац* (ЈЈЗ 306), *ниийшавац* (ЈЈЗ 509), *йузавац* (ПП 56), *скийшавац* (ПП 340), *хвалисавец* (ЈЈЗ 448), [x]уњкавац (ЈЈЗ 434, 435), *крадљивац* (ЈЈЗ 372), *лажљивац* (ЂЈ VIII 25), *йудљивац* (ЂЈ I 53, VIII 96, IX 168), *смуйљивац* (ЈЈЗ 220, 228), *сийрашивац* (ЈЈЗ 261), *сийрашљивац* (ЈЈЗ 245) — са придевима различитог образовања у општем делу; *дукайовац* (ЈЈЗ 191), *синковац* (ЂЈ IX 243), *виллинац* (ЈЈЗ 389, 390) — са присвојним придевом у општем делу; *нашинац* (ПП 99), *йрвенац* (ПП 156н, 157), *богац* (ПП 14, 23, 44, 191, 198, 297), *йуђинац* (СВ 128, 150, ПП 76, 77), *б(ј)егунац* (ПП 25, 403, ЈЈЗ 373, ЂЈ X 123) — са заменицом, редним бројем, именицом и глаголом у општем делу; *званац* (ЈЈЗ 316), *знанац* (ПП 50, ЈЈЗ 92, 138, 431), *йосланац* (ЈЈЗ 518), *йрворођенац* (ПП 96н), *узнесенац* (СВ 187) — са трпним глаголским придевом у општем делу; *добровољац* (ПП 159н, 161), *домородац* (ПП 154), *жуйокљунац* (ЈЈЗ 368н), *иновјерац* (ПП 72), *иносйранац* (ПП 92), *йусйоловац* (ЈЈЗ 252), *райоборац* (ЈЈЗ 190), *саможивац* (ЈЈЗ 101, 191), *слайкойевац* (ЈЈЗ 294), *йвердоглавац* (ЈЈЗ 191), *чуйоглавац* (ЈЈЗ 579) — са синтагматским општим делом;
- аш**: *богайаш* (ЈЈЗ 104), *великаш* (ПП 199, ЈЈЗ 36, 123) — са придевом у општем делу; *бургйаш* (ЈЈЗ 245), *крилаш* (ЈЈЗ 385), *йорцијаш* (ЈЈЗ 269) — са именичким општим делом; *карийаш* (ЈЈЗ 265н, 590) — са глаголским општим делом;
- ша**: *небојша* (ЈЈЗ 399, 466) — са глаголским општим делом.

б) мушки и средњи род

-ло: *заједало* (ЈЈЗ 367), *сањало* (ЈЈЗ 92), *чудило* (БР 277) — са глаголом у општем делу; *гадило* (ЈЈЗ 122), *грдило* (БР 172, ЂЈ IX 13) — вероватно обе са окрњеном придевском основом у општем делу;

в) мушки и женски род

-иња: *клејиња* (ЈЈЗ 111), *ѿроклејиња* (ЂЈ VIII 115) — са трпним глаголским придевом у општем делу;

-ица (-ница): *злица* (ЈЈЗ 108, 339), *ѿврдица* (ЂЈ I 96, IX 14), *гладница* (ЂЈ IX 209, X 10), *ѿерјаница* (БР 129, ЈЈЗ 106), *ѿошјајница* (ПП 91), *ѿијаница* (БР 71, ПП 311, 344), *кукавица* (БР 129, 337, ПП 91, ЈЈЗ 70, ЂЈ I 53), *сѿрашивица* (БР 337) — са придевима различитог образовања у општем делу; *скиѿиница* (ЈЈЗ 532, ЂЈ IX 130) — са глаголом у општем делу; *бесѿослица* (ПП 143, 368), *ѿоглавица* (ЈЈЗ 153), *ѿошѿурица* (БР 130, IX 26, 211), *убојица* (БР 71) — са синтагмом у општем делу.

г) женски род

-ка|-ојка|-анка: *домшиљанка* (ЈЈЗ 207), *жбирка* (ЈЈЗ 310), *мелемка* (ЈЈЗ 118), *сироѿанка* (ЈЈЗ 74, 173), *ѿиранка* (ЂЈ I 84, IX 144), *ѿуђинка* (ПП 27, ЈЈЗ 376, ЂЈ IX 33, 121), *госѿодарка* (СВ 148), *ѿоличарка* (ЈЈЗ 500, 523), *ѿомодарка* (ЂЈ II 132), *богаѿашка* (ЈЈЗ 223) — са именицом мушкога рода у општем делу; *безазленка* (ЈЈЗ 16, 64), *вилинка* (ЈЈЗ 389, 390), *коњобарка* (ЂЈ IX 190), *љубованка* (ЈЈЗ 64); *добројка* (ЈЈЗ 551), *лејојка* (ЈЈЗ 213), *ѿлавојка* (ЈЈЗ 524), *црнојка* (ЈЈЗ 547); *Змијанка* (ЈЈЗ 16) — са придевом у општем делу; *женка* (СВ 209, 211, 212, ЈЈЗ 557) — са именицом у општем делу; *ѿридворка* (ЈЈЗ 310), *милојојка* (ЂЈ II 23), *хѿиѿројловка* (ПП 198) — са синтагмом у општем делу;

-иња|-киња: *грофиња* (ЈЈЗ 446, 448, 449, 452, 455, 459, 462), *авеѿиња* (ЂЈ IX 252), *робиња* (ЂЈ II 83), *ројкиња* (ЂЈ II 76, VIII 45, IX 43, 44, X 20) — са именицом у општем делу; *добровољкиња* (ПП 161н) — са синтагмом у општем делу; *намеѿкиња* (ЈЈЗ 464) — са глаголом у општем делу;

-ара: *ѿомодара* (ЂЈ II 132);

-ица: *другарица* (БР 102, 184, 275, ПП 51, 224, 318, ЈЈЗ 60, ЂЈ VIII 143), *ђаволица* (БР 74, ЈЈЗ 500), *јараница* (ЂЈ X 192), *лејоѿица*|*лејоѿица* (БР 158, 320, СВ 140, 190, 203, ПП 131, 173, ЈЈЗ 157, ЂЈ I 173, II 99), *сироѿица* (БР 349, СВ 169, ПП 186, ЈЈЗ 93, 187) — са именицом у основном делу; *блудница* (ЈЈЗ 93), *в(ј)ереница* (БР 136, 155, ПП 34, 88, ЂЈ II 36), *виновница* (ЂЈ IX 260), *гр(ј)ешница* (ПП

276, ЈЈЗ 104), *добийница* (ПП 53, 134, 164, 167), *жалосница* (ЈЈЗ 161, 224, ЂЈ I 15), *заручница* (ПП 81, 169, 361, ЂЈ I 160), *зайочница* (СВ 177), *злокобница* (СВ 141, ЈЈЗ 218, ЂЈ I 50, II 123, VIII 74, IX 141), *јадница* (БР 138, 195), *кривница* (ПП 245), *љубавница* (ЂЈ II 21), *љубазница* (ЂЈ VIII 38), *мученица* (ЂЈ I 176, II 11, 70н, 136), *намјесница* (ПП 128), *неверница* (ЈЈЗ 155, ЂЈ II 35, VIII 26, 27), *невољница* (БР 350), *несрећница* (БР 41, 137, 344, ПП 68, 192, 193, 247, 275), *ојаћеница* (ЂЈ X 89), *окрућница* (ПП 37, 58), *ошровница* (БР 110, ПП 62, 67, 68), *ѓакосница* (ЂЈ IX 193), *ѓајница* (ЈЈЗ 597), *ѓокајница* (ЂЈ I 37), *ѓокојница* (ЈЈЗ 381), *ѓосредница* (ПП 48), *ѓрећходница* (ПП 51, 122, 170, 186, 199, 204), *ѓроклейница* (ЂЈ I 28), *расийница* (ПП 209), *свемогућница* (ПП 65), *смреница* (ЈЈЗ 140), *сѓолољеница* (ПП 163), *сућеница* (БР 45), *умјейница* (ПП 161, 184), *уѓолољеница* (БР 342), *чаробница* (ПП 186); — *домаћница* (ПП 140, ЈЈЗ 143); — *бјегуница* (ПП 203), *близаница* (ПП 213), *вешћница* (БР 232, 233), *јединица* (СВ 131, ПП Iн, 2, 35, 6Iн, 240, 243, ЈЈЗ 168, ЂЈ II 98), *љубимица* (ПП 243), *м(ј)езимница* (СВ 139, ЂЈ II 32), *самица* (ПП 203), *свейница* (ПП 48, ЈЈЗ 207), *сѓјарница* (БР 168, ПП 14, ЂЈ II 62), *удовица* (БР 270, ПП 184, 344, ЈЈЗ 211); — *кукавица* (СВ 147, ПП 61, 314), *лажљивица* (БР 325), *злобљивица* (ЈЈЗ 8) — образовања с придевом у основном делу, претежно с придевом на *-ни*, добивена посредно од именица или глагола (паралелно именицама мушкога рода); *немилица* (ЈЈЗ 62, 283), *суревица* (ЈЈЗ 464) — са придевом у општем делу; *ѓомирница* (ЈЈЗ 612), *урисница* (ЂЈ VIII 9, 55) — са глаголом у општем делу; *-ача*: *глујача* (ЈЈЗ 508) — са придевом у општем делу; *удавача* (ЈЈЗ 542) — са глаголом у општем делу; *-уша*: *ѓлавуша* (ЈЈЗ 371), *руменуша* (ЈЈЗ 355) — са придевом у општем делу; *арисѓокрајѓуша* (ЈЈЗ 542) — са именицом у општем делу;

д) средњи род

*-ѓише*: *чудовишише* (ЂЈ VIII 14, 26, IX 97) — са придевом у општем делу.

**40.** Преглед наведеног мајтеријала у морфолошком ѓогледу ѓоказује

а) богатство речи са суфиксом *-ѓк* (*-ниѓ*);

б) велики број речи са суфиксом *-ац*, за мушки род, и *-ица*, за женски род, а нешто мање изведеница са суфиксима *-ѓк/-ѓѓк*, *-ѓр*, за мушки род;

в) везивање суфикса *-ѓк* углавном за придеве изведене посредно преко именица суфиксом *-ан/-ни*, затим, за основу са трпним глаголским придевом, ређе са глаголском основном и врло ретко са именичком;



г) извођење изведеница суфиксом *-ац* у вези са краћим придевским основама и са придевима различитог образовања; ређе у вези са трпним глаголским придевом или, пак, са синтагматским општим делом;

д) јављање суфикса *-āk/-jāk* углавном у речима са придевском основом;

ђ) везивање суфикса *-ār* за именички општи део, ређе за глаголски или синтагматски и изузетно за придевски;

е) да је у поређењу са именицама мушкога рода много мањи број именица женскога рода;

ж) да највише има изведеница женскога рода са суфиксом *-ица* с обзиром на његов паралелни развој са именицама мушкога рода са суфиксом *-ик/-ник*;

з) да се суфикс *-ка* поред моционе функције јавља у вези и са придевским и синтагматским општим делом.

#### 41. *Зајачања у вези са појединим суфиксима:*

а) у потврдама *вилењак*, *ѓаклењак*, *ѓусѓињак* запажа се продирање суфикса *-āk/-jāk* на штету суфикса *-ик*; то доказују две чињенице:

1) Вук има само *виленик*, *ѓакленик*, *ѓусѓиник* и 2) наша грађа у којој је суфикс *-ик* богато заступљен, нема поменутих речи са суфиксом *-ик*;

б) појава суфикса *-ојко* у *добројко* вероватно је условљена облицима личних мушких имена, као *Видојко* (од *Видоје*), *Милојко* (од *Милоје*)<sup>26</sup>;

в) наставак *-ан* који се најчешће јавља у именицама (нпр. *Голубан*, име које је ушло у народну поезију и означава одређено лице) засведочен је у две речи: *голубан* и *звездан*;

г) суфикс *-ун* свакако је у вези са сликом (Загрми му: „Стани, мој стари *ѓлахуне*,/ Војска мирно спава није њој до буне — ЈЈЗ 467), мада је могао доћи и аналогијом према постојећим облицима, иако мало-бројним<sup>27</sup>;

д) суфикс *-ина* јавља се у проширеном облику *-иѓиѓина* (*кукав-иѓиѓина*)<sup>28</sup>;

ђ) поред осталих, потврђен је и наставак *-иња* у *клеѓиња* и *ѓро-клеѓиња*;

<sup>26</sup> А. Белић на овај начин тумачи постанак облика *сѓаројко*, Грађење речи, 85.

<sup>27</sup> Т. Маретић наводи три именице овога типа: *богаѓун*, *гладун*, *крезун*.

<sup>28</sup> Такав је случај са *немаѓиѓина*, *лениѓиѓина*, *убоѓиѓина*, М. Стевановић, ор. cit., 533.

е) занимљива је појава наставка *-ār* у вези са придевском основом, што је врло ретко (*богаџар*)<sup>29</sup>;

ж) тако исто привлачи пажњу и суфикс *-ић* у речи *ѝразнокесић*<sup>30</sup> којом Змај духовито карактерише појединца празне кесе (И то је утех свих голих тића, / *Празнокесића* — 270);

з) суфикс *-ац* доведен је у везу са присвојним придевом од именице женскога рода, што није у духу ових образовања (Е, тамо *вилници* и *вилинке плаве* / Не знајућ смрти, леп живот бораве — ЈЈЗ 389); у исто време запажа се да је суфикс *-ац* употребљен у моционој служби према именици *вилника*;

и) у изведеници *ѝоличарка* суфикс *-ка* нема моциону функцију према именици *ѝоличар* пошто су значења ових речи потпуно различита (*ѝоличар* „онај који са полице краде сир“; *ѝоличарка* „она која је међу својим сестрама прва за удају“);

ј) суфикс *-ојка* шири се појавом речи *добројка*, аналогично према *девојка*<sup>31</sup>;

к) проширен суфикс *-ка*, тј. *-анка* јавља се само у изведеници *Змијанка* (змијина невеста);

л) уместо суфикса *-ица* у моционој служби употребљен је суфикс *-иња* (грофиња : гроф).

#### 42. Значење ѝојединих изведеница

а) Именица *бесѝосљак* не предаје сасвим јасно своје значење: суфикс *-јак*, додат окрњеној придевској основи, доведен је у непосредну везу са основним именичким делом, не придевским (*бесѝослен*) преко кога би значење било потпуно одређено (*бесѝослењак*);

б) није јасно значење речи *узѝарабар*; вероватно упућује на онога који се због личне користи држи по страни (Падне и онај, који пали, жари; / Љосну ти кадшто чак и комесари, / — Ал' од тих свију сталније су ствари: / *Узѝарабари* — ЈЈЗ 256);

в) приписивање негативних особина помоћу префикса *не-* и *без-* или помоћу основе која већ и сама садржи неку негативну особину (*неверник*, *безаконик*, *лажов*), изражено је и показном заменицом у

<sup>29</sup> исп. *убожар*, М. Стевановић, ор. cit., 533.

<sup>30</sup> Оваква образовања нису честа, А. Белић наводи *црѝоочић* „црних очију човек“, ор. cit., 125.

<sup>31</sup> Потпуно исти случај као и са *ѝлавојка*, *црѝојка*, *лејојка* насталих ширењем суфикса *-ка* „вероватно деминутивног у изведеници *девојка* од старог *девоја*“, А. Белић, ор. cit., 84.

општем делу, а са суфиксом *-ѝк* у управном (Сикће, опет, псује, виче: „*Оваквиче, онаквиче!*“ — БР 312);

г) детерминативни део *добр(о)* у изведеници *добројка* има у себи пејоративну нијансу исказану иронијом, како смо то већ поменули у првој глави, која се може тумачити и у вези са контекстом (Јоште мајка не родила / Такога *добројка*, / Ка' што роди некад мајка / Мојега брат-Гојка. / Он је прим'о и скитнице, / А са свију страна. /... / Волео је добро вино, / Па ма пошто било — ЈЈЗ 532); *миљак* у значењу *миљеник* подсећа на хипокористике изведене суфиксом *-ак* (Јанош доби на дар два племића *миљка* — ЈЈЗ 428);

д) такође и *добројка* има нешто хипокористичне нијансе (*Добројко* моја, зар се тако ради, — / Зар нема више оног милог жара?! — ЈЈЗ 551);

ђ) и у *голубан* и *звездан* осећа се хипокористична нијанса, али тек у вези са фигуративном употребом у контексту (Јер већ ако један живот / Мора бити јадан, / Нек не буде њезин / Нека буде твој... / Јесте, то је љубав, / *Голубане* мој! — ЈЈЗ 39; Ох оди, сине, оди, Иване! / Сунашце оди! оди *звездане!* — ЂЈ IX 107);

е) именица *кукавићина* шири своје семантичко поље и не значи *кукавичлук*, већ носиоца такве особине (За то с' кући вуци, *кукавићино* глупа — ЈЈЗ 421);

ж) у изведеницама *клејиња* и *ѝроклејиња* значење носиоца особине очигледно је секундарног карактера, односно добивено је сужавањем општег апстрактног значења на јединку као носиоца особине, а сам носилац може бити именица и мушког и женског рода (Иди, смрти, *ѝроклејиња* црна! — ЂЈ VIII 115);

з) *садругар* врло живо означава међусобну блискост, присност, заједничког саучесника у нечему, а не обичног друга у смислу дружења (Завере наше верни *садругар* — ЂЈ IX 143);

и) *мелемка* у основи има именицу мушкога рода, али са значењем предмета „лек“; зато као прелазна фаза може се претпоставити најпре фигуративна употреба речи *мелем*, тј. да се она може приписати коме као особина тако да својим обликом даје значење носиоца својства, а онда према њој и *мелемка* за обележавање лица женскога рода (То ли је бела вила, / *Мелемка* роду свом — ЈЈЗ 118);

ј) *љубаванка* има осетну хипокористичну нијансу коју уноси сама основа (мада није довољно јасно да ли је у општем делу именица *љубов* или придев *љубован*): Љуби мене, *љубованко* — ЈЈЗ 64);

к) у изведеници *сѝо.ѝејиница* основни део са значењем „од сто година“ није приписан временском распону од сто година, већ оној

која има сто година, свакако аналогно према *стилољетник* (липа *стилољетница* — ПП 163);

л) значење појединих именица није довољно одређено без ширег контекста:

*дворейак* је „онај са два репа“ (Од то доба ув’јек два корака, /.../ Вр’један значај лава *дворейака* — ПП 86); аналогно овоме *стиоглавник* је „онај који има сто глава“ (Тад си лавом *стиоглавником* [море за време буре] — ПП 201); *бесомучник* значи „бесомучан човек, умоболник“ (*Бесомучник* /Само/ Чује њу [вечну, голему тајну]/ У најљућем/ Душе/ Лудилу — ЈЈЗ 44); *бићник* је „биће, створ, створење“ (Једин ти си за себе у Свемиру *бићник* [о богу] — ПП 64); *земник* „земаљско биће, становник Земље, човек“ (...али *земнику* тужном/ Памет се мути — ПП 63); *мазуник* „размаженко, маза“ (*Мазуник* си њезин [мајчин] златни — ПП 80); *небесник* „онај који се по својим особинама уздигао до неба, онај који је небеских, божанских особина, способности“ (Као човјек, к’о владар и пјесник, / Роду своме био си *небесник*, / Име сја ти у небеса кр’јесу — ПП 145); *огромник* „велики, снажан, храбар човек“ (Данас нема таквих људи, / Нема таквих *огромника* — ЈЈЗ 434); *оружник* „наоружан човек; момак који носи коме оружје“ (...и за њима/ Још и мала чета *оружника* има — ЈЈЗ 467; А за њиме јаше *оружник* му слуга — ЈЈЗ 425); *ошровник* „травач“ (Ко што мрзим твоје дело црно, / *Ошровниче* мрски — ЂЈ VIII 119); *йобочник* „помоћник, онај који вишем од себе стоји као побочке<sup>32</sup>“ (То ти Вешелињи прати, / *Побочник* му чека на капијски врати — ЈЈЗ 450); *йоганик* „поганин, незнабожац“ (Сабљу паше, борду хвата, / Што се негда алом звала, / Кад је оно на истоку/ *Поганике* кидисала — ЈЈЗ 433); *йодземник* „онај који живи под земљом; онај који има у себи нечег мрачног, скривеног, тајног, подземног“ (Јер га народ свугде поздрављао, / К’о *йодземник*, кад после година/ Жељним оком у зору погледа — ЂЈ VIII 58; Намере ми немилосне, грозне, / Црн *йодземник* вољно извршује — ЂЈ VIII 24); *йридворник* „онај који је на двору, који припада дворском друштву; онај који има извесну службу на двору, дворски чиновник“ (...А тамо у предњим собама, / Ту су *йридворници*, омладина сама — ЈЈЗ 432); *удворник* такође значи „онај који има неку службу у двору, дворски службеник“ (С круном, порвиром, и са грбови/ — *Удворника* и двора дуждевског — ЂЈ IX 43); *йричесник* „онај који се причешћује“ (Још се у њој [у гори] могу *йричесници* стећи, / И у њојзи рећи: / Боже нам помози! — ЈЈЗ 215); *раскошник* „онај који је склон разним уживањима, страстима“ (Одметник гнусни, *раскошник* бледи — ЈЈЗ 109); *срамојник* „онај који је осрамоћен“ (Одселе смо бокци

<sup>32</sup> РЈА, с. в. *йобочник*.

*срамојници* — ПП 191); *узорник* „онај који се својим особинама истиче другима за узор“ (Трагом ићи својих *узорника* — ПП 121); *уморник* „онај који је уморан“ (Санак леће, *уморнике* тражи — ЈЈЗ 96); *ујорник* „онај који је упоран, онај који по цену живота не одступа од својих намера“ (А ви гин’те *ујорници* — ЈЈЗ 149; Сами ајдуци и *ујорници* — ЂЈ X 123); *блаженик* „онај који живи у небеском блаженству, блажен дух, анђео“ (Творац зовну; чете *блаженика* / На подножје њему допадају — ПП 204 [У песми „Први људи“, где се описује стварање материјалног света на Земљи када човек још није постојао]); *јрвеник* „онај који је први постао, први човек, Адам“ (... *јрвеник* свог племена [Адам] — ПП 206); *вичник* „онај који је вичан у нечему, онај који је навикао да нешто лако поднесе“ (Хај, тежак би удар на Латина пао, / Да га није *вичник* снажно дочекао — ЈЈЗ 424); *задужник* „*дужник*“ (*Задужници* ми смо овдје, / Којим дом и домовина / Живот даде на камате — ПП 83); *чудило* значи „неко чудно биће, створење“ (Ништа, брате, све сама *чудила*, / Ако хоћеш оно и лудила! — БР 277); *грдило* „онај који је грдан, ружан“ (Азиски скот! нечовек! *грдило!* — ЂЈ IX 13); *гадило* „онај који је гадан, грозан“ [у моралном смислу, према нашем примеру] (Јеси ли здер’о кринку с лица / Лицемер-*гадилу* — ЈЈЗ 122); [*х*]уњавац „онај који као да говори кроз нос, хуњака“ (Кад младићи чуше, што ј’ уњавац пев’о, / Изврћу с’ од смеја и десно и лево — ЈЈЗ 435), *дукајовац* „онај који воли дукате, злато“ (*Дукајовци*, готовани, чанколизи мрави — / Камо паклу врела злата, тим да вас задави! — ЈЈЗ 191); *синковац* „храбар синак, јунак“ (...а бјеше *синковац* ... а приста’ би срцем витешкијем и уз Обилића — ЂЈ IX 243); *узнесенац* „занесењак“ (Мили Боже, тко да се од те силе / Не претвори мах на *узнесенца* — СВ 187); *јерјаница* „онај који је због својих особина нечији понос, дика, украс“ (Та не бејак ни ја кукавица, / Ал’ он беше наша *јерјаница* — БР 129; Омладино, једна душо, / ... / *Перјаницо* поноса нам! — ЈЈЗ 106); *јојјајница* „онај који потајно ради за непријатеља, издајница“ (Ал’ не кољи иза леђа, / Разбојничка *јојјајнице!* / Срам те буди, издајнице! — ПП 91); *бесјослица* „беспослен човек, ленштина“ (...чим више госпoде, тим већи терет... оних... који све те *бесјослице* уздржавати морају — ПП 368); *бургијани* „онај који тајно друге подбуњује, подбуњивач“ („Смутљиваца“, „*бургијаша*“; / И паука има млади’, / Пијавица, шпијунчади — ЈЈЗ 245); *крилаш* „онај који има крила“ (Тако јунак рече и за руду с’ маши, — / Полетише коњи, ка’ да су *крилаши* — ЈЈЗ 385); *јорцијани* „порески обвезник“ (Од ње [празне кесе] се, брате, и лопов плаши / И *јорцијани* — ЈЈЗ 269); *коњобарка* „вештица која погледом са коња обара“ (...умор ли?...али му нека *коњобарка* срце изједе — ЂЈ IX 190); *јридворка* „она

која припада дворском кругу“ (Две госпе *йридворке*, две злобне Ми-сирке — ЈЈЗ 310); *милојојка* „она која мило поје“ (тице *милојојке* — ЂЈ II 23); *хитројловка* „она која хитро плови“ (шајка *хитројловка* — ПП 198); *женка* само у значењу „жена“ са изгубљеним деминутивним, тачније хипокористичним значењем (О твој глави све се слажу *женке*,/ Да је на кип створена сољенке — СВ 209); *намејкиња* „она која се намеће“ (То зар да доживиш, *намејкињо* једна!.../ Да се сама нудиш, — а он да те неће — ЈЈЗ 464); *смиреница* добива целовитост свога значења тек уз *дувна* (Дошла дувна, тиха *смиреница* — ЈЈЗ 140), *самца* „она која је сама“ (Само ходиш, ко *самца* вила — ПП 203); *немилица* „она која је немилосрдна, зла“ (Девојчице, *немилце* мала — ЈЈЗ 62); *суревница* „она која не допушта да је неко престигне ма у чему, она која је због нечега или некога љубоморна“ (Ох, ти пуста смрти, каква ј’ слика твоја,/ Где си да те видим, *суревнице* моја!/ Ти ли си зар лепша? — ЈЈЗ 464); *йомирница* „она која мири, посредница у измирењу“ (Да од сваког срца пође/ К сваком срцу једна жица,/ Једна жица рајска гласа,/ Света жица — *йомирница* — ЈЈЗ 612); *урисница* је „лепотица, она која је лепа као да је насликана („лепа као слика“), што подсећа на „уписан“, „леп као уписан“<sup>83</sup> (С презирањем *урисница* лепа/ Оног часа и тренутка оде — ЂЈ VIII 9; С богом, срећо, млада *уриснице*! — ЂЈ VIII 55); *арисџо-крајџуша* „она која је аристократског порекла“ (На те речи [обичне, црне ћурке] напући се бела / *Арисџокрајџуша*,/ Од гордости нос јој сав помодри,/ Напе јој се гуша — ЈЈЗ 542).

#### 43. Именице са ситраним елементима

Поред страних суфикса *-џв* (из мађарског), *-ија* (из турског), *-џр* (из латинског) и донекле *-џш* (из мађарског и турског), има и речи чији је основни део страног порекла. У том смислу највише се огледа утицај турског и руског језика: *арамџа*, *бекрија*, *делија*, *комџија*, *ђаурин*, *каурин*, *душманин*, *узџарабар*, *мелемка*, *јараница*; једномисленик, *џоданик*, *џриврџеник*, *љубимац*, *џиџомац*, *џодлац*, *џосланац*; из чешког су преузете речи *џобочник* и *џрвник*; *џоганик* је начињено према латинском „*roganus*“, док *џиџанин*, *џиџанка* и *арисџокрајџуша* у основи имају грчке речи; *карџаш*, *џорџиџаш*, *џомодара*, *џомодарка*, *џроџиња* могле су ући из латинског, талијанског, француског и немачког језика.

#### 44. Проверавање у реченицама и грађи за Р џоказује:

1) велики број речи које уопште нису забележене:

*двореџак*, *бесџослак*, *луџезџнак*, *биџник*, *вџечник*, *земџник*, *злокџбник*, *мазуџник*, *огроџник*, *џодземџник*, *сџоглавџник*, *умџрник*, *наџшник*, *овакџик*, *онакџик*,

<sup>83</sup> РЈА, s. v. *уџисаџи*.

гоњеник, дареник, убјеник, усрећеник, вичник, добројко, голубан, звездан, йлахун, клейиња, садругар, узйарабар, йразнокесић, слабац, хвалисавац, [х]уњавац, дукайовац, виминац, званац, йрвороћенац, узнесенац, чуйоглавац, жбирка, мелемка, сиройанка, йиранка, госйодарка, богайашка, вилинка, љубованка, йридворка, милойојка, хийройловка, Змијанка, добројка, добровољкиња, грофиња, љубавница, свемогућница, смиренница, сйољейница, умјейница, уйољеница, зобљивица<sup>34</sup>, урисница, глујача, руменуша, арисйокрайшуша;

2) према Р нове су и бесомучник, бијећеник;

3) према изворима у РЈА могу се сматрати новим речима и лажов, глујак, себичњак, бескућник, крвоједник, йбочник, йридворник, срейник, изгнаник, клейник, йайник, гадило, скуйшиинар, йојединац, йайница, чаробница; тако исто и нова значења за именице кукавишина, женка, йлавуша<sup>35</sup>;

4) такође можемо као нове речи узети и оне које бележи ЂП: безазленик, бесрамник, заветник, умјейник, уройник, завереник, заједало, сањало, зайочница, злокобница, а и виновница коју региструје ЈЂ.

45. Издвајањем нових речи и нових значења, тог стваралачког доприноса романтичарских песника, долазимо до конкретнијих закључака:

1) иако су у језику пре романтичарске епохе били продуктивни суфикси *-ајк/-јајк*, *-йк*, *-ајр*, *-ац*, за мушки род, и *-ка*, *-ица*, за женски род, велики је удео романтичарских песника не само у одржавању традиције већ и у давању широког замаха даљој творби речи овим суфиксима, а нарочито наставком *-йк* и *-ица*; тако се *-йк* јавља и у вези са именицом у општем делу (*мазуник*), а и са заменицом у детерминативу (*наиник*, *оаквик*, *онаквик*);

2) извођење нових речи суфиксима *-ојко*, *-ојка*, *-ан*, *-ун*, *-ић*, који данас нису тако продуктивни, одраз су успешних решења у нијансирању значења (*добројко*, *добројка*, *голубан*, *звездан*, *йлахун*, *йразнокесић*);

3) мада неке од ових речи нису дубље продрле у наш данашњи лексички фонд, или се уопште не употребљавају, оне су ипак снажне у изражавању свог значења: *узйарабар*, *оаквик*, *онаквик*, *мелемка*, *йодземник*, *уморник*, *дукайовац*, *милойојка*, *хийройловка*, *смиренница* (т. 42);

<sup>34</sup> Забележено само *зобљивица* у Славенском југу (од 1849 г., стр. 290).

<sup>35</sup> У РЈА *йлавуша* је име домаћим животињама — крави, овци, кокоши, док је код Змаја *йлавуша* „жена плаве косе“.

4) занимљива је чињеница да међу новим изведеницама, којих није тако мало, готово нема уношења страних речи (изузетак су *йобочник*, *йодлац* и речи *узшарабар*, *мелемка*, *иширанка*, *грофиња*, *аристокрајшуша* саграђене на основу већ затечених речи из ранијих епоха); свакако да су сами песници тежили што чистијем језику, трудили се да у његовим оквирима стварају, да га на тај начин освежавају;

5) неке су речи за наше данашње језичко осећање мало необичне, за неке је чудно да су настале тек у стваралаштву наших песника (или у њихово време), али све оне заједно обележје су једне епохе у којој је већина од њих имала и свој живот.

## IV

ИМЕНИЦЕ СА ЗНАЧЕЊЕМ ВРШИОЦА НЕКЕ ГЛАГОЛСКЕ  
РАДЊЕ, АКЦИЈЕ  
(NOMINA AGENTIS)

46. У светлу семантичких разматрања А. Белића у вези са грађењем речи која обухватају и значење именица под називом *nomina agentis*<sup>36</sup> и проф. М. Стевановића који и посебно говори о овој категорији речи<sup>37</sup>, изнећемо основне уочене развојне линије.

47. Природно је да именице које означавају вршиоца извесне глаголске радње имају глагол у општем, детерминативном делу. Тако исто, с обзиром на значење самог глагола којим се казује или нека радња, реална или духовна, или неко збивање или стање, или особина добивена понављањем, сталним вршењем глаголске радње, и именице изведене од таквих глагола могу имати у себи и различите значењске нијансе. Према томе, глаголска основа увек уноси значење неке радње или акције, коју ће, у извесним случајевима, у зависности од даљег семантичког развоја саме изведенице, односно од даљег испуњавања новим значењима задобивеним у разним ситуацијама, мање или више потиснути та нова значења. Тако ће се поред значења обичног вршиоца глаголске радње

<sup>36</sup> А. Белић, Наука о грађењу речи, стр. 72, 75, 76, 83, 85, 89, 96, 97, 109, 114, 115, 120, 129, 132, 135, 138—140, 142—148 (у вези са суфиксима за творбу именица поменутог значења); О грађењу нових речи, Наш језик, књ. IV, 129—131, 161—165, 193—197, 225—232, 257—264; Из живота речи, Наш језик, књ. VI, 177—201.

<sup>37</sup> М. Стевановић, Савремени српскохрватски језик, стр. 485, 501, 505, 506, 507, 514, 515, 517, 522, 529, 531—536, 539, 540, 550—554, 557, 558, 561, 563 (у вези са суфиксима за творбу именица поменутог значења); Постанак и значење именица на -*ло*, Наш језик н. с., књ. I, 180—190; Продуктивност неких наставака којима се граде *nomina agentis*, Наш језик, н. с. књ. XIV, 1—19.



(*кућаци, кољач, косач*) развити значење занимања, тј. професије (*зидар, ковач*), значење особине и сличне значењске нијансе (*љубишљел, ловац*), мада је у основи увек присутна и одређена акција, односно глаголска радња. Међутим, ова значења нису увек јасно издвојена. Код неких речи могу бити заступљена сва три значења, код неких се укрштају по два од поменутих значења. Изведеница *јисац* поред особине, тј. поред значења „онога који се у радњи основног глагола на извештан начин истиче“<sup>38</sup>, како је то проф. М. Стевановић окарактерисао, означава и онога коме је вршење те глаголске радње, исказано општим делом, донекле занимање или професија.

48. Али и у образовањима са именицом, односно са придевом у општем делу, такође има и значења акције, не само особине добивене од придевског облика у општем делу. Такав је случај са именицом *говорник*, на пример, која може да значи и „онога који говори пред скупом“ а и „онога који се истиче добрим говором, тј. онога који има особину да лепо, јасно, убедљиво говори“, где је изражено значење особине.

49. Тако исто и преко именице у општем делу изведенице може се добити значење вршиоца какве акције, односно онога који се бави, занима оним што значи реч у општем делу, као нпр. *злашар, качар* и сл.

50. Према до сада изнетом, извршићемо поделу на именице са значењем вршиоца какве радње, акције уопште, на именице које поред вршиоца глаголске радње означавају и неку особину и на именице које обележавају имаоца неког занимања, бављења оним што се казује основним, општим делом. Именичка грађа биће разврстана и по азбучном реду суфикса заступљених у свакој значењској групи.

51. Именице које означавају обичног вршиоца (или извршиоца) глаголске радње (са глаголом у детерминативном делу и суфиксима *-ја, -ар, -ишљел, -ац/-лац, -ач, -ич*, за мушки род, и *-ка, -ља, -ица*, за женски род, у управном делу)

а) мушки род

*-ја*: *војсковођа* (ЈЈЗ 443), *коловођа* (БР 66), *четовођа* (БР 164, 171, 387, ЈЈЗ 437, 443), *гласоноша* (БР 147, 162, ЈЈЗ 131);  
*-ар*: *сйражар* (БР 388, СВ 112, ПП 282, 381, ЈЈЗ 213, ЂЈ I 118, II 142, 144);

<sup>38</sup> М. Стевановић, Савремени српскохрватски језик, 550.

- ӣте̄л*: *избавӣте̄л* (ЈЈЗ 379), *йраӣӣте̄л* (ПП 198);
- ац*/-*лац* (непосредно од глаголске основе и од радног глаголског придева): *косац* (ЈЈЗ 398), *куйац* (СВ 207, ЈЈЗ 295), *йросац* (ЈЈЗ 158), *радац* (ПП 136), *ронац* (ПП 37), *газилац* (ЈЈЗ 509), *носилац* (ПП 42), *йраӣӣлац* (ПП 259, ЈЈЗ 131, 455, ЂЈ I 109), *йросилац* (ЈЈЗ 321, 453), *слушалац* (ПП 211, 357);
- а̄ч*: *гледач* (ЈЈЗ 431), *играч* (ЈЈЗ 263), *јахач* (ЈЈЗ 209, 428), *карач* (БР 299), *којач* (ЈЈЗ 398, ЂЈ I 136), *косач* (ЂЈ I 136, 145), *ӣӣӣач* (ЈЈЗ 31, 428), [x]а̄јкач (ЂЈ II 14);
- ич*: *водиц* (СВ 177).
- б) женски род
- ка*: *сӣасӣте̄лка* (ЂЈ II 93, 94, 99, 100);
- ља*: *йородӣља* (ЂЈ VIII 82), *йросӣља* (ЈЈЗ 347), *родӣља* (ПП 130), *чӣӣӣља* (ЈЈЗ 573н);
- ица*: *дјеларица* (СВ 183), *жсе̄ӣелица* (СВ 144), *бера̄чица* (БР 184, ЈЈЗ 519).

**52.** Поменућемо, најйре, украй̄ко морфолошке особеностӣи изведеница ове групе у вези са семантичком сй̄раном:

а) у општем делу све наведене именице имају глагол, тј. глаголску основу или радни глаголски придев;

б) готово све именице изведене су од трајних глагола, изузев *избавӣте̄л*, *сӣасӣте̄лка*; *куйац*, *йородӣља* и *родӣља* морфолошки упућују на перфективне глаголе *куй̄ӣӣи*, *йородӣӣи се*, *родӣӣи*, док се значењски поклапају и са имперфективним глаголима *куй̄ова̄ӣи*, *йора̄ђа̄ӣи се*, *ра̄ђа̄ӣи*;

в) у управном делу заступљени су суфикси карактеристични за ово значење;

г) по која нова реч указује на продуктивност суфикса *-ац* (*радац*), *а̄ч* (*јахач*), *-ља*<sup>39</sup> (*йросӣља*, *чӣӣӣља*), *-ица* (*дјеларица*).

**53.** *Анализа семантичке сй̄ране* йоказује:

а) неке од наведених речи данас се употребљавају више као фигуре или са развијенијом семантиком него у основном значењу вршиоца конкретне глаголске радње, као што је то случај са речима *газилац* и *носилац*: Не убијаш [Етно] *газиоце* своје — ЈЈЗ 509; Ал' тај камен твар је худа:|...| *Носиоце* стоји труда — ПП 42;

<sup>39</sup> Суфикс *-ља*, поред *-ача* и *-ара* карактеристичних за српскохрватски и словеначки језик, представља наставак својствен само јужнословенским језицима (Р. Бошковић, Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници, Јужнословенски филолог XV, 4).

б) именице *коловођа* и *избавиџел*, према заступљеним значењима, јављају се и у овој и у другој групи, односно са двојаком семантиком, због чега је потребно документовати значење обичног вршиоца глаголске радње (у речи *коловођа*), тј. њеног извршиоца у одређеном тренутку (у речи *избавиџел*): *Коловођа* колом вија — БР 66; Не питам те ко си, мој *избавиџелу*,/ Ал' ја ти дугујем благодарност вељу — ЈЈЗ 379;

в) неким речима потребно је ближе објашњење: изведеница *сѣфражсар* означава 1) војника који стражари (... гле *сѣфражара*,/ Пао покрај господара — БР 388; Са високе карауле/ *сѣфражсар* гледа у долину — ЂЈ I 118); 2) онога који стражари, онога који је будни чувар нечега (*Стид* стоји ко *сѣфражсар*/ при љепоте вратих! — СВ 112); *сѣасиџелка* „она која је у извесном тренутку некога спасла“ (Бела вило...анђеле...ил' мора/ Узрујаног богињо ужасна!.../ Мог живота ти си *сѣасиџелка* — ЂЈ II 93); *ѣородиља* „она која се порађа“ (*Породиља* сад у несвест пада — ЂЈ VIII 82); *родиља* „она која рађа“, иако употребљено у фигури (Тамница зв'језда, коју називају сужњи јој црном,/ Док *родиљом* свих буде туга и невоља — III 130);

г) изведенице *ѣраиџиџел* и *ѣросиља* у вези су са сликом: Сада, браћо, моји *ѣраиџиџели*/ Којим можда још ниједне словке/ У тој пјесми не зекну по жељи — III 198; Слушај, синко, како моли/ Та гладна *ѣросиља* [птица],/ Заложји је мрвом хлеба/ Од твог изобиља — ЈЈЗ 347.

54. Према пореклу једино *избавиџел* и основни део речи *сѣасиџелка*, тј. спаситељ, представљају страни нанос, односно речи које су продрле из црквеног или руског језика.

55. Уѣоређујући наведене речи са сѣањем у речницима и у грађи за Р, уочава се да има твoрeвина које нису регистрoване: *радац* „онај који ради“ (Те људи, божји *раци*, одавна већ/ Гроб хладан реде њему — III 136), *ѣросиља*, *чиџиља* (у наслову једне Змајеве песме: Мала *чиџиља* — 573), *дјеларица* (Само мени јадну другојач'је/ Баш одлучи среће *дјеларица* — СВ 183); затим има речи које РЈА наводи као творевине настале од средине деветнаестог века: *јахач*, а такве су и *водич* и *сѣасиџелка* које региструје ЂП; *ѣраиџиџел* је, додуше, забележено у РЈА, али само са једном потврдом из осамнаестог века, што још не доказује да је Прерадовићу овај облик био познат (вероватније је да га је употребио у вези са сликом, како је то већ раније поменуто).

56. На основу свега изнетог може се закључити:

1) да се *nomina agentis* у овој значењској групи граде од глагола, и то трајних, а и тамо где основни део изведенице морфолошки упућује

на перфективне глаголе, семантички се подразумева имперфективна радња; изузетак од овога чине *избавиџиель* и *сјасиџиелька*, речи са страним утицајима у свом управном или основном делу;

2) да нова образовања донекле упућују на продуктивност суфикса *-ац* (*радац*), *-ка* (*сјасиџиелька*), *-ља* (*џросиља*, *чиџала*), *-ица* (*дјеларица*),

**57.** Именице које означавају онога који се у радњи основног глагола на извештан начин истиче, онога који вршењем или извршењем глаголске радње добива извесну квалификацију, особину (са глаголом у детерминативном делу и суфиксима *-ја*, *-џк*, *-џр*, *-џиель*, *-ац*|*-лац*, *-џч*, *-ич*, за мушки род, *-ица*, за мушки и женски род, и *-ка*, *-џња*, *-ица*, *-уша*, за женски род, у управном делу)

а) мушки род

- ја*: *коловођа* (ПП 138, 256, 380, 418, ЂЈ VIII 18), *вјетџрогоња* (ПП 196), *лицоноша* (ЈЈЗ 307), *крвоџија* (ПП 126, ЈЈЗ 154); *сџегоноша* (ЈЈЗ 507);
- џр*: *осветџар* (ЈЈЗ 139), *чувар* (ПП 110, 218, ЈЈЗ 121, 194, 385 и у синтагми „анђео чувар“ СВ 196н, ПП 58н, 60, 179, 205);
- џиель*: *избавиџиель* (ЈЈЗ 54), *љубиџиель* (ЈЈЗ 544), *мириџиель* (ПП 194), *мрзиџиель* (ЂЈ IX 112), *неџријаџиель* (ЈЈЗ 263, ЂЈ II 1), *осветџиџиель* (БР 220, ЂЈ IX 262), *џоб(ј)едиџиель* (ПП 138, ЂЈ I 25), *џоучиџиель* (ЂЈ II 147), *џријаџиель* (БР 105, 323, СВ 142, ПП 50, 51, 89, 133, 188, 235, 263, ЈЈЗ 89, 94, 189), *ревниџиель* (ЈЈЗ 198, ПП 121), *редџиель* (ПП 121), *родџиель* (БР 267, ПП 114, 187, ЂЈ I 140), *рушиџиель* (ЂЈ VIII 35, 123, IX 163), *свесздаџиель* (ЂЈ IX 52), *свџиџиель* (ЈЈЗ 225, 583, ЂЈ II 119), *сјасиџиель* (ПП 139, 323, ЂЈ I 150, II 78), *сјсџаџиель* (СВ 208, ЈЈЗ 591), *сјворџиель* (БР 217, ПП 4, 206, ЂЈ I 150, II 88 118, X 69, 149), *сјроџиџиель* (ЂЈ I 96, IX 69), *усреџиџиель* (ПП 114), *храниџиель* (ЈЈЗ 168, 323, ЂЈ II 90), *чиџаџиель* (СВ 207н);
- ац*|*-лац*: *благоџворац* (ПП 206), *бозословац* (ЈЈЗ 546), *борац* (ЈЈЗ 153, 410, 507, ЂЈ II 147), *вероломац* (ЈЈЗ 458), *глумац* (ЂЈ IX 77), *зликовац* (ЈЈЗ 261н, 262, ЂЈ I 148, VIII 96, 139, IX 89 160, 262), *јадиковац* (ЈЈЗ 190), *ловац* (СВ 220, ПП 168, ЈЈЗ 54), *џ(ј)евац* (БР 72, СВ 130, 153, ЈЈЗ 4, 5, 303, ЂЈ II 12), *џсац* (ЂЈ IX 45), *свирац* (БР 66, 74, 124, ЈЈЗ 195, 196, 345, 519), *среброљубац* (ЈЈЗ 52), *сџихоковац* (ЈЈЗ 97), *џакмац* (ПП 64, 103), *џворац* (СВ 176, ПП 37, 52, 128, 138, 201, 204, 218, ЂЈ I 6, II 2, 98, IX 67, X 131), *чудоџворац* (ЈЈЗ 193); *избавџилац* (ЂЈ I 168), *кудиџлац* (ЈЈЗ 283), *леџиџлац* (ПП 301), *носиџлац* (ЈЈЗ 269, 271, ЂЈ X 131), *џјеваџлац* (СВ 139), *радознаџлац* (ЂЈ I 171), *рушиџлац* (ЈЈЗ 309), *сањаџлац* (ПП 250), *свџиџиџлац* (ЂЈ I

- 109), *сјасилац* (ЂЈ I 120), *сузналац* (ПП 334), *шешилац* (ЈЈЗ 51), *шужсилац* (ЈЈЗ 462), *убилац* (ЂЈ I 151), *ујројасшћилац* (ЂЈ IX 163), *хранилац* (ЂЈ IX 163, 261), *чшћалац* (ЈЈЗ 553), *чувалац* (ПП 205), *шшћилац* (СВ 207);
- ац*: *вџац* (СВ 159), *шџац* (ЂЈ I 136, II 12), *шсјац* (СВ 159), *свџац* (ЈЈЗ 345, ЂЈ IX 223), *шшмац* (ПП 113, 201), *ушњешац* (ЈЈЗ 518);
- ич*: *брашч* (ЈЈЗ 86, 87, 189, 422, 466);

б) именице мушкога рода (од којих неке могу бити и у женском роду)

- ица*: *варалица* (ЈЈЗ 168, 190, ЂЈ II 147 и у синтагми „нада варалица“ СВ 174), *изелица* (БР 232), *издајица* (БР 148, ПП 90н, 91, 116, 232, 271, 406, ЈЈЗ 67, 93, 100, 176), *убица* (ЈЈЗ 109, 212, ЂЈ I 115, II 66, 69), *удворица* (ЈЈЗ 203, 417), *улицица* (ЈЈЗ 203), *брашшоубица* (ЂЈ II 57н, IX 262), *жџеноубица* (ЂЈ I 147), *ошшоубица* (ЈЈЗ 108).

в) женски род

- ка*: *мучишћелка* (ЂЈ IX 31), *хранишћелка* (ЈЈЗ 341, 381);
- иња*: *шророкиња* (ПП 292);
- ица*: *сшфражарица* (СВ 116), *чуварџица* (СВ 183), *миришћелџица* (СВ 196н), *шријашћелџица* (ПП 329), *шјџевачџица* (ПП 55), *шлџивачџица* (ПП 8), *шјџевалица* (СВ 128), *радиџица* (ПП 46, 148);
- уша*: *редуша* (ЈЈЗ 144, 263, 342).

### 58. Морфолошкџу сшфрану каракшћершшшу следећи моменшћи:

а) опшшш, основни део изведеница представџа глаголска основа или радни глаголски придев (у речима на *-лац*); изузетно се не може тачно идентификовати основни део именице *злџковац*;

б) глаголи у детерминативном делу већином су несвршџеног вида, мада ни перфективни глаголи нису ретки: *освешаф*, *избавишћел*, *освешшшћел*, *шоб(ј)едишћел*, *родишћел*, *свџсздашћел*, *сшасишћел*, *сшворишћел*, *усрећшшћел*, *избавилац*, *сшасилац*, *шшужсилац*, *убилац*, *ујројасшћилац*, *изелица*, *издајица*, *убица*, *брашшоубица*, *жџеноубица*, *ошшоубица*, *удворица*, *улицица* (међутим, видска разлика глагола у опшшш делу није битна за квалификашћивну нијансу значења);

в) има доста именица са суфиксом *-шћел*;

г) уочава се изванредан развој нових речи са суфиксом *-ац*/*-лац*.

Присуство приличног броја речи са прасловенским суфиксом *-шћел* не значи уједно и његову продукшћивност у нашем језику, већ употребу, тачније, преношење целокупних лексема са наставком *-шћел* из црквеног или из ког словенског језика где је он продукшћиван. Ове позајмице, у даљем развоју језика, могу довести и до грађења по

које речи истог типа. Ослонац, пак, за примање речи са суфиксом *-иџељ* могле су пружити и именице које се могу сматрати народним<sup>40</sup>, нпр. *родиџељ*, *храниџељ*. Укратко, суфикс *-иџељ* ограничио се на мали круг народних речи, а његово повремено ширење увек је условљено спољним утицајем, односно тешњим друштвеним и културним везама са језицима у којима је он продуктиван. Тако је познато да су другом половином осамнаестог века историјске прилике довеле до јачег утицаја руског језика у цркви и нашој књижевности. Зато суфикс *-иџељ* није могао бити стран ни деветнаестом веку, времену које је било у тесној вези са црквом и текстовима претежно на славеносрпском језику који је и сам условно појаву великог броја русизама у српској књижевности, док се код хрватских књижевника, у исто време, у лексичком фонду осетио утицај тешњих веза са чешком књижевношћу, па је тако дошло до уношења, између осталог, и суфикса *-иџељ*.

С обзиром на утицај црквеног, руског и чешког језика, могао је фонд речи са суфиксом *-иџељ* бити и већи код наших романтичара, али то не би мењало стварну ситуацију: ове речи, било да су као готове примљене из страних извора, било да су саграђене по угледу на речи са суфиксом *-иџељ*<sup>41</sup> — углавном остају у кругу стваралаштва романтичарских песника и нису продрле у народни језик онако како је то случај код именица са суфиксом *-ац/-лац*. То, опет, не значи да се која од речи са наставком *-иџељ* не упстрепљава и у говорном језику, али њихов круг образовања уопште није велик. Затим, да ли ће употреба именица са суфиксом *-иџељ* бити бројно нешто већа у нашем западном језичком подручју, како је то случај данас, или у источном, како то приказује наша грађа, уместо суфикса *-ац/-лац* или *-ач* у истом значењу, не представља његову изузетну продуктивност. Чак ни период који испитујемо не показује доминацију суфикса *-иџељ*. Напротив, он није могао да угуши појаву нових речи са народним суфиксом *-ац/-лац* за исто значење, и то у много већем броју примера.

Поменућемо још да извесни од заступљених суфикса указују на њихову ређу појаву у речима са значењем вршиоца или извршиоца неке апстрактне радње или радње која указује на извесну особину њеног вр-

<sup>40</sup> *пријаџељ*, *родиџељ*, *учиџељ* (А. Велић, Грађење речи, 120) и *служиџељ*, *ујравиџељ*, *храниџељ* (Т. Маретић, Граматика хрватскога или српскога језика, III изд., Загреб 1963, 362), а можда само *родиџељ* и *храниџељ* (М. Стевановић, Продуктивност неких наставака којима се граде *nomina agentis*, Наш језик н. с., књ. XIV, 7).

<sup>41</sup> Овом суфиксу проф. М. Стевановић с правом даје књишки карактер у полемици са С. Бабићем и Б. Јуришићем (М. Стевановић, *op. cit.*, 18), а што доказује и наша грађа.

вршиоца или извршиоца. То је случај са суфиксом *-ār*, којим се готово искључиво граде именице са значењем имаоца неке професије<sup>42</sup>, и *-āč*, којим се такође изводе именице поменутог значења, поред већ раније наведеног означавања вршиоца неке конкретне глаголске радње<sup>43</sup>.

**59. У семантичком погледу зајачају се битне разлике према именицама из претходне групе:**

а) неке именице употребљене су у пренесеном, фигуративном значењу онако како је то и данас уобичајено, нпр. *вјејрогоња* „лакомислен, нерадан, приглуп човек“ (Јудске хвале лажљиво зрцало/ Забљешћује само *вјејрогоње*,/ Којима је до таштине стало/ Гледати си пољешпане дроње — ПП 196), *крвоија* „онај који чини зло другима, онај који друге мучи, убија“ (Проклет био, *крвоија*/Тужног рода мог! — ЈЈЗ 154), *рушилац* „онај који руши, упропашћује, уништава животе, материјалну и духовну културу уопште, непријатељ“ (Тај је гласак распламсао/ *Рушиоца* Тамерлана — ЈЈЗ 309);

б) речи *коловођа* и *избавиџељ*, које се јављају и у претходној групи, овде не означавају обичног вршиоца или извршиоца глаголске радње: *коловођа* је „главни члан неке завере“ (Бар смо једног у шаке добили,/ И то главног оног *коловођу* — ПП 380; Видео сам оком прозирућим/ *Колозођу* војводу Белуша — ЂЈ VIII 18) или „вођа уопште“ (У бољу си будућност род наш устаде крепко/ Своје на ноге и скочи јунак озбиљно у коло/ Св’јета, а ти му, о, бане, *коловођа* бијаше/ И сабљом у руци предначећ’ поведе — ПП 138), а *избавиџељ* означава онога који се о некоме брине, заштитника, мада наш пример има и иронично значење (Избави нас, боже,/ Од *избавиџеља* — ЈЈЗ 544);

в) извесне речи потребно је ближе објаснити да би се јасније уочило значење, а и критеријум за њихово сврставање у ову значењску групу: у изведеници *лицоноша* померено је значење глагола *носиши* у значење глагола *имаши* (На свачијем лицу пише/ Повесница *лицоноше* — ЈЈЗ 307); *сџегоноша* фигуративно означава носиоца културе (И вама је, јаох, пао/ *Сџегоноша* дичног стега [реч је о Ђ. Јакшићу] — ЈЈЗ 507); *чувар* „онај који пази, чува некога или нешто“ (Највећи си и најјачи [словенски народ] / И раширен свуд по земљи,/ Зато *чувар* њој [божјој љубави] ми буди! — ПП 110; Благе в’јести своме двору каже/ И *чувару* миле земље наше,/Земљезору — ПП 218; Хајде, хајде, мудри стари,/.../ Прошлости сте ви *чувари* — ЈЈЗ 121; аналогно томе и „анђео чувар“ — СВ 196н, ПП 58н, 60, 179, 205); *поучиџељ* „онај који поучава“ (Тако рече

<sup>42</sup> М. Стевановић, Савремени књижевни језик, 531, 532.

<sup>43</sup> А. Белић, Грађење речи, 138; М. Стевановић, *op. cit.*, 537.

смелим гласом/ *Поучиџељ* [Јан Хус] нове вере — ЂЈ II 147); *ревниџељ* „заштитник, старалац“, мада са ироничном нијансом (Дајте воде, што правите/ Да од крви буде вода, / Дајте воде *ревниџељи*, / Пријатељи нашег рода/ Оне воде, преко које/ Превести нас жедне знате — ЈЈЗ 198); *редиџељ* „онај који уређује, управља“ (Они [Ђирило и Методије] биће *ревниџељи* о’ђе, / *Редиџељи* човјечјега стада — ПП 121); *глумац* није употребљено у значењу професије, већ квалификације „онај који уме добро да сакрије своје праве мисли, намере и осећања“ (Е подла *глумца*, попа лажљива — ЂЈ IX 77); *викач* и *џисач* означавају онога који се у радњи основног глагола на изванредан начин истиче, тј. онога који својим радом заступа нечије интересе (*Викачи, џисачи*/ иностраних стола — СВ 159); *сџражарица* фигуративно значи косу која другој скрива очи (Ти [копрена од косе] од мога неба/ *красна сџражарице* — СВ 116); *џјевалица* у синтагми „пјевалица ваја“ односи се на кукавицу као симбол несреће, па је стога значење „она која пева о злу, јавља неко зло, кука“ (Ој ти кукавице, / *џјевалице* ваја — СВ 128); у изведеници *џјевачица* глаголска радња даје одређену карактеристику њеном вршиоцу — значи птицу која пева (На те би ми досад птице/ На пјевање *џјевачице*/ И на ноћај знале доћ’ — ПП 55); слично је и у речи *џливачица* која означава рибу (Да сам риба *џливачица*, / К бисеру бих допливала — ПП 8); *радилица* није само „она која ради“ него и „она која је вредна, вредница“ (ово значење обухвата и именице мушкога рода: Мало нас је и сваки дан мање/ Од првака *радилица* стари’ — ПП 148);

г) изведеница *освеџар* у вези је са сликом (Поносе се њоме браћа;/ Јер их сеја на бој жари;/ — Поноси се њима Босна, / Јер су српски *освеџари* — ЈЈЗ 139).

Даља семантичка анализа доводи до општијих карактеристика речи ове групе. На пример, именице *коловођа* и *вјеџрогоња* и поред фигуративног значења које представља један од њихових заједничких елемената, мало се разилазе у погледу значења извесне акције или квалификације. Док се у *коловођа* осећа више акција којом се дотично лице на изванредан начин истиче, дотле у *вјеџрогоња* преовлађује значење квалификације, а тако исто и у речима *варалица*, *издаџица*, *убица* (*браџоубица*, *жсеноубица*, *оцоубица*), *удворица*, *улиџица*, *мучиџељка* (у односу на туђа осећања: Ја *мучиџељци* одох најлепшој — ЂЈ IX 31), које, свака на свој начин, и поред значења вршења глаголске радње, означене у општем делу, имају изразитије квалификативно значење добивено такође вршењем радње глагола у основном делу изведенице. Али док квалификативно значење именица *вјеџрогоња*, *варалица*, *удворица*, *улиџица*, *мучиџељка* захтева дуже вршење или стално понављање глаголске радње означене



општим делом, дотле је за значења у примерима *издајница*, *убица* (као и од ње сложених, нпр. *брајтоубица* и друге) довољан један акт извршења, а што у речи *оцоубица* не би ни могло бити друкчије. У оваквим случајевима извршење глаголске радње издваја јединку на само као њеног извршиоца, него јој истовремено, одмах, даје и одређену квалификацију. Но, без обзира да ли је претежније значење акције, у коме има и значења извесне квалификације, особине, или је јаче наглашена квалификација (што се понекад не може тачно одредити), све ове именице, било да су употребљене у свом основном било у пренесеном, фигуративном значењу, спаја одступање од правог значења обичног вршиоца глаголске радње.

С друге стране, именице *љубишџел*, *мрзишџел*, *јадиковац* („онај чији је живот пун јада, патњи, јадник“: Да те прскам мили роде, /.../ И Бошњака сирмака/ Херцеговца, *јадиковца* — ЈЈЗ 190) означавају извесно осећање, стање, што је, може се рећи, условљено природом самих глагола у општем делу; изведенице *свесаздашџел*, *сџворишџел*, *благошџворац*, *шџворац* означавају бога, *сџасишџел* Христа, па, према томе, не представљају вршиоце конкретних радњи, већ само радњи по којима су њихови вршиоци или извршиоци добили име; речи као *усређишџел*, *сџихоковац*, *сузналац* вршиоци су апстрактних, не конкретних радњи; у речима *шџријашџел* (*нешџријашџел*) и *свешџишџел* семантички развој потиснуо је некадашње изразито значење акције тако да се данас у њима осећа претежно квалификација. Зато се значења ових речи такође не поклапају са значењем вршиоца реалне, конкретне радње. Тако исто и све остале изведенице у овој групи поред значења вршиоца извесне акције, која може бити духовна или апстрактна, имају јаче или слабије изражено и значење извесне карактеристике самог вршиоца акције, односно глаголске радње.

**60.** У етимолошком погледу, изузев наших народних речи на *-шџел*, *шџријашџел* (*нешџријашџел*), *родишџел*, све остале представљају или старословенско наслеђе или каснији утицај руског или чешког језика; једино је *усређишџел* начињено према овом типу речи.

**61.** Новине у лексичком фонду сачињавају речи које

1) не региструје ниједан речник ни грађа за Р: *шџцоноша*, *освешџар*, *шџоучишџел* (рус. *шџоучишџел*), *свесаздашџел*, *усређишџел*, *благошџворац*, *сџихоковац*, *радозналац*, *свешџмилац*, *шџројасџишџел*, *шџсач*, *шџеноубица*, *мушџишџелка*;

2) бележи РЈА, али са најновијим изворима или напоменама да су настале од средине деветнаестог века: *избавилац*, *лешишџел*, *рушишџел*, *сањалац*, *хранилац*, *оцоубица*, *хранишџелка*;

3) има само ЂП, значи, такође нове творевине: *сѣгоноша*, *јадиковац* (у РЈА само уз „кланац“), као и *сузналац* засведочено у Речнику ЈБ, 330.

**62.** Наше испитивање именица ове значењске групе даје, углавном, следећи резултат:

а) именице са значењем квалификативне нијансе имају у општем делу претежно имперфективне глаголе, али ни перфективни глаголи не ремете поменути семантику;

б) изведенице са суфиксом *-иѣљ* говоре о утицају црквеног, руског и чешког језика;

в) образовања нових речи са суфиксом *-ац/-лац* указују на видан допринос романтичарских песника у овом правцу;

г) најзад, речи са суфиксом *-ац/-лац* главни су носиоци значења извесне квалификације вршиоца или извршиоца глаголске радње.

**63.** Именице које поред значења вршиоца глаголске радње означавају и имаоца неког занимања (са глаголом у детерминативном делу и суфиксима *-ја*, *-ѣр*, *-иѣљ*, *-ац/-лац*, *-ѣч*, за мушки род, и *-ка*, за женски род, у управном делу)

а) мушки род

*-ја*: *круноноша* (ЈЈЗ 176);

*-ѣр*: *бродар* (СВ 122, 123, 147, ПП 25, 103, ЈЈЗ 382, ЂЈ II 26, 27, 90, IX 96, X 106), *владар* (СВ 218, ПП 64, 145, ЈЈЗ 97, 197), *возар* (БР 104), *чувар* (ЈЈЗ 142);

*-иѣљ*: *служисѣљ* (ЂЈ II 120);

*-ац/-лац*: *земљеделац* (БР 205), *миѣроносац* (ЈЈЗ 90); *владалац* (ПП 163, 211, ЈЈЗ 87, 231, 232);

*-ѣч*: *возач* (БР 407), *разношач* (ЂЈ I 171н).

б) женски род

*-ка*: *куварка* (ЈЈЗ 263), *кухарка* (ЈЈЗ 239).

**64.** У морфолошком погледу карактеристично је да наведене именице имају

а) у општем делу глагол или који глаголски облик (радни глаголски придев);

б) само трајне глаголе у општем делу;

в) у управном делу суфиксе *-ѣр*, *-ац/-лац*, *-ѣч* који, у малом, наговештавају њихову службу у обележавању именица са значењем имаоца неке професије.

65. У семантичком смислу наведене именице нису идентичне сa ранијим изведеницама, а не могу се сврстати ни међу именице са јасним значењем професије, мада је и она, али само донекле присутна. То је случај, пре свега, са речима *бродар*, *возар*, *земљеделац*, *чувар*, *возач*, *разношач*, *куварка* (*кухарка*) које, према примерима, нису довољно изразите: *бродар* „онај који броди по мору“, што не искључује и значење „онај који на броду нешто или некога превози“ (Отиснуше брзо/ од краја *бродари*/.../ А ја тужим, плачем/.../ Збогом горе, збогом/ ливаде, дубраве — СВ 123; Као *бродар* изгубљен на мору — ПП 103; Онуда весло скрхано плива,/ Ту мртав *бродар* у сну почива — ЂЈ II 27; *возар* је сличног значења као и *бродар* „онај који вози, управља (лађом)“ (А у лађи *возари* лагуни,/ Та све они убави мајмуни — БР 104); *чувар* је можда најближе данашњем значењу професије (Ал’ ево ко иде, ево му [лаву] *чуvara*! Продере се нањ га, прутитићем га шину — ЈЈЗ 142); *возач* је исто што и *возар* (*Возача* [лађе] међ’њима је тело — БР 407); *разношач* је такође блиско значењу професије (Поздрав новинарског *разношача* — ЂЈ I 171н); у *куварка* (*кухарка*) може се тако исто претпоставити и значење професије (Она [чорба] нас учи паметно пити,/ За то ј’ *куварка* ловором кити — ЈЈЗ 263; Та *кухарка* мора да је мудра глава/.../ Само с’ брине како својим слатким лицам’ живот да оследи — ЈЈЗ 329).

Изведенице *круноноша* „владар“ (*Круноноше* велије,/.../ Шта мислите, за што су / Народи на свету? — ЈЈЗ 176) и *мишроносац* „владика“ (А овде су само кости/ *Мишроносаца* Лукијана — ЈЈЗ 90) неоспорно поред вршења глаголске радње означавају и професију, док *служитиљ* тек у контексту означава калуђера (Млад *служитиљ* светог храма — ЂЈ II 120).

Елеменат значења професије имају још две именице, али које истовремено означавају и онога који се у радњи основног глагола истиче:

-*ар*: *сликар* (ЈЈЗ 606);

-*ац*: *свјетилмноносац* (ПП 63).

Док је значење изведенице *сликар* на основу примера јасно (Да су сузе разне боје,/ Ја бих ог’ш’о у *сликаре* — ЈЈЗ 606), дотле се за именицу *свјетилмноносац* може претпоставити и значење занимања с обзиром на пишчеву идеологију (Дахом му [човеку] својим искрицу ту расјај [боже],/ Да теби сија он што већом љеском/ И кр’јесницом бар да буде међ/*Свјетилмноносцима* твога славља).

66. По пореклу једино би реч *служитиљ* била у вези са црквеним језиком. Других страних утицаја нема.

**67.** Круг лексичког фонда шире речи *кфуноноша*, *свјетлилоносац*, које нису забележене, и *мишроносац*, *разношач*, *сликар* које су, према РЈА и БП, нове речи.

**68.** Углавном, битну одлику ове мале групе речи чине имперфективни глаголи у општем делу изведеница, који одговарају значењу вршиоца неке глаголске радње и имаоца каквог занимања.

**69.** Именице са израженијим значењем носиоца извесне особине, али код којих се подразумева и значење вршиоца неке глаголске радње, акције уопште (са придевским, ређе именичким или глаголским општим делом и са суфиксима *-а̋к*, *-и̋к*, *-а̋р*, *-ац*, *-и̋ја*, *-а̋ш*, за мушки род, и *-ица*, за женски род)

Нашу пажњу привукле су именице које такође означавају вршиоца неке акције<sup>44</sup> и поред придевског елемента у општем делу који даје значење носиоца извесне особине исказане тим општим придевским делом. С једне стране акција, радња, која се подразумева у целокупном значењу облика, са друге особина која проистиче од придевског облика у општем делу изведенице, даје овим именицама карактер прелазне фазе између речи са значењем вршиоца глаголске радње (*nomina agentis*) и речи са значењем носиоца неке особине (*nomina atributi*). Но, како у њима има значења акције, радње коју неко врши или покреће, то ћемо и ове именице задржати у групи речи *nomina agentis*, поготову што и међу овима, како смо то већ раније видели, постоји приличан број, тачније већина именица које и поред глаголског општег дела, означавају извесну особину, слабије или јаче наглашену, вршиоца глаголске радње у општем делу. На тај начин, група именица *nomina atributi* обухвата углавном речи са значењем носиоца неке особине исказане детерминативним делом.

а) мушки род

*-а̋к* : *йешак* (БЈ IX 220);

*-и̋к* : *буновник* (ШП 391), *бунџовник* (ЈЈЗ 149, БЈ I 89, II 51, IX 64, 262, X 111), *весник* (БЈ VIII 12, X 44); *гласник* (БР 139, ЈЈЗ 189, БЈ II 108, 109, IX 9), *говорник* (СВ 220), *издајник* (БЈ VIII 68, IX

<sup>44</sup> Значење акције у вези са суфиксом *-и̋к/-и̋к* помње А. Белић, тј. да се овај наставак јавља у вези са особином или радњом (Грађење речи, 88); то се запажа и код проф. М. Стевановића у анализи значења речи *угодник* (онај који угађа) и *уредник* (онај који уређује) (Савремени српскохрватски језик, 506); Брабец-Храсте-Живковић наводе овај суфикс само у групи именица носиоца неког својства и дају примере са трпним глаголским придевом у општем делу (*Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb 1958, 168);

74, 148), *заштѣиѣник* (БЈ I 149), *клеветѣник* (БЈ VIII 77, IX 231), *осветѣник* (ЈЈЗ 85, 139, 150, БЈ I 75, II 96, 123, VIII 67), *победѣник* (ЈЈЗ 108), *пребројѣник* (ЈЈЗ 553), *пребѣлаѣник* (ЈЈЗ 202, 218, 553), *просветѣник* (ЈЈЗ 583), *пѣиѣник* (БР 6, 8, 10, 21, 22, 30, 128, 190, 385, СВ 130, 177, ПП 43, 67, 75н, 76, 78, 97, 99, 100, 101, 207, 325, ЈЈЗ 43, БЈ I 7, 34, 55), *сапѣиѣник* (ЈЈЗ 218, 264) — са придевским општим делом добивеним посредно преко именице; *брајѣпѣрогѣник* (БЈ VIII 76), *сѣрављѣник* (ПП 201) — са трпним глаголским придевом у општем делу; *будѣлѣник* (БЈ I 81) — са радним глаголским придевом у општем делу; *засѣпѣиѣник* (ПП 286), *зловѣник* (БЈ VIII 97), *изврѣшѣник* (БЈ II 71, IX 132, 256), *пѣборѣник* (ЈЈЗ 270), *пѣлажаѣник* (ЈЈЗ 581), *пѣредсѣдѣник* (СВ 220, ЈЈЗ 189) *пѣриходѣник* (ПП 141), *угодѣник* (ПП 19, ЈЈЗ 130, 133, 168, 585) — са придевским општим делом добивеним посредно преко глагола;

-*ѣр*: *опѣмѣчѣр* (ЈЈЗ 159, БЈ X 91);

-*ѣц*: *пѣшаѣц* (БР 139);

-*ѣја*: *ашѣгѣја* (СВ 196, 201), *каваѣја* (ЈЈЗ 308), *мегданѣја* (БЈ I 107); *пѣрошаѣја* (ЈЈЗ 551), *хваѣја* (ЈЈЗ 575); *ларѣја* (ЈЈЗ 308), *рачунѣја* (ЈЈЗ 563); *одаѣја* (ЈЈЗ 266, 268);

-*ѣш*: *крѣиѣкаш* (ЈЈЗ 302).

б) женски род

-*ѣца*: *догласѣца* (ЈЈЗ 506), *издаѣца* (БЈ IX 87, 199), *пѣиѣница* (СВ 151, ЈЈЗ 54), *сапѣиѣница* (БЈ IX 263), *угодѣца* (БЈ IX 137).

### 70. Морфолошкѣ сѣбранѣ каракѣтерѣшѣ

а) придевски општи део (добивен посредно преко именице, ређе преко глагола, изузетно преко осталих глаголских облика, трпног и радног глаголског придева) у вези са суфиксима -*ѣк* и -*ѣца*;

б) у придевском општем делу заступљени су придеви на -*ѣн*/*-нѣ*, од чега одступају само две именице истога значења са придевом на -*ѣван*/*-ѣвнѣ* (*буновѣник* : *буновѣн* < *буна* и *бунѣиѣвѣник* : *бунѣиѣван* < *бунѣиѣ[ѣ]*);

в) именички општи део, ређе глаголски у вези са суфиксом -*ѣја* (*пѣрошаѣја*, *хваѣја*);

г) суфикс -*ѣк* продире и у образовања 1) са суфиксом -*ѣиѣљ* где је већ уобичајен облик *пѣросветѣиѣиѣљ* у односу на светог Саву (Светом Сави, српског рода првом *пѣросветѣиѣнику* — ЈЈЗ 583), 2) са суфиксом -*ѣца* у значењу „онај који некога буди, будѣлац“ (...Петѣо пѣва, /.../ Глас *будѣлѣника* гора свемоћних — БЈ I 82);

д) појава суфикса -*ѣш* (*крѣиѣкаш*) у образовањима где је уобичајен наставак -*ѣр* (*крѣиѣчѣр*);

ђ) суфикс *-ија* упућује на јак утицај турског језика не само у наведеним турским речима него и у преношењу овог суфикса на основни део наших речи, па и других, страних (*лармаија, одаија*).

#### 71. У вези са значењем издавајају се

а) именице *брајоифогнаник* и *сйрављеник* са трпним глаголским придевом у општем делу које би, према томе, требало да означавају носиоца особине добивене у резултату вршења глаголске радње на објекту, тј. на самом носиоцу, а не вршиоца или извршиоца глаголске радње<sup>45</sup>. Међутим, *брајоифогнаник* не значи онога кога је брат прогнао, него онога који је прогнао брата (Зар не живе богови отаца, / Да са громом страховите клетве / Сатру пород *брајоифогнаника*? — Ђ VIII 76), а *сйрављеник* не означава онога који је преплашен, већ онога који друге плаши, застрашује, страви (Одзивљеш се дивљом риком / И јављаш се *сйрављеником* / У бјеснилу свом [о бури на мору] — ПП 201);

б) изведеница *догласница* не значи потпуно исто што и *гласница* „она која доноси глас, вест“, већ „она која доглашава, доноси и преноси глас, вест од једног места до другог“ (Ти гробови / Стари, нови / ... / То су ватре *догласнице*, / Пружајућ' се из даљних еона / У поворци оној дугој — / Досветљујућ' једна другој / Струјом која напред лети — ЈЈЗ 506);

в) именице чије значење без контекста није довољно јасно: *весник* је исто што и *гласник* (Проклињући живот мислио сам: Ја сам *весник* смрти Љубишине — Ђ VIII 12); *говорник* у нашој грађи значи онога који говори пред скупом, а не и онога који уме добро да говори, онога који има говорничких способности (На то устадоше *говорници* редом — СВ 220); *йредбројник* је начињено према немачком глаголу *gränpuren*, а значи исто што и *йрејйлайник* (Збогом дакле свиколици / Наши драги претплатници, / *Предбројници* наши вредни, / И почасни и ванредни — ЈЈЗ 553); *зловник* је „онај који чини, кује зло“ (Знам га добро, тајног *зловника* — Ђ VIII 97); *йриходник* „онај који приходи“ (Двора су то два, благаоне двије, / Гдје ће дух нашник да позивље на част / Све оне који *йриходници* буду / Њему одани — ПП 141); *угодник* „онај који некеме угађа“ (Да је мени тим мирисом бити, / Око тебе трепћет' свеједнако, / Милодухом тебе опојити, / *Угодником* био би' ти тако

<sup>45</sup> За активно значење може се још навести *кућеник* у значењу *кудилац*, *йресаћеник* „онај који пресађује, калемџи воћке“ и још неке (Т. Маретић, *op. cit.*, 331, у фусноти).

— ПП 19; То је Ноје, божиј' *угодниче* — ЈЈЗ 130); *пешак*<sup>46</sup> је „онај који иде пешаком“, а не *пешац* „војник пешак“ (Згода је жива, јер камичаром/Продријет' не мож' брзи коњаник,/ А сд *пешака* сама природа/ Дивљим својим горостасима/ Као бедемом паше границу — ЂЈ IX 220; *Пешац* коњик, све с' спрема' стало — БР 139); *рачуница* „онај који (добро) рачуна“ не „онај који смишљено и у своју корист ради“ (Те ће [орахе] дати ономе, ко рачунат' знаде,/.../ Трч'те амо *рачунице*, Јово, Војо, Лако — ЈЈЗ 563); *одацнија* „писац оде, онај који уме, зна да напише оду, похвалну песму“ (А ја ситна створка, *одацнија* један,/ Нит' сам перја гладан, ни мастила жедан — ЈЈЗ 266).

**72.** Поред етимолошки наших речи, има и трагова утицаја страних језика: највише турског, затим руског (*йоборник*), немачког (*лармацнија* у вези са нем. Lärm), латинског (*рачуница* од лат. ratio, рачун) и грчког (*одацнија* од грч. ὀδῆ).

**73.** *Лексички фонд йроширен је са неколико нових речи:*

1) *йросвешник, брайййрогнаник, сйфрављеник, криййикаш, догласница, одацнија* — не региструје их ниједан речник ни грађа за Р;

2) *злоковник, извршник*, према изворима у РЈА, могу се сматрати новим речима;

3) *йобедник, йредбројник, йреййлашник* — региструје ЂП.

**74.** Целокупан преглед указује на живље грађење речи са суфиксом *-ик* и за значење извесне акције, не само особине, на шта посебно упућују изведенице *йросвешник, брайййрогнаник, сйфрављеник, злоковник, извршник*. Данас, међутим, суфикс *-ик* карактеристичан је, углавном, за извођење именица са значењем носиоца неке доминантне особине.

**75.** Именице са значењем професије или занимања оним што се садржи у основној именичкој, глагољској, ређе придевској речи (са суфиксима *-јаја, -ија, -ак/-јак, -ик, -ар, -иљ, -ац, -ач, -ија, -аш*, за мушки род, и *-ка, -ља, -киња, -ара, -ица*, за женски род)

а) мушки род

*-јаја: суђаја* (ЈЈЗ 447);

*-ија: кадија* (ПП 282), *муфйија* (ЈЈЗ 291), *сйахија* (БР 142), *целебија* (ЈЈЗ 547);

<sup>46</sup> Ово је, према изворима у РЈА, касније образовање од *пешац* у истом значењу; вероватно су оба облика изведена од именице *йбши* истог значења, пошто се глагол *йешачиши* јавља тек средином XIX века (РЈА, s. v. *йеш, йешац, йешак, йешачиши*).

- ај*/-*јај*: *војак* (СВ 156, ПП 144, ЈЈЗ 120, 213, 216, 402, 404), *црквењак* (ЈЈЗ 434);
- иј*: *благајник* (ПП 47), *виноградник* (СВ 176), *војник* (БР 386, ПП 119, ЈЈЗ 120, 412), *духовник* (ПП 224, 264, ЈЈЗ 228), *камајник* (ЈЈЗ 96), *раденик* (ЈЈЗ 244, 259, ЂЈ II 137, 140), *радник* (ЈЈЗ 99, 103), *шајник* (ПП 282), *часник* (ЈЈЗ 438, 443), *школник* (СВ 207), *йрво-свећеник* (ЂЈ VIII 90, 109, 110, 113, 136), *свећеник* (ПП 142, ЈЈЗ 146, ЂЈ II 125, VIII 89, 117), *свешћеник* (ЈЈЗ 140), *уредник* (ЈЈЗ 174, 191);
- ар*: *клесар* (ПП 41н), *кувар* (ЈЈЗ 379), *лекар* (БР 213, 338, 373, ЈЈЗ 51, 278, 424), *йекар* (ЈЈЗ 542), *йисар* (СВ 220, ЈЈЗ 554), *йудар* (ЈЈЗ 569), *ишајтар* (ЈЈЗ 214) — са глаголом у општем делу; *врйлар* (СВ 176, ПП 370), *граничар* (ЈЈЗ 128, 174, ЂЈ II 142, 143, 144), *грчар* (ЂЈ X 157), *гробар* (ЈЈЗ 418, 590), *гуслар* (ЈЈЗ 102), *добошар* (ЈЈЗ 202, 245), *злајтар* (СВ 177), *качар* (ЈЈЗ 365), *кључар* (ПП 130), *крчмар* (БР 388, ПП 282, ЈЈЗ 22, 189, 297, 409), *лончар* (ЈЈЗ 285, 384), *месар* (ЈЈЗ 405, 542), *млинар* (ПП 336, ЈЈЗ 398), *надничар* (ЂЈ IX 253), *научар* (ЈЈЗ 432), *новинар* (СВ 159, ЈЈЗ 172, 189), *овчар* (ЈЈЗ 371, 373, 380), *йољар* (СВ 211, 213), *рибар* (ПП 23н, 282, ЈЈЗ 158), *шајничар* (ПП 130, 282, ЈЈЗ 104, 242), *шабничар* (ЂЈ II 71, X 63), *чизмар* (ЈЈЗ 436) — са именицом у општем делу; *бољар* (СВ 211, 213, ПП 246) — са придевом у општем делу; *барјакйтар* (ЈЈЗ 232, ЂЈ II 55), *јаничар* (ЂЈ I 100), *банкар* (ЈЈЗ 215), *дройтар* (ЈЈЗ 138), *зсандар* (ЈЈЗ 175), *кайлар* (ЈЈЗ 195), *кијтар* (ПП 193), *комесар* (ЈЈЗ 241, 243), *крийичар* (ЈЈЗ 200), *кроничар* (ЈЈЗ 258), *министар* (ЈЈЗ 241, ЂЈ I 173), *йоклисар* (СВ 221, ЈЈЗ 448), *ћесар* (ЂЈ I 136), *цимбалар* (ЈЈЗ 409) — речи страног порекла;
- ијељ*: *учијељ* (БР 114, СВ 110, ПП 370, ЈЈЗ 55, ЂЈ II 148, X 62);
- ац*: *судац* (БР 351, СВ 213, ПП 60, 161, 270, ЈЈЗ 550), *йрговац* (СВ 220, ПП 282, 370, ЈЈЗ 138, ЂЈ IX 41), *оберсудац* (СВ 211), *вандровац* (ЈЈЗ 138);
- ач*: *ковач* (БР 181, ЈЈЗ 205, 409, 427);
- ија*: *болйација* (ЈЈЗ 547), *босйанција* (СВ 193), *дућанција* (СВ 214), *кайиција* (ЈЈЗ 431, 436), *кујунција* (ЈЈЗ 531), *механција* (ЈЈЗ 409), *сајија* (ЈЈЗ 51, 52), *скелеија* (ЂЈ X 118), *йобуија* (ЂЈ IX 62);
- аи*: *бирйаи* (ЈЈЗ 542), *гајдаи* (ЈЈЗ 20, 178, 194), *кочијаи* (ЈЈЗ 203, 271), *шамбураи* (ЈЈЗ 194, ЂЈ I 22), *йрафикаи* (ЈЈЗ 542), *шалагиаи* (ЈЈЗ 583).
- б) женски род
- ка*: *васйишајељка* (ЂЈ I 173н), *калућерка* (ЈЈЗ 140), *йосймајсйтерка* (ЂЈ I 174);



-ља: *ѝраља* (227);

-киња: *слушкиња* (БР 336, ПП 282, ЈЈЗ 203);

-ара: *врачара* (ПП 158, ЈЈЗ 41);

-ица: *врачарица* (ЈЈЗ 344), *крчмарица* (БР 70, ЈЈЗ 23, 48, 138, ЂЈ I 21, 26), *ѝлѝарица* (ЈЈЗ 39), *собарица* (ЈЈЗ 465), *мајсѝорица* (БР 270), *ѝасѝѝерица* (СВ 174), *глуѝица* (ЈЈЗ 140), *раденица* (ЂЈ II 136, 137), *свећеница* (СВ 186); *баница* (ПП 162н, 169), *краљѝица* (ПП 248), *ѝарица* (СВ 109, 153, ПП 6), *ѝаѝинѝица* (ЂЈ II 76).

**76.** На основу наведених ѝримера уочавају се ови морфолошки моменѝи:

а) већина изведеница садржи именицу у општем делу;

б) код именица са глаголским општим делом заступљени су имперфективни глаголи;

в) суфикс *-ѝр* најзаступљенији је за ово значење;

г) с обзиром на број примера, суфикс *-ѝк* не заостаје за осталим наставцима;

д) примери са суфиксом *-ѝи* упућују на утицај турског, а још више мађарског језика<sup>47</sup> (све именице употребио је само један писац — Змај).

**77.** У вези са значењем ѝоѝребно је објасниѝи ѝоједине речи:

а) именице *војак* и *војник* означавају лица којима је војна служба била животни позив, односно занимање (Давор небо, стари отпуштени *војаче!* — ЈЈЗ 120; Биће он још честит у друштву јунака, / Ако не, нек' иде за проста *војака* — ЈЈЗ 404; Хм! Овако се враћа дотрајао *војник*/.../ Са издргог руха колајна ти сја! — ЈЈЗ 120);

б) изведеница *виноградник* значи „виноградар“ (Што се љети трудио много око њега, / *Виноградник* бере грожђе — у јесени — СВ 176); *часник* у једном од Змајевих примера означава свештеника (Напред иде *часник*.../ За њим краљ.../ Ко их путем виде, свако капу скиде, / Ал' то није краљу, то *часнику* иде — ЈЈЗ 438); *школник* означава учитеља (А ми пук наш хоћемо без масла / Да отхранимо уз књиге неслане, / Бијућ га уз то, ко зао *школник*, рогозом — СВ 207); *новинар* може да значи и продавца новина (Не слуша лај пасâ, / нит крич *новиѝара* — СВ 159);

в) *уредник* (листа) свакако је ново занимање које се појавило у деветнаестом веку условљено општим друштвеним развојем, а тако исто и *рад(е)ник* у Змајевим и Јакѝићевим примерима (Кад се сетим.../.../

<sup>47</sup> Зато што је у другим словенским језицима суфикс *-ѝи* врло мало заступљен, А. Белић сматра „да је његова употреба у нашем језику појачана утицајем мађарског и турског језика у којима се он доста употребљава“ — Грађење речи, 144.

Литерата, који само/ Кавгу сејат' знају,/ Уредника који перо/ За дукате дају — ЈЈЗ 174; Нема песме, нема клика, / Да разведри, да раздрема/ Раденицу, раденика —/ Мученицу, мученика — ЂЈ II 137; Кроз гомиле сам прошла, где лењост благује,/ А радник, патник, јечи, трпи и гладује — ЈЈЗ 103);

г) облик *научар* свакако је настао у вези са сликом (Да и срцем буду, к'о њихови стари, — /Могбуду-л, нек буду бољи *научари* — ЈЈЗ 432);

д) *баница*, *кравлица*, *царица*, *џашиница* означавају жену онога чије је занимање означено основним делом; из тог разлога што њихов основни део садржи значење имаоца неке професије, задржали смо их на овом месту.

78. Приликом навођења примера издвојили смо речи страног порекла које по своме завршном делу привидно одговарају именицама на *-ар*, као *барјакџар* (од тур. bayraktar), *жандар* (од фр. gendarm), *кајлар* (преко мађ. káplár), *ћесар* (од лат. caesar), или су свој суфикс прилагодили речима на *-ар*, нпр. *јаничар* (од тур. yepçeri), *министар* (нем. Minister, тал. ministro, фр. ministre), или су, пак, добиле поменути суфикс да би се њиме обележило значење занимања: *банкар* (: банка од нем. Bank), *дроџар* (: дрот од нем. Draht), *киџар* (: кип од мађ. kér).

Посебно ћемо говорити о речима *криџичар* и *кроничар*, и о облицима *есџеџик*, *кемик* (такође потврђеним у нашој грађи, прва код ЈЈЗ 302, друга код СВ 207), облицима које Т. Маретић сматра исправнијим без суфикса *-ар*, иако сам увиђа да су „посве превладали у књижевном језику облици са наставком *-ичар*<sup>48</sup>. Насупрот Маретићевом мишљењу, проф. Р. Бошковић, разматрајући овај језички проблем и у другим словенским језицима, констатује да се у овој групи речи осећа тежња за проширењем са *-ар*, услед односа нпр. *боџаник* : *боџаника*, јер „чим је овај однос по значењу почео да значи однос изведене према основној речи, било је сасвим природно да се такав однос и по облику обележи“; то није могао сада у језичком осећању фусикс *-ик* јер он није карактеристичан за грађење именица са значењем имаоца занимања или професије, нити се однос краће речи (ботаник) могао осетити као однос изведене речи према основној од које се изводи (ботаника)<sup>49</sup>.

Међу примљеним страним речима има и таквих које су својим целокупним обликом без икакве измене ушле у наш језик, означавајући професију, са привидним суфиксом *-ор* :

<sup>48</sup> Т. Маретић, *op. cit.*, 331.

<sup>49</sup> Р. Бошковић, Нешто о употреби наставка *-ар* у једној групи туђих речи, *Наш језик*, књ. I, 205—209.

*доктор* (ЈЈЗ 35), *император* (ЂЈ I 86, X 131), *мајстор* (СВ 114, ЈЈЗ 51, ЂЈ I 14), *професор* (СВ 208), *цензор* (ЈЈЗ 234).

Страних елемената и речи има и у вези са другим суфиксима: у речи *оберсудац* употребљен је немачки предлог као префикс, а *вандровац*, пореклом немачка реч, прилагођена је нашим језичким нормама у завршном делу и има значење трговачког помоћника, калфе, који путује од места до места; *бирџаши*, *џирафикаши* такође су страног порекла (бирташ < бирт, гостионица, нем Wirth), а тако исто и *гајдаш* и *џамбураши* (из турског: *gauda*, гајде; *tanbura*, танбура). Овај страни утицај као последица историјских прилика, културних и уопште друштвених веза, било да се огледа у целој речи, било само у неком њеном делу, разумљив је и оправдан нарочито у вези са суфиксима турског порекла *-ија*, *-џија* за које у нашој грађи налазимо само турске речи за ово значење.

**79.** Међу новим образовањима највише је именица *страног* порекла:

1) *научар*, *жандар*, *кроничар*, *џимбалар*, *есџеџик*, *император*, *цензор*, *оберсудац*, *сајџија*, *џирафикаши*, *васџиџаџељка*, *калуђерка*, *џосџимајстерка* (речи које речници и грађа за Р не бележе);

2) *клесар*, *киџар*, *криџичар*, *кемик*, *собариџа* (речи које РЈА наводи као нове);

3) *глумиџа* (регистровано само код ЂП);

4) *часник* (свештеник), *новинар* (продавац новина), *мајџориџа* (жена занатлија), *радениџа* (такође у значењу „жена занатлија“) — представљају нова оформљења у вези са развојем нових занимања.

**80.** На основу изложеног *материјала заједнају се извесне чињенице*:

а) има највише речи са суфиксом *-џр*, али већина од њих настала је у ранијим епохама; нова образовања са суфиксом *-џр*, који је и сам страног порекла, тичу се готово искључиво страних речи;

б) занимљива је појава образовања за значење професије у вези са суфиксом *-џи* (*џирафикаши*);

в) суфикси *-ка* (*васџиџаџељка*, *калуђерка*) и *-џа* (*радениџа*, *собариџа*, *глумиџа*, *мајџориџа*) утиру пут каснијем развоју именица женског рода у овом значењу;

г) речи *васџиџаџељка*, *глумиџа*, *мајџориџа*, *радениџа* огледало су културног и друштвеног развоја у коме и жене почињу да заузимају своје место.

#### *Оџиџи закључак*

**81.** *Морфолошко-саманџичке одлике материјала потина agentis и сродних имениџа*

1) значење вршиоца неке конкретне радње и значење имаоца неког занимања (када се изводи од глагола) изискује имперфективан глагол у општем делу (т. 51, 63, 75);

2) значење извесне квалификације (када се именица изводи од глагола) није условљено глаголским видом, тј. у општем делу изведенице могу бити глаголи оба вида (т. 57, 59);

3) једино именице са значењем вршиоца конкретне глаголске радње имају искључиво глагол (глаголску основу или радни глаголски придев) у општем делу (т. 51);

4) именице које садрже и елеменат квалификације, а такође и изведенице са значењем вршиоца неке професије, поред глагола (или ког глаголског облика, радног или трпног придева) могу имати и именицу или неки придевски облик у општем делу (т. 57, 63, 69, 75);

5) у управном делу изведеница има и суфикса

а) чије је ширење потпомогнуто страним утицајима: *-џељ* (из црквеног, руског и чешког језика) и *-џи* (из турског и мађарског језика);

б) страног порекла који су добили продуктивност у нашем језику: *-џр* (од лат. *-agi-us*), *-џја* и *-џија* (настали додавањем нашег суфикса *-ја* на речи са турским завршетком *-и* и *-џи*);

6) за значење вршиоца конкретне глаголске радње, према свим примерима заједно, карактеристични су суфикси *-ац/-лац* и *-џч*, за мушки род, и *-ља* и *-џца*, за женски род (т. 51);

7) код именица у којима је поред значења вршиоца глаголске радње изражена и квалификација њеног вршиоца, претежно се јављају суфикси *-ац/-лац*, *-џељ* ређе *-џч*, за мушки род, *-џца*, и за мушки и за женски род, и *-џца* за женски род (т. 57);

8) код изведеница са израженијом квалификативном нијансом заступљен је велики број примера са суфиксом *-џк* (у вези са придевским општим делом), а много мањи са суфиксом *-џија*, за мушки род; у изведеницама женскога рода, којих нема много, заступљен је само суфикс *-џца* (у вези са придевским општим делом) (т. 69);

9) у значењу имаоца неког занимања (професије) најзаступљенији је суфикс *-џр*, док су *-џја*, *-џк*, *-ац*, *-џија*, *-џи*, на основу примера, нешто ређи и међусобно у истој сразмери (за суфикс *-џч* постоји само једна потврда — *ковач*), за мушки род, а углавном *-џца* за женски род (т. 75).

## 82. Везе са ранијим епохама до средине деведнаестог века

1) већину именица представља наслеђени лексички фонд;

2) однос основе и суфикса у вези са значењем (вршиоца глаголске радње, носиоца какве квалификације добивене у резултату вршења



1) а) образовања са суфиксом *-шељ* која представљају спону романтичарске епохе са књижевношћу и временом који су јој претходили; ове речи делују и мало архаично дајући истовремено и тон побожности, озбиљности и узвишенијег стила;

б) тако исто осећа се архаичност и у лакој оживљавању изведеница непродуктивног типа (*круноноша, мицоноша, сџагоноша*);

в) на грађење речи са суфиксом *-ац* у вези са религиозном тематиком: *благошворац, мийроносац, свјејмилоносац*, као и на грађење сложеница *вероломац, сџихоковац, земљеделац*, вероватно да су утицале и именице на *-шељ* (са значењем неког религиозног појма) и именице са суфиксом *-ја* (као *чејовођа*, нпр).

2) развијање продуктивности суфикса *-лац* у речима које су ушле и у наш данашњи лексички фонд; врло живо грађење речи са суфиксом *-ик*, што поткрепљују *брајошрогнаник, сџрављеник*, иако нису ушле у говорни језик као остале овога типа; појава суфикса *-ар* у већем броју речи стране етимологије; тенденција ширења продуктивности суфикса *-ач*, *-ија*, *-аш*, за мушки род, *-ица*, за оба рода и *-ља*, за женски род; подстицање грађења именица женскога рода суфиксима *-ка* и *-ица* за значење професије, одвајају романтичарске песнике од раније епохе и приближују нашој.

Најзад, и ако изузмемо именице које остају само у кругу стваралаштва романтичарских песника (*круноноша, мицоноша, злоковник, брајошрогнаник, сџрављеник, цимбалар, благошворац, вероломац, јасиковцац, мийроносац, радац, свјејмилоносац, сџихоковац, одација, чииаља, догласница, дјеларица*, као и *часник* у специјалном новом значењу, а тако исто и речи настале у вези са сликом — *научар, освешар, њрајмишељ, њисач, криишкаш, њрафикаш, њросиља*), ипак допринос наших песника није мали с обзиром на речи које су ушле у наш данашњи лексички фонд.

#### 84. Прадуктивност суфикса у односу на данашњи савремени језик

Поменућемо само битније разлике:

1) у нашем материјалу нема нових изведеница са суфиксом *-ач* за значење занимања, који је, иначе, данас продуктиван у поменутом значењу<sup>50</sup>;

2) супротно овоме, суфикс *-аш*, у новим речима *криишкаш* и *џрафикаш*, употребљен је за извођење именица са значењем занимања, што данас није случај<sup>51</sup>;

<sup>50</sup> М. Стевановић, Савремени српскохрватски језик, 557.

<sup>51</sup> оп. cit., 561, на основу датих примера.

3) живље грађење суфиксом *-ик* у овој значењској групи одступа од његове данашње употребе за грађење речи *nomina attributi*, не *nomina agentis*<sup>52</sup>.

Нове речи са суфиксом *-ић*, међу којима су неке, вероватно, преузете из славеносрпског, нећемо третирати као разлике због јављања оваквих образовања и после другог светског рата под утицајем руског језика<sup>53</sup>.

(Н а с т а в и ћ е с е)

---

<sup>52</sup> *ibid.*, 506—507.

<sup>53</sup> *ibid.*, 540.